ARAPÇA
EDATLAR SÖZLÜĞÜ



Yard. Doç. Dr. Selami BAKIRCI
Prof. Dr. M. Sadi ÇÖGENLİ

معجم

الأدوات العربية

الدكتور سلامي باقرجي

الدكتور محمد سعدي جوكنلي

©bois
bakanlar medya
0.442 - 235 48 35

ISBN:975-94249-3-2

ARAPÇA
EDATLAR SÖZLÜĞÜ

Yard. Doç. Dr. Selami BAKIRCI
Prof. Dr. M. Sadi ÇÖGENLİ

ISBN: 975-94249-3-2

Dizgi
Yrd.Doç.Dr. Selami BAKIRCI

Kapak Tasarım
İsmail BOZTAŞ

1. Baskı
ERZURUM - 2000



Baskı
Bakanlar Matbaacılık Ltd.Şti.
Tlf.: (0 442) 235 48 35 ERZURUM

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, yalnız başına bir anlam bütünlüğü taşımayan; ancak, birlikte bulunduğu bir kelimeye yeni anlam kazandıran veya; söz içinde iki kelimeyi, iki cümleyi veya cümle unsurlarını, yahut iki yargıyı birbirine bağlayan edat ve bağlaçları ele aldık.

Yalın, bitişik veya *türemiş* halde bulunan bu edat veya bağlaçların pek çoğu Arapça'da harf olarak tanımlanmaktadır.

Bilindiği gibi edat veya bağlaçlar yalnız başlarına bir anlam bütünlüğü ifade etmezler. Ancak, aralarında bağlantı kurdukları kelime veya kelime guruplarının ya da yapısında bulundukları cümlelerin anlamlarının sağlıklı ve tam olarak anlaşılması bu tür kelimelerin tamamen kavranılmasına bağlıdır.

Bağlaç veya edat olarak ele aldığımız bu kelimelerden bir kısmı (zamirler veya bazı isim fiiller gibi) Arapça'da harf tanımına girmiyorsa da, bu kelimeler gerek cümle içerisinde gerekse Türkçe anlamları itibariyle edat veya bağlaç mahiyeti arz ettiği için, bunları da çalışmamıza almak zorunda kaldık.

Çalışma incelendiğinde görüleceği üzere, Arapça kelime çerçeve içerisinde başlık olarak alındıktan sonra karşısına Türkçe karşılıkları verilmiş, altında ise örnek cümlelerde nasıl kullanıldığı gösterilmiştir. Bununla birlikte söz konusu kelimelerin Türkçe karşılıkları bunlarla sınırlı değildir. Daha farklı veya daha uygun karşılıklar da kullanılabilir.

Örnekler, Arap gramerinin temel istişhad kaynağı sayılması itibariyle, eski Arap şiiri, Kur'ân, hadis veya haberlerden seçilmiştir. Bütün örneklerin anlamları verilmiş, sayfa düzeninin uygunluğu düşünülerek şiirlerin mısraları alt alta gelecek şekilde yazılmıştır. Hadis veya haberlerden alınmış örneklere (H) sembolüyle işaret edilmiştir. Bunlardan başka gramer kitaplarında veya klasik eserlerde geçen sözlerden de örnekler verilmiştir.

Kelimeler Arapça olarak kendi içerisinde alfabetik olmasına rağmen istenen kelimeye daha kolay ulaşmak için ayrıca bir indeks verilmesi uygun görülmüştür.

Bu çalışmada tam bir mükemmelliğin sağlandığını iddia etmek söz konusu değildir. Ancak, bu alandaki çalışmalara önemli bir katkısı olacağı kanaatindeyiz. Varlığı muhtemel yanlışlıkları ve bazı teknik hataları okuyucuların sağduyularına ve takdirlerine arz eder, bu konuda bize ulaştırılacak eleştirileri saygı ile karşılayacağımızı belirtiriz.

Hazırlayanlar

BİBLİYOGRAFYA

Câmi'u'ş-şevâhid, Muhammed Bakır eş-Şerîf, Kum, 1412/1370.

el-Cenâ'd-dânî fî hurûfi'l-me'ânî, el-Hasan b. Kasım el-Murâdî, nşr. Fahruddin Kabâve – Muhammed Nedîm Fâdıl, Beyrut, 1992/1413.

Cevâhiru'l-edeb fî ma'rifeti kelâmi'l-arab (Mu'cemu'l-hurûf el-Arabiyye), Alâuddin Ali el-İrbilî, Beyrut, 1991/1412.

ed-Dureru'l-levâmi' alâ Hem'i'l-hevâmi', Ahmed b. el-Emîn eş-Şankıtî, Beyrut, 1994/1414.

Edevâtu'r-rabt fi'l-arabiyyeti'l-mu'âsıra, Ahmet Tâhir Hüseyn – Nârîmân Nâilî el-Verrâkî, Kahire, 1984.

Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti'bni Mâlik, İbn Hişâm (Ebû Muhammed Abdullah Cemâluddin), Beyrut, 1998/1418.

Fethu'l-habîr fî edevâti't-tefsîr, Seyyid Mersâ İbrâhîm el-Beyyûmî, Dâru Ebi'l-Mecd (Kahire), 1987/1407.

Hâşiyetu's-sabbân (Şerhu'l-eşmûnî alâ elfiyyeti'bni Mâlik), Muhammed b. Ali es-Sabbân, İstanbul, tsz.

Hem'u'l-hevâmi' fî şerhi cem'i'l-cevâmi', Celâluddin es-Suyûtî, nşr. Abdul'âl Sâlim Mekrem, Beyrut, 1992/1413.

Hizânetu'l-edeb, Abdulkadir Ömer el-Bağdâdî, nşr. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Kahire, 1989/1409.

Hurûfu'l-âmile fi'l-kur'âni'l-kerîm, Hâdî Atiyye Matar el-Hilâlî, Beyrut, 1986/1406.

İzâhu şevâhid'l-izâh, Ebû Ali el-Hasan b. Abdillah el-Kaysî, nşr. Muhammed Hammûd ed-De'âcî, Beyrut, 1987/1408.

Katru'n-nedâ ve bellu's-sadâ, İbn Hişâm (Ebû Muhammed Abdullah Cemâluddin), Kahire, 1963/1383.

Kurâdatu'z-zeheb fî 'ilmeyi'n-nahvi ve'l-edeb, Ahmed et-Tâib Osmân-zâde, Beyrut, 1998.

Kitâbu me'âni'l-hurûf, Ebu'l-Hasan b. İsâ Rummânî, nşr. Abdulfettâh İsmâil Şelbî, Beyrut, 1981/1401.

Me'âni'l-müfredât fî kelâmi'l-arab, Seyyid Rızâ Necefî, İsfahan, 1414/1372 hş (/1993).

Mevsû'atu'l-hurûf fi'l-luğati'l-Arabiyye, Emil Bedî' Yakûb, Beyrut, 1988/1408.
el-Minhâc, Muhammed el-antakî, İstanbul, 1985.
Mu'cemu'l-edevât ve'd-damâir fi'l-Kurâni'l-kerîm, İsmâil Ahmed 'Ameyre – Abdulhamîd Mustafa es-Seyyid, Beyrut, 1986/1407.
el-Mu'cemu'l-mufassal fi'l-i'râb, Tâhir Yûsuf el-Hatîb, Beyrut, 1996.
Mu'cemu şevâhidi'l-Arabiyye, Abdusselâm Hârûn, Mısır, 1972.
Mubeyyinu'l-me'ânî, İstanbul, Teknik Ofset, 1376.
Muğni'l-lebîb an kutubi'-e'ârîb, İbn Hişâm (Ebû Muhammed Abdullah Cemâluddin), nşr. Muhammed Muhyî Abdulhamîd, Beyrut, 1991/1411.
el-Muncid fi'l-hurûf, Anton Kikano, Beyrut, 1986.
el-Muşezzeb, Mehmed Zihnî, İstanbul, 1980.
en-Nahvu'ş-şâfî, Muhammed Hüsnî Muğâlasa, Beyrut, 1997/ 1418.
Rasfu'l-mebânî fî şerhi hurûfi'l-me'ânî, Ahmed Muhammed el-Harrât, Beyrut, 1985/1405.
Şerhu ebyâti Muğni'l-lebîb, Abdulkadir Ömer el-Bağdâdî, nşr. Abdulaziz Rabâh – Ahmed Yûsuf Dekkak, Beyrut, 1993/ 1414.
Şerhu Şâfiyeti'bni'l-Hâcib, Muhammed b. el-Hasan el-Esterâbâzî, nşr. Muhammed Nûru'l-Hasan ve diğerleri, Beyrut, 1982/1402.
Şerhu şevâhidi'l-muğnî, Celâluddin es-Suyûtî, nşr. Muhammed Mahmûd eş-Şankıtî, Kahire, 1322 (/1904).
Şerhu'l-eşmûnî alâ elfiyyeti'bni Mâlik, Hasan Ahmed, Beyrut, 1998/1419.
Şerhu't-tasrîh ala't-tavdîh, Hâlid el-Ezherî, Dâru'l-fikr, tsz.
Tehzîbu'l-muğnî, el-Mecma'u'l-ilmî el-İslâmî, Tahran, 1413 (/1992).
Mevsû'atu'l-hadîs eş-Şerîf, Şeriketu Sahr, CD.
el-Mevsû'atu'ş-şi'riyye, el-Mecma'us'-sakafî, CD.

أ

ey! , ...! (uzak için ünlem)	: آ

أَيَا ظَبْيَةَ الوَعْسَاءِ بَيْنَ جُلاَجِلٍ
وَ بَيْنَ النَّقَى آ أَنْتَ أمْ أُمُّ سَالِمٍ

Ey(çölün o) yumuşak kumlar(ı) ile Cülacil arasındaki kumsal ceylanı! (O görünen) sen misin? Yoksa Ümmü Sâlim mi?

آ خَالِدُ ! قُمْ فَقَدْ أشْرَقَتِ الشَّمْسُ

Halî(îî)t ! Kalk, güneş doğdu.

şu anda, şimdi	**:الآن**

قُلْتُ : مَا يَمْنَعُكَ الآن قَالَ: الشُّغْلُ

*"**Şu anda** seni alıkoyan nedir?" dedim. O da:"iştir"dedi.* (H)

العَالَمُ الآنَ عَلَى عَتَبَةِ عَصْرٍ جَدِيدٍ

*Dünya **şu anda** yeni bir çağın eşiğindedir.*

قَدْ قُلْتُ لِلنَّاسِ إذْ قَامُوا بِشُكْرِكُمْ
ألآنَ أحْسَنْتُمْ أنْ تَحْرُسُوا النِّعَمَا

*Size teşekkür ettiklerinde insanlara dedim ki: "Nimetleri korumakla **şimdi** iyilik yaptınız"*

-ken, o zaman	**: آنئذٍ**

زُرْتُكَ وَ كُنْتَ آنَئِذٍ خَارِجَ الْبَيْتِ

"*Sen evin dışında**yken** ben seni ziyaret ettim*".

(*Seni ziyaret ettim, **o zaman** sen evin dışındaydın.*)

biraz önce, demin	**آنفاً :**

فَقَالَ إِنَّكَ سَلَّمْتَ عَلَيَّ آنفاً و أنا أُصَلِّي

***Biraz önce**, ben namaz kılarken, sen bana selam verdin.* (H)

لَئِنْ أَفَلَ النَّجْمُ الّذي لاَحَ آنفاً

فَسَوْفَ تَلألأ بَعْدَهُ أنْجُمٌ زُهُرٌ

***Demin** ortaya çıkan yıldız battıysa, ondan sonra daha parlak yıldızlar ışıldayacaktır.*

bir zamanlar (ara sıra)	**آونَةً :**

سِرْتُمْ عَلَى المَاءِ فِي الحَاجَاتِ آونَةً

أمَا قَنِعْتُمْ بِسَيْرٍ فِي فَيَافِيهَا

***Bir zamanlar** ihtiyaçlar(ınız) için sular üzerinde yürüdünüz. Onun çöllerinde yürümekle yetinmediniz mi?*

	ا (الألف) :

1- Tesniye (ikil) anlamını veren zamir olur:

الوَلَدَان يُطَالِعَـان

***iki** çocuk çalışıyorlar.*

2- Mazi fiillerde, tesniye (ikil) alameti olur :

الطَّالِبَان وَعَدَا أبَاهُمَا بِالعَمَلِ

Öğrenciler (İki öğrenci), babalarına çalışma sözü verdiler.

3- Ref için irap alameti olur:

الْوَلَدَان نَشِيطَان

***İki** çocuk afacandırlar.*

المُعَلِّمَان يُدَرِّبَان التَّلامِيذَ

*Öğretmenler **(İki öğretmen)**, öğrencilere alıştırma yaptırıyorlar.*

فَازَ الطَّالِبَان

***İki** öğrenci başardı.*

4- Nasb için irap alameti olur:

شَاهَدْتُ أبَاكَ

Babanı gördüm.

5- Şiirde beyitlerin sonunda işba' (vezin tamamlama) harfi olarak kullanılır:

غيظَ الْعِدَا مِنْ تَسَاقِينَا الْهَوَى فَدَعَوْا
بِأنْ نَغَصَّ فَقَالَ الدَّهْرُ : آمِينَا

Düşmanlar, bizim aşkı yudumlamamızdan öfkelendiler ve boğazımızda kalsın diye de dua ettiler, felek de "âmin" dedi.

6- Nüdbede uzatma harfi olarak bulunur:

وا حَبِيــبــــاهْ !

Vah sevgilim !

7- Nidada uzatma harfi olarak bulunur :

يَا أُمَّتَـــــاهْ !

Ey ümmetim!

8- Muzari fiillerin sonunda bulunan cemi (çoğul) vavlarının diğer vavlardan ayrılması için ayırıcı bir alamet *(el-elifu'l-farika)* olarak getirilir:

الطُّلاَبُ لَمْ يَتَكَاسَلُوا

Öğrenciler tembellik etmediler.

كَتَبُوا

Yazdılar (eril).

-mi ? , ey (!)	: أ

أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

"*Biz senin göğsünü açmadık **mı**?*" (94/1)

أَ وَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّموَاتِ وَالأرْضِ

"*Göklerin ve yerin hükümranlığına bakmadılar **mı**?*" (7/185)

أَ صَلاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

"*Sana, babalarımızın ibadet ettiği şeyleri bırakmamızı namazın **mı** emrediyor?*" (11/87)

أ كُـــلَّ امْرِئٍ تَحْـــسَبِينَ امْـــرَأً

ونَـــارٍ تَـــوَقَّـــدُ بِاللَّـــيْلِ نَـــارَا

Herkesi (gerçek manada bir) adam ve geceleri yanan her ateşi de (cömert birinin) ateş(i) ***mi*** *sanıyorsun?*

أ عَلِيٌّ نَجَحَ أمْ سَعِيدٌ ؟

Ali ***mi*** *yoksa Sait mi başardı?*

أ يَجْمَعُ المَرْءُ فِي جِسْمٍ واحِدٍ المَوْتَ والحَيَاةَ ؟

Kişi bir bedende ölümü ve hayatı birlikte bulundurabilir ***mi****?*

أجَارَتَنَا إنَّ الخُطوبَ تَنوبُ
و إنِّي مُقِيمٌ مَا أقَامَ عَسِيبُ

Ey *komşumuz! Gerçekten zorluklar birbirini takip ediyor. Asîb (dağı) durduğu sürece ben de (burada) kalacağım.*

أ سَائِقُ !، تَمَهَّلْ فِي سَيْرِكَ

Şoför ! yavaş sür!

هَـخَالِدُ مُنْطَلِقٌ ؟ أيْ : أ خَالِدٌ مُنْطَلِقٌ ؟

Halit gidiyor ***mu****?*

zamanında (-dığı zaman)	**إبَّانَ :**

وَ زَارَكَ اللَّهْوُ فِي إبَّانِ دَوْلَتِه
مُجَدَّدَ اللَّهْوِ بَيْنَ العُودِ و القَدَحِ

Onun saltanatı ***zamanında****, eğlence, şiddetle kadeh arasında yenilenerek seni ziyaret etti.*

asla (kesinlikle), ebediyen	**أبَداً :**

وَ قَالَ لاَ وَاللّٰهِ لاَ أعْصِي اللّٰهَ بَعْدَهاَ أبَدًا

Dedi ki, hayır, Allah'a ant olsun ki, bundan sonra ***asla*** *Allah'a asi olmayacağım.(H)*

فَـــرَحْمَـــةُ رَبِّـــناَ أبَدًا عَـــلَيْهِ
مَدَى الأَيَّامِ ماَ قُرِأَتْ صَـــحِيفَةْ

Kitap (Kur'ân) okunduğu sürece, Rabbimizin rahmeti ***ebediyen*** *onun üzerinde olsun!*

evet, tabi, hay hay!	**أجَلْ :**

ثُـــمَّ قاَلَـــتْ لاَ تُعْـــلِـــمَنَّ بِـــسِرِّي
ياَ ابْنَ عَـــمِّي أقْسَمْتُ قُلْتُ أجَلْ لاَ

Sonra dedi ki: ey amcamın oğlu! Sakın sırrımı (kimseye) bildirme! Ben de ant içtim (ve) dedim ki: ***evet,*** *hayır (söylemeyeceğim).*

ألَمْ تَأكُلْ ؟ : أجَلْ

Yemedin mi? ***Evet*** *(yemedim).*

نَجَحَ سَعِيدُ : أجَلْ

Sait başardı, ***Evet*** *(başardı).*

أ أكَلْتَ ؟ : أجَلْ

Yedin mi? ***Tabi*** *(yedim).*

سَاعِدْنِي : أجَلْ

Bana yardım et! : ***Hay hay !***

vaktiyle, bir zaman, o zaman/an; hani; -ken, -dığı sırada, bir de baktım! (ünlem şahıslara göre değişir), **birden (aniden), hemen, çünkü, için (-dığından).**	**إِذْ :**

وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ

*"Düşünün ki, **vaktiyle** siz pek azdınız da (Allah) sizi çoğalttı"* (7/86)

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى

*"**Bir zaman**, vahyedilecek şeyi annene vahyetmiştik."* (20/38)

وَ كَانَ الْعَيْشُ إِذْ ذَاكَ شَدِيداً

***O zaman** hayat (çok) zordu. (H)*

كُنَّا فِي الْجَبَلِ فَانْهَمَرَتِ الأَمْطَارُ إِذْ ذَاكَ

*Biz dağdaydık, işte o **anda** (sağanak bir) yağmur yağdı.*

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ

*"Kitapta Meryem'i de an. **Hani** O bir kenara çekilmişti"* (19/16)

زُرْتُ صَدِيقِي إِذْ هُوَ فِي بَيْتِهِ

*Arkadaşımı evindey**ken** ziyaret ettim.*

الْتَحَقْتُ بِالْجَيْشِ إِذْ بَدَأَتِ الْحَرْبُ

*Savaş başla**dığı sırada** orduya katıldım.*

بَيْنَمَا أَنَا أَكْتُبُ إِذْ زَارَنِي خَالِدٌ

*Bir ara yazı yazarken, **bir de baktım**, Halit beni ziyarete gelmiş.*

بَيْنَمَا كُنْتُ أَلْهُو فِي الْحَدِيقَةِ إِذْ نَادَانِي وَالِدِي

*Bir ara bahçede oynarken **birden** babam beni çağırdı.*

اسْـتَقْدِرِ اللّهَ خَـيْراً وارْضَـيَنَّ بِـه
فَـبَيْنَمَا العُـسْرُ إِذْ دَارَتْ مَـيَاسِـيرُ

*Allah'tan hayır iste ve buna kesin razı ol! Zorluklar içerisinde, kolaylıklar **hemen** ortaya çıkar.*

وَ لَنْ يَنْفَعَكُمُ اليَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ

*"(Pişmanlık) bugün size fayda vermeyecek. **Çünkü** zulmettiniz."* (43/39).

فَأَصْـبَحوُا قَـدْ أَعَـادَ اللّهُ نِعْـمَـتَهُمْ
إِذْ هُـمْ قُـرَيْـشٌ و إِذْ مَا مِثْلَهُمْ بَشَرُ

*Artık onlar Allah'ın kendilerine nimetlerini iade ettiği duruma geldiler. **Çünkü** onlar Kureyş (Kabilesi)dir ve (çünkü) onların benzeri bir beşer de yoktur.*

ضَرَبْتُ سَعِيدًا إِذْ سَرَقَ

*Sait'i dövdüm, **çünkü** o hırsızlık yaptı.*

ضَرَبْتُ ابْنِي إِذْ أَسَاءَ

*Yaramazlık yaptığı **için** oğlumu dövdüm.*

-dığı zaman, -dığında, -ince, -se (ise); birden (bir de ne göreyim), derhal (hemen), bir de baktım ki,	**إِذَا:**

وإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفسِدُوا فِي الأَرْضِ

*"Kendilerine "Yer yüzünde bozgunculuk yapmayın" denil**diği** **zaman**..."*(2/11)

و النَّــفْسُ راَغِــبَةٌ إذا رَغَّبْــتَها

و إذا تُــرَدُّ إلَــى قَلــيلٍ تَــقْنَعُ

*Nefis, onu isteklendir**diğin** **zaman** (hep) ister, aza terk edil**diğinde** de kanaâtkâr olur.*

إذا المُعَلِّمُ لَمْ يُكَرَّمْ لَنْ يُعْطِيَ النَّتيجَةَ المَرْجُوَّةَ

*Öğretmen onurlandırılma**dığı** **zaman**, istenilen sonucu asla vermez.*

إذا أرَدْتَ الخَيْرَ فاسْعَ إلَيْه

*İyiliği iste**diğinde** hemen ona gayret et.*

وإذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إيمَانًا

*"Onların karşılarında Allah'ın ayetleri okun**unca** (bu) onların imanını artırır."*(8/2)

إذَا أرَدْتَ أنْ تُطَاعَ فَسَلْ مَا يُسْتَطَاعُ

*İtaat olunmanı istiyor**san**, yapılabilecek şey iste.*

فَألْقَى عَصَاهُ فَإذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ

*"Bunun üzerine (Musa) asasını bıraktı, **birden** o, apaçık bir ejderhadır."* (7/107)

وإنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أيْدِيهِمْ إذَا هُمْ يَقْنَطُونَ

*"Kendi ellerinin öne sürdükleri (günahlar) yüzünden onlara bir fenalık isabet edince de **derhal** onlar ümitlerini kesiverirler."*(30/36)

حَضَرْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ فَـــإِذَا الطُّلاَّبُ يَلْعَبُونَ فِي الْمَلْعَبِ

*Okula geldim, **bir de baktım ki,** öğrenciler oyun sahasında oynuyorlar.*

bu/o halde, o zaman, o anda, o vakit, o takdirde	**: إِذًا**

وإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا

*"Sen onları doğru yola çağırsan da **bu halde** asla doğru yola gelmezler."* (18/57)

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ و نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

*"Dediler ki:Biz topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, **o zaman** biz gerçekten aciz kimseler sayılırız."* (12/14)

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ

*(Musa):"Ben bunu, **o anda** sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım." dedi.* (26/20)

إِذًا أَنَا أَنْجَحُ بِالدَّرْسِ والصَّبْرِ

***O vakit** ben sabır ve çalışmayla başarı elde ederim.*

إِنْ تَعْمَلْ خَيْرًا إِذًا يَحْتَرِمْكَ النَّاسُ

*İyilik yaparsan **o takdirde** insanlar sana saygı gösterir.*

-medi -mediyse, -mediğinde (mediği zaman)	**: إِذَا لَمْ**

إذَا لَـــمْ تَعْشَـــقْ و لَمْ تَـــدْرِ مَا الهَـــوَى
فَكُنْ حَـــجَرًا مِنْ يَابِـــسِ الصَّـــخْرِ جَلْـــمَدَا

*Eğer aşık ol**madın** ve aşkın da ne olduğunu anla**madıysan,** kupkuru kayadan daha katı bir taş ol!*

إذَا لَمْ يَكُنْ غيـــرُ الأسِـــنَّةِ مَرْكَـــبًا
فَلَيْسَ عَلَى المُضْـــطَرِّ إلاّ رُكُـــوبَـــهَا

*Kılıçlardan başka bir binek ol**madığında,** mecbur kalana, ona binmekten başka çare yoktur.*

-dığında, (-dığı/-eceği zaman), -ınca	: إذَا مَا

إذَا مَـــا لَـــقِيتَ بَنِي مَـــالِـــكٍ
فَـــسَلِّمْ عَـــلَى أيُّـــهُمْ أفْـــضَلُ

*Malikoğullarına rastla**dığında,** onların en erdemli olanına selam ver.*

إذَا مَا تَعْمَلْ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ

*İlminle amel et**tiğinde,** insanların en iyisi olursun.*

ولَـــسْتُ بِـــعَـــلٍّ شَـــرُّهُ دُونَ خَـــيْرِه
ألَـــفُّ إذا مَـــا رُعْـــتَهُ اهْـــتَاجَ أعْـــزَلُ

*Ben, örtüsüne bürünüp büzülmüştür de kendisini korkut**unca** yüreği hoplayan, silahı bulunmayan ve kötülükleri iyiliklerinden üstün olan bir ihtiyar kurusu da değilim.*

-dığında, -se/sa	: إذْ مَا

وإنَّــكَ إذْما تَــأْتِ ما أنْتَ آمــرٌ
بِه تُــلْــفِ مَنْ إيّــاهُ تَــأْمُرُ آتيا

*Sen, emrettiğini yap**tığında**, kendisine emrettiğin kişinin de onu yaptığını görürsün.*

إذْ مَا تَقُمْ أقُمْ

*Sen kalkar**san** ben de kalkarım.*

o zaman, o takdirde, o halde	: إذَنْ = إذاً

إذَنْ أرْجعَ إلَيْه

***O zaman** ben de oraya dönerim.* (H)

وَ لَوْ كَانَت الأرْزَاقُ تَــجْري عَلَى الحجا
هَــلَــكْنَ إذَنْ مِنْ جَهْــلِهِنَّ البَــهائِمُ

*Eğer rızıklar akla gelmiş olsaydı **o zaman** (bütün) hayvanlar cehaletlerinden dolayı helâk olurdu.*

- سَأُسامِحُكَ عَلَى خَطَئِكَ
- إذَنْ أعْتَذِرَ عَنْهُ

- Hatanı bağışlayacağım.

*- **O halde** (ben de) özür dilerim.*

-me/-ma ... mi? , -saydı ... ya!	: أفَلاَ

أَفَلا يَتُوبُونَ إلَى اللّه و يَسْتَغْفِرُونَهُ

*"Hala Allah'a dönüp O'ndan af dile**meyecekler mi**?"* (5/74)

أفلا يَنْظُرُونَ إلَى الإبلِ كَيْفَ خُلقَتْ

*"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına **bakmazlar mı?**"* (89/17)

أفلا أكُونُ عَبْداً شَكُوراً

*Şükreden bir kul ol**mayayım mı?*** (H)

أفلا كَتَبْتَ بِبَعْضِ ما أنكَرْتَهُ
وَ فَعَلْتَ فِعْلَ المُنْصِفِ المُتَوَاضِعِ

*İnkâr ettiğin şeyin bir kısmını yaz**saydın** ve adaletli ve alçak gönüllünün yaptığı gibi yap**saydın ya!***

-medi/(-memiş) mi?	**: أفَلَمْ**

أفَلَمْ يَسيرُوا فِي الأرْضِ

*"Yeryüzünde gezip dolaş**madılar mı?**"* (40/82)

يَا رَبِّ ! فَلَمْ تَغْفِرْ لِي ؟

*Rabbim! Beni bağışla**madın mı?*** (H)

-memiş/-medi mi?	**: أفَلَمَّا**

أفَلَمَّا أعْهَدْ إلَيْكُمْ؟

*Size söz ver**memiş miydim?***

Harf-i tarif	: ألْــ

1- Belirlilik edatı olarak şu anlamlara gelir:

a- Ahd-ı zikrî olur: Daha önce anılan bir şeye harf-i tarif ile işaret edilir :

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً ، فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ

"Nitekim biz Firavun'a bir peygamber gönderdik, Firavun o peygambere isyan etti". (73/15-16)

b- Ahd-ı zihnî olur: Başına getirilerek anılan kelime ile neyin kast edildiği bilinir.

إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

"...o ağacın altında sana biat ederlerken..." (48/18)

هَلْ كَتَبْتَ الفَرْضَ

Ödevi yazdın mı? (Hangi ödev olduğu konuşanlarca bilinmektedir)

c- Ahd-i harici olur: Başına geldiği cins bir isimden kastedilen bellidir.

لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا البَلَدِ

"Hayır, şu beldeye (Mekke'ye) yemin ederim ki..." (90/1)

البَيْتُ

Kâ'be.

d- Cins ifade eder. Başına geldiği kelimenin türünü ifade eder.

خُلِقَ الإِنْسَانُ ضَعِيفاً

" İnsan(lar) zayıf olarak yaratıldı." (4/28).

2- Başına geldiği kelimeye **"bu, şu"** işaret sıfatını kazandırır :

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ

"Bu gün senin bedenini kurtaracağız..." (10/92)

الْـــيَوْمَ تُعْلَنُ نَتَائِجُ الإِ مْتِحَانِ

***Bu** gün sınav sonuçları açıklanıyor.*

وَ يَبْدَأُ عَمَلِي الـــسَّاعَةَ

*İşim **şu** anda (bu saatte) başlıyor.*

3- İsim tamlaması anlamını veren bir zamirden bedel olur:

فَإِنَّ الجَنَّةَ هِيَ الـــمَأْوَى (مَأْوَاهُ)

*"İşte muhakkak ki cennet **onun** varacağı yerin ta kendisidir".* (79/41)

ضُرِبَ حَسَنٌ الـــظَّهْرُ و الـــبَطْنُ (ظَهْرُهُ و بَطْنُهُ)

Hasan, sırtından ve karnından dövüldü.

4- İsm-i fail ve ism-i meful gibi sıfatların (şibh-i fiillerin) başında ism-i mevsul (الذي) anlamına gelir.

إِنَّ الْـــمُصَّدِّقِينَ وَالْـــمُصَّدِّقَاتِ

*"Sadaka **veren** erkekler ve sadaka **veren** kadınlar..."* (57/18)

مِنَ القَـــوْمِ الـــرَّسُولُ اللّهِ مِنْهُمْ
لَـــهُمْ دَانَتْ رِقَـــابُ بَـــنِي مَعَـــدٍّ

(مِنَ القَوْمِ الّذي رَسُولُ الله مِنْهُمْ)

Beni Ma'add'in boynu, Allah'ın peygamberi kendilerinden olan kavme eğik oldu.

جَاءَ الـــضَّارِبُ مُحَمَّدًا (الّذي ضَرَبَ مُحَمَّداً)

*Muhammed'i döv**en** geldi.*

5- Zaid olur:

a- Vurgu yapmak maksadıyla özel isimlerin başına gelir.

اَللاَّت = *Lat* (tapınak adı), اَلْمَنْصُور = *Mansur* gibi.

b- اَلَّذي ، اَلَّتي gibi ism-i mevsullerin başında zaid, fakat zorunlu olarak bulunur.

iyi bilin ki, bilmiş olun ki, dikkat edin (ki) !, me ... mı? yok mu? (olumsuz soru) : **ألاَ**

ألاَ إنَّ نَصْرَ اللّه قَرِيبٌ

"***İyi bilin ki,*** *Allah'ın yardımı muhakkak yakındır.*" (2/214)

ألاَ بِذِكْرِ اللّه تَطْمَئِنُّ القُلُوبُ

"***Bilmiş olun ki,*** *ancak Allah'ı anmakla kalpler olgunlaşır.*" (13/28)

ألاَ لَيْسَ إلاَّ مَا قَضَى اللّه كَائِنٌ
ومَا يَسْتَطِيعُ الْمَرْءُ نَفْعاً ولاَ ضَرّاً

Bilmiş olun ki, *ancak Allah'ın takdir ettiği olur ve hiçbir kişi ne fayda ne de zarar verebilir.*

ألاَ ذَلِكَ هُوَ الخُسْرَانُ المُبِينُ

"***Dikkat edin!*** *Bu, apaçık hüsranın ta kendisidir.*" (39/15)

ألاَ تُحِبُّونَ أنْ يَغْفِرَ اللّهُ لَكُمْ

"*Allah'ın sizi bağışlamasını iste**mez** **misiniz?***" (24/22)

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ ألاَ تَسْتَمِعُونَ

*"(Firavun) etrafında bulunan kimselere dedi ki: işit**mi**yor **mu**sunuz?"* (26/25)

أَلاَ رَجُلَ فِي الدَّارِ فَيَسْتَقْبِلَنَا

*Evde, bizi karşılayacak bir adam **yok mu?***

-me/ma, değil mi?. –se ya!	**: أَلاَّ**

إلاَّ أنْ يَخَافَا ألاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰه

*"Meğer ki, o ikisi (erkekle kadın) Allah'ın sınırlarını ayakta tut**ma**yacaklarından korkmuş olsunlar ..."* (2/229)

قَالُوا وَ مَا لَنَا ألاَّ نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰه

*"Bizler neden Allah yolunda savaş**ma**yalım" dediler.* (2/246)

أُرِيدُ ألاَّ تَذْهَبَ

*Git**meme**ni istiyorum.*

ألاَّ اجْتَهَدْتَ

*Çalışmalı **değil miydin?***

ألاَّ سَاعَدْتَ خَالِداً

*Halit'e yardım **etsen ya!***

-den başka (hariç), yalnız, meğerki, ancak (fakat), müstesna, hariç, sadece, yoksa (aksi takdirde)	**: إلاَّ**

لاَ عِلْمَ لَنَا إلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا

*"Senin bize öğrettiğin**den başka** bizim hiç bir bilgimiz yoktur."* (2/32)

وَ مَا مُحَمَّدٌ إلاّ رَسُولٌ

*"Muhammed bir peygamber**den başka** (bir şey) değildir."* (3/144)

وإذْ قُلْنَا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا إلاّ إبْلِيسَ

*"O zaman biz meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik, onlar secde ettiler, **yalnız** İblis etmedi."* (17/61)

مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّه فِي شَيْءٍ إلاّ أنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاة

*"Kim bunu yaparsa (ona) Allah'tan hiç bir şey (hiç bir yardım) yoktur. **Meğer ki,** onlardan, gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız."* (3/28)

الّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إلاّ أنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّهُ

*"Onlar **ancak** "Rabbimiz Allah'tır" diyorlar diye haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır."* (22/40)

فَلاَ يُؤْمِنُونَ إلاّ قَلِيلاً

*"Artık onlar, birazı **müstesna**, iman etmezler."* (4/46)

ولاَ أصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ ولاَ أكْبَرَ إلاّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

*"Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de **hariç** olmamak üzere (hepsi) muhakkak apaçık bir kitapta (yazılı)dır."* (10/61)

وكُلُّ أخٍ مُفارِقُهُ أخُوهُ
لَعَمْرِ أبِيكَ إلاّ الفَرْقَدانِ

*Baban hayatına yemin ederim ki, Ferkadân (adlı iki yıldız) **hariç**, her kardeş kardeşinden ayrılacaktır.*

يَنْسَى المَرْءُ أشْيَاءَ كَثِيرَةً إلاّ الذّكْرَيَاتِ

*Kişi, hatıraları **hariç** pek çok şeyi unutur.*

لاَ تَنَالُ الجَوَائِزَ إلاَّ الأَفْلاَمُ النَّاجِحَةُ

***Sadece** başarılı filimler ödül alır.*

أقُولُ لَهُ ارْحَلْ لاَ تُقِيمَنَّ عِنْدَنَا

و إلاَّ فَكُنْ فِي السِّرِّ والجَهْرِ مُسْلِمًا

*Ona derim ki, çekil git, asla yanımızda durma! **Yoksa** gizlide de açıkta da (dosdoğru) müslüman ol!*

nereye kadar?, neye?	**إلاَمَ** :(إلَى + مَا) :

و لاَتَتْرُكْ وَرَاءَكَ يَوْمَ لَهْوٍ

فَلاَ تَدْرِي إلاَمَ غَداً تَصِيرُ

*Arkanda oyun ve eğlence günü bırakma! Çünkü yarın **nereye kadar** varacağını bil(e)mezsin.*

إلاَمَ هَذَا الْكَسَلُ ؟

*Bu tembellik **nereye kadar**?*

إلاَمَ تَحْتَاجُ ؟

***Neye** ihtiyacın var?*

-en/-an, -dığı /-eceği, bir şey(e/i) ki, ki, (müf-ret-müennes / tekil - dişil için ism-i mevsul)	**أَلَّتِي** :

ولاَ تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا

*"İpliğini çöz**en** kadın gibi olmayın."* (16/92)

احْفَظْ وَدِيعَتَكَ الّتِي اُسْتُودِعْتَهَا

يَوْمَ الأَعَازِبِ إنْ وَصَلْتَ و إنْ لَمْ

*Eazib gününde sana veril**en** emaneti, (o güne) -ulaşmış olsan da, olmasan da- koru.*

وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ **الَّتِي** حَرَّمَ اللّٰهُ

*"Allah'ın yasakla**dığı** cana kıymayın."* (6/151)

تِلْكَ الجَنَّةُ **الَّتِي** نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيّاً

*"İşte kullarımızdan, takvâ sahibi kimselere verece**ğ**imiz cennet budur."* (19/63)

إنّ هَذَا القُرْآنَ يَهْدِي لِـــ**لَّتِي** هِيَ أقْوَمُ

*"Gerçekten şu Kur'ân (insanı) öyle **bir şey**e doğrultup götürür **ki**, o en doğru (bir yol)dur."* (17/9)

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلاَدِ

***"Ki**, şehirler arasında onun benzeri yaratılmamıştı."* (89/8)

-en/-an, -dığı, -ecek/-eceği; o ki, (müfret - müzekker / tekil - eril için ism-i mevsul)	**الَّذِي:**

الحَمْدُ لِلّه **الَّذِي** أذْهَبَ عَنَّا الحَزَنَ

*"Bizden tasayı gider**en** Allah'a hamt olsun."* (35/34)

إنّ أوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَـــ**لَّذِي** بِبَكَّةَ

*"Doğrusu insanlara (mabet olarak) ilk kurulan ev elbette Mekke'de ol**an**dır."* (3/96)

واتَّقُوا اللّهَ **الَّذِي** أنْتُمْ بِهِ مُؤمِنُونَ

*"İnan**dığı**nız Allah'tan korkun."* (5/88)

فَـيَا رَبَّ لَـيْلَى أنتَ في كُـلِّ مَوْطِـنٍ
وأنْتَ **الّـذِي** فِي رَحْـمَةِ اللّهِ أطْـمَـعُ

*Ey Leylâ'nın Rabbi! Sen her yerde (hazır ve nazır)sın; Ve yine Sen, rahmetinde olmayı arzula**dığım**sın.*

واتَّقوُا اللّهَ **الّذي** إلَيْهِ تُحْشَرُونَ

*"Huzuruna toplana**cağınız** Allah'tan korkun."* (5/96)

رَبِّيَ **الّذي** يُحْيِي و يُميتُ

*"Benim Rabbim **O**'dur **ki**, yaşatır ve öldürür."* (2/258)

الّذينَ :	الّذي nin çoğulu

وقَالَ **الّذينَ** كَفَرُوا لِلّذِينَ آ مَنُوا

*"O kafirler, iman eden**lere** dedi:"* (29/12)

أوُلئك **الّذينَ** لَعَنَهُمُ اللّهُ

*"Onlar, Allah'ın lanet ett**iği** kimselerdir."* (4/52)

اللاّئي :	الّتي nin çoğulu

و مَا جَعَلَ أزْوَاجَكُمُ **اللاّئي** تُظَاهِرُونَ مِنهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ

*"(Allah), Kendilerine zıhar yap**tığınız** eşlerinizi sizin analarınız (yerinde) tutmadı."* (33/4)

و**اللاّئي** يَئِسْنَ مِنَ المَحيضِ

*"Adetten kesilmiş ol**an** kadınlar..."* (65/4)

شاَهَدْتُ **اللاّئي** فُزْنَ في السِّبَاقِ

*Yarışmada başarılı ol**an** (bayan)ları gördüm.*

فإنْ يَكُنِ الفِعْلُ الّذي ساءَ واحداً
فأفعالُهُ **اللائي** سَرَرْنَ ألوُفُ

*Kötülük yaptığı fiili bir ise, sevindir**en** fiilleri binlercedir.*

ألَّاتي :	الّتي nin çoğulu

و**اللاّتي** يَأتِينَ الفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ

*"Kadınlarınızdan fuhuş yap**anlara** karşı şahit getirin."* (4/15)

ارْجِعْ إلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ **اللاّتي** قَطَّعْنَ أيْدِيَهُنَّ

*"Efendine dön de, ellerini kes**en** o kadınların zoru neydi, kendisine sor."* (12/50)

لَيْسَتْ مِنَ **اللاّتي** يَقُولُ لَها الفَتَى
عِنْدَ التَّنَدُّمِ لَيْتَني لَمْ أفْعَلِ

*Gencin pişmanlık anında kendisine "keşke yapmasaydım" de**diği şey**den değildir.*

اللّتَانِ :	الّتي nin ikilisi, (ref halinde)

مَنِ **اللّتانِ** تَظَاهَرَتَا عَلَى النَّبِيِّ

*Peygambere karşı yardımlaşmak istey**en iki** kadın kimdi? (H)*

لَكَ اليَدانِ **اللّتانِ** إمْتاحَ بِرَّهُما
بَنُو الزَّمانِ وَ رِيعَتْ مِنْهُما الصَّيْدُ

*Senin zamanın çocuklarının iyiliğini istediği ve avların otladığı **iki** elin var.*

الّتي nin ikilisi, (nasb ve cer halinde)	**اللّتَيْنِ** :

كَانَ رَسوُلُ اللّهِ (صعلم) يُصَلّي الرَّكْعَتَيْنِ **اللّتَيْنِ** قَبْلَ الفَجْرِ

*Resulullah (sav) sabah namazından önce **iki** rekat namaz kılardı.* (H)

إذَا لُمْــتُ عَيْــنَيَّ اللّــتَيْنِ أضَــرَّتَا

بِــجِسْــمِي فِيكُمْ قَالَتَا لِي لُمِ القَلْبَا

Aranızda vücuduma zarar veren gözlerimi kınadığım zaman (o gözlerim) bana dediler ki: Kalbi(ni) kına.

الّذي nin ikilisi, (ref halinde)	**اللّذَانِ** :

واللّذانِ يأتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذوُهُمَا

*"İçinizden **iki** kişi, fuhuş yaparlarsa, onlara eziyet edin."* (4/16)

إنَّ الرِّئَاسَةَ و الرِّيْــسَ اللّذَانِ هُــمَا

أصْــلُ الحُقوُدِ فلاَ تَــرْأسْ ولاَ تَرِسْ

*Başkanlık ve önde gelmek, çekememezliğin aslı olan **iki** şeydir. Öyleyse ne başkan ol ne de başta bulun.*

الّذي nin ikilisi, (nasb ve cer halinde)	**اللّذَيْنِ** :

رَبَّنَا أرِنَا **اللذَيْنِ** أضَلاّنَا مِنَ الجِنِّ والإنْسِ

*"Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptır**anları** (iki zümreyi) bize göster."* (41/29)

وَ جاءَ بِـعدْلَيْـه اللّذَيْنِ هُـما لَهُ
مِنَ اللّـوْمِ كانَتْ أوْرَثَـتْهُ أواثِـلُهُ

*O, selefinin kendisine miras bırakmış olduğu kötülükten ol**an** iki dengiyle geldi.*

Allah'ım !	**اللّهُمَّ :**

قُلِ اللّهُمَّ مالِكَ المُلْكِ تُؤْتِي المُلْكَ مَنْ تَشاءُ

*"De ki, mülkün gerçek sahibi olan **Allah'ım!** Sen mülkü dilediğine verirsin."*(3/26)

اَللّهُمَّ عَلِّمْهُ الْكِتابَ !

***Allah'ım!** Sen ona o kitabı (Kur'an'ı) öğret.* (H)

اللّهُمَّ لَوْلاَ أنْتَ ما اهْـتَدَيْنا
و لاَ تَـصَدَّقْنا ولاَ صَـلَّيْنا

***Allah'ım!** Sen olmasaydın hidayete eremez, tasaddukta bulunamaz ve namaz (da) kılamazdık.*

-medi mi?	**ألَمْ :**

ألَمْ تَعْلَمْ أنّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْئٍ قَديرٌ

*"Allah'ın her şeye gücü yettiğini bil**medin mi?**"*(2/106)

ألَمْ اقُلْ لَكَ لاَ تَعْصِنِي

*Sana, bana karşı gelme de**medim mi?*** (H)

أَلَمْ تَـرَ أَنِّي كَـرِهْتُ الحُـرُوبَ
وَ أَنِّي نَـدِمْتُ عَـلَى ما مَـضَى

*Savaşlardan hoşlanmadığımı ve geçen şeye de pişman olduğumu gör**medin mi?***

hâlâ (daha) .... -medi mi?	**أَلَمَّا:**

عَلَى حِـينَ عاتَبْـتُ المَشِـيبَ عَلَى الصِّبَا
وَ قُلْـتُ أَلَـمَّا أَصْـحُ وَالشَّـيْبُ وَازِعُ ؟

*İhtiyarlığı gençliğ(im)e şikâyet ederken dedim ki: İhtiyarlık beni (kötülük yapmaktan) engellerken **hâlâ** uyan**madım mı?***

-e, -e kadar, -e dek, -e müntehi (varan), -e ait, -e doğru, ile, birlikte, -de (içinde), -den, -e göre; Zamirle birlikte isim fiil olur.	**إِلَى :**

و لاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

"Kendinizi tehlikeye atmayınız. "(2/195)

إِلَى اللّٰه مَرْجِعُكُمْ

"Dönüşünüz Allah'adır."(5/48).

أَقِـيمُوا بَـنِي أُمِّي صُـدُورَ مَـطِيِّـكُمْ
فإِنِّـي إِلَـى قَـوْمٍ سِـوَاكُـمْ لأَمْـيَلُ

Kardeşlerim! Bineklerinizin göğsünü (doğru yöne) doğrultun. Zira ben sizden başka bir kavme daha meyilliyim.

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وأَيْدِيَكُمْ إِلَى المَرَافِقِ

" *Yüzlerinizi ve dirseklere* ***kadar*** *ellerinizi yıkayınız.* " (5/6)

ومـــا هَجَـــرْتُكِ لاَ بَـــلْ زَادَنِي شَـــغَفاً

هَـــجْـــرٌ و بُعْـــدٌ تَـــرَاخَى لاَ إلَى أجَلِ

Ben seni terk etmedim, aksine (sana olan) sevgim daha da arttı. Ayrılık ve uzaklık sonsuza ***dek*** *değil, kısa sürdü.*

ثُمَّ مَحِلُّهَا إلَى البَيْتِ العَتِيقِ

"... *sonra varacakları yer Beyt-i atik'****a müntehidir****.* " (22/33)

والأمْرُ إلَيْـــكَ

Emir sana ***ait****.*

وهُزِّي إلَيْـــكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ

"*Hurma dalını kendine* ***doğru*** *silkele.* " (19/25)

فَـــإنْ جَـــنَحْـــتَ إلَيْـــهِ فاتَّخِذْ نَـــفَقاً

فِـــي الأرْضِ أوْ سُـــلَّماً فِي الْجَـــوِّ فاعْتَزِلْ

Eğer o sevgiye ***doğru*** *yöneldiysen (ya kendine) yerde bir in ya da göğe doğru bir merdiven edin de (bu âlemden) çekil!*

وإذَا خَلاَ بَعْضُهُمْ إلَى بَعْضٍ

"*Birbirleriyle baş başa kaldıkları vakit* ... " (2/76)

قَالَـــتْ ألاَ لَيْـــتَمَا هـــذَا الحَـــمَامُ لَـــنَا

إلَى حَـــمَامَـــتِـــنَا أوْ نِـــصْفَـــهُ فَـــقَدِ

"*Keşke bizim dişi güvercinimizle* ***birlikte****, şu güvercinler ve (bir de) bunların yarısı (kadarı) bizim olsaydı, bize yeterdi" dedi.*

اللّهُ لاَ الَهَ إلاّ هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إلَى يَوْمِ القِيَامَةِ لاَرَيْبَ فِيهِ

"Allah -ki Ondan başka hiçbir tanrı yoktur- elbette sizi kıyamet gününde toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur." (4/87)

تَــقُوْلُ وقَــدْ عاَلَــيْتُ بالْــكوُرِ فَــوْقَــهاَ
أيَــسْقِي فَلاَ يــرْوِي إلَــيَّ ابْــنُ احْــمَراَ

*Ben semerine binmişken (deve) der ki, acaba İbn Ahmer (bana) biner mi? (Binerse) ben**den** usanmaz.*

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أحَبُّ إلَيَّ مِمّاَ يَدْعوُنَنِي إلَيْه

*"Rabbim! Ban**a** **göre** zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir."* (12/33)

أمْ لاَ سَبِيــلَ إلَى الشّــباَبِ و ذِكْــرُهُ
أشْــهَى إلَيَّ مِنَ الرَّحِيــقِ الــسَّلْــسَلِ

*Yoksa, gençliğe hiçbir yol yok (mu?). Oysa onu anmak (dahi) ban**a** **göre** içimli (soğuk) sudan daha sevimlidir.*

إلَيْــــكَ الأماَنَةَ

*Emaneti **al.***

-ıncaya kadar, öyle (tâ) ki	**إلَى أنْ :**

فادْعُهُمْ إلَى أنْ يَشْهَدوُا

*Onları kelime-i şehadet getir**inceye kadar** davet et.*(H)

صَبَرْتَ إلَى أنْ أنْزَلَ اللّهُ نَصْرَهُ
لِذاَلِكَ قَدْ أحْمَدْتَ عاَقِبَةَ الصَّبْرِ

*Allah, zaferini indir**inceye kadar** sabrettin. Bundan dolayı da zaferin sonucuna şükrettin.*

سَافَرْنَا مُدَّةَ شَهْرٍ إِلَى أَنْ دَخَلْنَا المَدِينَةَ

*Şehire girinceye **kadar** (tam) bir ay yolculuk yaptık.*

تَنْتَشِرُ الأَغْنَامُ و تَأْكُلُ العُشْبَ إِلَى أن اقْتَرَبَ وَقْتُ العَوْدَةِ

*Koyunlar yayılır ve dönüş vakti yaklaşıncaya **kadar** otları yerler.*

كَبُرَ الْوَلَدُ إِلَى أنْ أصْبَحَ شَابًّا

*Çocuk büyüdü, **öyle (tâ) ki**, delikanlı oldu.*

yoksa, yahut, ya da (veya)	**: أمْ**

قُلْ أ أنْتُمْ أعْلَمُ أمِ اللّهُ

*"De ki: (söyleyin), siz mi, **yoksa** Allah mı daha bilgili?"* (2/140)

أ لَهُمْ أرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهاَ أمْ لَهُمْ أيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهاَ أمْ لَهُمْ أعْيُنٌ يُبْصِرُونَ
بِهاَ أمْ لَهُمْ آذاَنٌ يَسْمَعُونَ بِهاَ

*"Onların yürüyecekleri ayakları mı var, **yoksa** tutacakları elleri mi var, **veya** görecekleri gözleri mi var, **yahut** işitecekleri kulakları mı var?"* (7/195)

أ قُصِّرَتْ أمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللّه

*Ey Allah'ın Resulü, (namaz) kısaltıldı mı, **yoksa** sen mi unuttun?* (H)

وَماَ أدْرِي وَسَوْفَ إخاَلُ أدْرِي
أ قَوْمٌ آلُ حِصْنٍ أمْ نِساَءُ

*Bilmiyorum, yakında bileceğimi sanıyorum: Hısnoğulları erkek midirler, **yoksa** kadın mıdırlar?*

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى و البَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ والنُّورُ

*"De ki, hiç körle gören bir olur mu? **Ya da** karanlıklarla aydınlık bir olur mu?"* (13/16)

-miyor ...mu? -medi ...mi? -mez ...mi, (Ayrıca dikkat çekmek ve söze başlamak için söylenir).	**أَمَا :**

أمَا تَذْكُرُ أنَّا كُنَّا فِي سَفَرٍ أنَا وَ أنْتَ ؟

*Hatırla**mıyor musun**, ben ve sen bir yolculuktaydık!* (H)

أمَا تَرَى ؟

*Gör**mez misin**? (Gör**müyor musun**?)*

أمَا رَأيْتَ وُجُوهَ الأرْضِ قَدْ نَضَرَتْ ؟

*Yer yüzünün yeşermiş olduğunu gör**medin mi**?*

أمَــا والَّذي أبْــكَى و أضْــحَكَ والَّذي
أمَــاتَ و أحــيَى والَّــذي أمْــرُهُ الأمْرُ

Ağlatan ve güldüren, öldüren ve dirilten ve emri emir olan (Allah)'a ant olsun.

أمَا وَاللّهِ لَقَدْ نَجَحْتَ

Yemin ederim ki sen başardın.

artık, ise; ama, fakat (lakin), ancak; -e gelince; işte, bununla beraber (birlikte).	**أَمَّا :**

فَـــأمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ

*"**Artık** iman edenler onun Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler."* (2/26)

وأمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللّهُ بِهَذَا مَثَلاً

"*Kafirler **ise**, "Allah bu misal ile ne murat etmiştir" derler.*"
(2/26)

وأمّاَ القِـــتَالُ لاَ قِـــتَالَ لَـــدَيْـــكُمْ
ولكِنَّ سَيْراً فِي عِـــرَاضِ المَـــوَاكِبِ

*Savaşmak **ise**, sizde (övünülecek) hiçbir savaş yok, siz ancak (deve üstünde çalım satar veya) süvarilerin etrafında dolaşırsınız.*

أمّاَ النَّتِيجَةُ فَكَانَتْ حَسَنَةً

*Sonuç **ise** güzeldi.*

فَـــأمَّا الإنْسَانُ إذَا مَا ابْتَلاَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ و نَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أكْرَمَنِ وأمَّا إذَا مَا ابْتَلاَهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أهَانَنِ

*"**Ama**, insan, ne zaman Rabbi onu imtihan edip de kendisine iyilikle muamele eder ve nimetler verirse "Rabbim beni şerefli kıldı" der. **Fakat** ne vakit onu deneyerek rızkını daraltırsa "Rabbim bana ihanet etti" der."* (89/15)

والدِي فِي غُرْفَتِهِ ، أمَّا شَقِيقَتِي فَلاَ أدْرِي أيْنَ هِيَ

*"Babam odasında, **ancak** kız kardeşimin nerede olduğunu bilmiyorum."*

فَـــأمَّا اليَتِيمَ فَلاَ تَقْهَرْ

*"Yetime **gelince** (ona) kahretme."* (93/9)

فَـــأمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

"*İşte kimin tartıları ağır gelirse, artık o hoşnut bir yaşayıştadır.*"(101/6-7)

وأمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

"***Bununla beraber** Rabbinin nimetini anlat.*"(93/11)

أمَّا بَعْدُ

Bundan böyle, şimdi, konuya gelince,

eğer -se; -mi... / yoksa ... –mı?; ... de, ister ... ister, ya ... veya, ya... ya da	**: إمَّا**

إمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أحَدُهُمَا أوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أفٍّ

"***Eğer** onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlığa **ererlerse**, onlara "öf" (bile) deme.*"(17/23)

قَالُوا يَا مُوسَى إمَّا أنْ تُلْقِيَ وإمَّا أنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ

"*(Sihirbazlar) dediler: Musa! Sen **mi** atacaksın **yoksa** atanlar biz **mi** olalım?*"(7/115)

فَإمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلاَ يَضِلُّ ولاَ يَشْقَى

"*Sonra, size benden bir hidayet(ci rehber) gelir **de** kim benim hidayetimin izince giderse sapmaz ve sıkıntıya düşmez.*" (20/123)

إنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إمَّا شَاكِراً وإمَّا كَفُورًا

"*Biz ona doğru yolu gösterdik, **ister** şükredici (olsun) **ister** nankör.*"(76/3)

اقْطفْ إمّا تُفَّاحاً وإمّا إجَّاصاً

İster *elma,* ***ister*** *armut kopar.*

و آخَرُونَ مُرْجَوْنَ لأَمْرِ اللّٰهِ إمّا يُعَذِّبُهُمْ و إمّا يَتوُبُ عَلَيْهِمْ

"Diğer bir grup ta Allah'ın emrine bırakılmışlardır. O, bunlara ***ya*** *azap eder* ***veya*** *tövbelerini kabul eder."* (9/106)

فَإمّا أنْ تَكُونَ أخِي بِصِدْقٍ
فأعْرِفَ مِنْكَ غَثّي مِنْ سَمِينِي
وإلاّ فاطَّرِحْنِي واتَّخِذْنِي
عَدُوّاً أتَّقِيكَ و تَتَّقِينِي

Ya *benim dosdoğru bir kardeşim olursun da senden (bana gelecek) iyilik ve kötülükleri anlarım;*
Yoksa, beni terk et ve beni düşman olarak bil (ki), ben senden korunayım, sen de benden korunasın.

سَيُقَابِلُنِي إمّا خَالِدٌ و إمّا سَالِمٌ

Beni ***ya*** *Halit,* ***ya da*** *Salim karşılayacak.*

-in önünde, önünde(ki), karşısında(ki), önde, zamirle birlikte isim fiil olur.	: **أمَامَ**

أ مَا إنّ جِبْرِيلَ نَزَلَ فَصَلَّى **أمَامَ** رَسُولِ اللّٰهِ

*Cebrail, geldi ve Hz. Peygamber****in önünde*** *namaz kıldı.*(H)

أمَامَ رَسُولِ اللّٰهِ لاَ يَخْذُلُونَهُ
لَهُمْ نَاصِرٌ مِنْ رَبِّهِمْ و شَفِيعُ

*Hz. Peygamber****in önünde*** *onu küçük düşürmezler. (O) onlar için Rablerinden bir yardımcı ve bir şefaatçidir.*

كَانَ المُحَامِي وَاقِفاً أمَامَ القَاضِي

*Avukat hakimin **önünde** duruyordu.*

بَلْ يُرِيدُ الإنْسَانُ لِيَفْجُرَ أمَامَهُ

*"Fakat insan, **önündekini** (kıyameti) yalanlamak ister."* (75/5)

لِيَتَأمَّلِ الإنْسَانُ ضَعْفَهُ أمَامَ قُوَّةِ الطَّبِيعَةِ

*İnsan, tabiatın gücü **karşısında** zayıflığını düşünsün.*

جَلَسْتُ أمَاماً

***Önde** oturdum.*

أمَامَكُمْ أيُّهَا الطُّلاَّبُ

*Öğrenciler! **İlerleyiniz.***

-mesi, -mek, ki, diye (için), zaid	**: أنْ**

وأنْ تَصْبِرُوا خيْرٌ لَكُمْ

*"Sabret**meniz** sizin için daha iyidir."* (4/25)

أنْ تَدْرُسوُا خَيْرٌ لَكُمْ

*Çalış**manız** sizin için daha iyidir.*

إنْ كُنْتَ تَبْغِي جِنَانَ الخُلْدِ تَسْكُنُهاَ
فَـيَنْبَـغِي لَكَ أنْ لاَ تَـأْمَنَ النَّاراَ

*Eğer ebedi cennetlerde ikamet etmek istiyorsan, o vakit cehennenden emin olma**man** gerekir.*

مِنْ قَبْلِ أنْ يَأتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فيهِ ولاَ خُلَّةٌ ولاَ شفاعَةٌ

*"Ne bir alışveriş, ne bir dostluk ve ne de bir şefaatin bulunmadığı bir gün gel**me**den evvel ... "* (2/254)

أُرِيدُ أنْ أعْرِفَ رَأْيَكَ

*Görüşünü bil**mek** istiyorum.*

عَسَى أنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وهُو خَيْرٌ لَكُمْ

*"Olur **ki,** bir şey hoşunuza gitmezken o sizin için daha hayırlı olur."* (2/216)

ولَقَدْ وصَّيْنَا الّذِينَ أُوتُوا الكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ و إيّاكُمْ أن اتَّقُوا اللّهَ

*"Sizden önce kendilerine kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" **diye** emrettik."* (4/131)

كَتَبْتُ إلَى أبِي بِأنْ أرْسِلْ لِي بَعْضَ النُّقُودِ

*Bana biraz para gönder **diye** babama mektup yazdım.*

ولَمَّا أنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا

"Elçilerimiz Lut'a gelince ..." (29/33)

و أنْ لَيْسَ لِلإنْسَانِ إلاّ مَا سَعَى

"İnsana, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur." (53/39)

-diği, -mesini, muhakkak, gerçekten (kesin), ki,	**أنَّ :**

ألَمْ تَعْلَمْ أنَّ اللّهَ علَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

*"Allah'ın her şeye kadir ol**duğunu** bilmiyor musun?"* (2/106)

عَلِمْتُ أنَّ الطِّفْلَ مَرِيضٌ

*Çocuğun hasta ol**duğu**nu bildim.*

شَهِدْتُ بِأَنَّ اللّهَ لاَ رَبَّ غَيْرُهُ
و أشْهَدُ أنَّ البَعْثَ حَقٌّ و أخْلَصُ

*Ben, Allah'tan başka rab olma**dığına** şehadet ederim ve tekrar dirilmenin hak ol**duğuna** şehadet ederim ve (bu hususta) samimiyim de!*

تَوَدُّ لَوْ أنَّ بَيْنَهَا و بَيْنَهُ أ مَدًا بَعِيدًا

*"...Onunla kendi arasında uzun bir mesafe ol**masını** arzu edecek."* (3/30)

وَلَوْ أنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ

*"Onlar, kendilerine öğüt verilen şeyleri **muhakkak** yapsalardı, kendileri için daha hayırlı olurdu."* (4/66)

فَدَعَا رَبَّهُ أنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ

*"Bunun üzerine: "Ben **gerçekten** yenik düştüm, yardım et, ya Rab!" diye dua etti."* (54/10)

فَاعْلَمْ أنَّهُ لاَ الَهَ إلاَّ اللّهُ

*"Bil **ki**, Allah'tan başka ilah yoktur."* (47/19)

لاَشَكَّ أنَّ النَّهْضَةَ الاقْتِصَادِيَّةَ تَتَطَلَّبُ الْمُتَوَاصِلَ

*Şüphesiz **ki**, ekonomik kalkınma sürekliliği gerektirir.*

eğer/şayet... -se/-sa; değil, yoktur, -me, gerçek, (muhaffef - zaid)	: **إنْ**

وإنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ

*"**Eğer** kulumuz (Muhammed)'e indirdiğimiz (Kur'ân)'dan şüphe ediyor**sanız** haydi onun benzerinden siz de bir sûre getirin."* (2/23)

إنْ يَقْـتُلوُكَ فإنَّ قَتْـلَكَ لَمْ يَـكُنْ
عـاَراً عَلَيْـكَ و رُبَّ قَتْـلٍ عـاَرُ

***Eğer** seni öldürürler**se**, senin öldürülmen sana bir ayıp değildir. (Halbuki) nice ayıp olan ölümler vardır.*

أحْسِنْ إنْ أرَدْتَ أنْ يُحْسَنَ إلَيْكَ

***Şayet** kendine iyilik yapılmasını istiyor**san**, (sen de) iyilik yap.*

أ فَإنْ مَاتَ أوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أعْقَابِكُمْ

*"Şimdi O, ölür, ya da öldürülür**se**, ökçeleriniz üstüne (gerisin geri mi) döneceksiniz?"* (3/144)

إنْ هُوَ إلاّ ذِكْرٌ لِلعَالَمِينَ

*"O alemler için öğütten başkası **değil**dir."* (81/27)

إنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ

*"Hiç bir can **yoktur** ki, başında bir koruyucu olmasın.* (86/4)

قُلْ إنْ أدْرِي أ قَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أمَدًا

*"De ki: Tehdit edildiğinizin (azabın) yakın mı yoksa Rabbimin ona uzun bir müddet mi tayin etmiş olduğunu ben bil**mem**."* (72/25)

إنِ المَرْءُ مَيْتاً بِانْقِضاَءِ حَيَاتِهِ

*Kişi, hayatının sona ermesiyle ölü ol**maz**.*

وإنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه لَمِنَ الْغَافِلِينَ

*"...ve **gerçek** şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerdendin."* (12/3)

إنْ عُمَرَ لَعَادِلٌ

***Gerçekten** Ömer adaletlidir.*

إنْ هذَانِ لَسَاحِرَانِ

"Bu ikisi sihirbazdırlar." (20/63)

şüphesiz, gerçekten (muhakkak), ki; evet	:	**إنَّ**

لاَ تَحْزَنْ إنَّ اللّهَ مَعَنَا

*"Tasalanma, **şüphesiz** Allah bizimle beraberdir."* (9/40)

إنَّ مَـــنْ يَدْخُـــلِ الْكَنِيسَةَ يَـــوْماً
يَلْـــقَ فِيـــهَا جَـــآذِراً و ظِـــبَـــاءَ

***Şüphesiz** kim, bir gün kiliseye girerse orada yaban öküzünün yavruları(na benzeyen Hıristiyan çocukları) ve geyikler(e benzeyen Hıristiyan kadınları) ile karşılaşır.*

قُلْ إنَّ الفَضْلَ بِيَدِ اللّهِ

*"De ki: **Muhakkak** lütuf Allah'ın elindedir."* (3/73)

إنَّ مَا أحْفَظُهُ كَثِيرٌ

*Ezberlediğim **gerçekten** çoktur.*

وإنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ ألْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ

*"Onlardan bir gurup vardır **ki**, dillerini kitaba doğru eğip bükerler."* (3/78)

قَالَ فُضَالَةُ بنُ شُرَيْك لابنِ الزُّبَيْر:

- لَعَنَ اللّٰهُ نَاقَةً حَمَلَتْنِي إِلَيْكَ. فَأَجَابَ ابنُ الزُّبَيْر:

- إِنَّ وَ رَاكِبَهَا.

Fudale b. Şüreyk ibn Zubeyr'e :

-Allah, beni sana getiren deveyi kahretsin, dedi. İbn Zubeyr de:

*-**Evet**, o deveye binip geleni de, diye cevap verdi.*

ben	: **أَنَا**

قَالَ أنَا يوُسُفُ و هذا أخِي

*"**Ben** Yusuf'um, bu da kardeşim, dedi."* (12/90)

أنا والسّاعَةُ كهاَتَيْن

***Ben** ve kıyamet(in kopması) şu ikisi gibidir.* (H)

وَ لَوْ أَنَّنِي أَسْعَى لِنَفْعِي وَجَدْتَنِي
كَثِيراً التَّوَانِي لِلَّذِي أنا طَالِبُهُ

*Eğer ben kendi menfaatim için çalışmış olsaydım, **benim** istediğim şeyler için çok ağır davrandığımı bulurdun.*

sen (tekil - eril)	: **أَنْتَ**

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا

"(Allahım!) ***Sen*** *yücesin, bizim dostumuzsun, dediler."* (34/41)

فَــيَا رَبَّ لَــيْلَى أنتَ فِي كُــلِّ مَوْطِــنٍ
وأَنْتَ الَّــذِي فِي رَحْــمَةِ اللّه أطْــمَــعُ

Ey Leylâ'nın Rabbi! ***Sen*** *her yerde (hazır ve nazır)sın; Ve yine* ***Sen****, rahmetinde olmayı azuladığımsın.*

أنْتَ تَنَالُ رِضَاءَ وَالِدَيْكَ

Sen *ebeveynin hoşnutluğunu elde ediyorsun.*

sen (tekil - dişil)	: أَنْتِ

قَالَ كَيْفَ أنْتِ يَا بُنَيَّةُ ؟

Kızım! ***Sen*** *nasılsın? Dedi.*(H)

أنْتِ وَالشَّــمْسُ ضَــرَّتَانِ ولَــكِنْ
لَكِ عِنْدَ الــغُرُوبِ فَضْلُ الطُّــلُوعِ

Sen *ve güneş iki kuma (gibi)siniz. Ancak senin gurup vaktinde doğma üstünlüğün vardır.*

siz (çoğul-eril)	: أَنْتُمْ

أ فَبِهَذَا الحَدِيثِ أنْتُمْ مُدْهِنُونَ ؟

"Şimdi ***siz****, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?"*(56/81)

لِلّه أنْــتُمْ فَــأنْــتُمْ أهْــلُ مأْثُــرَةٍ
فِي المَجْــدِ مَعْرُوفَةِ الأعْــلاَمِ والسُّنَــنِ

*Allah'a ant olsu ki, **siz,** evet **siz** şan ve şerefte miras sahibi, sancakları ve adetleri belirgin kişilersiniz.*

siz (ikil, eril-dişil)	: أَنْتُمَا

أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الغَالِبُونَ

*"**Siz** (ikiniz) ve size uyanlar üstün geleceksiniz."*(28/35)

خَلِيلَيَّ إِنْ لَمْ تُسْعِدَانِ عَلَى الأَسَى
فَمَا أَنْتُمَا مِنِّي وَ لاَ أنا مِنْكُمَا

*Dostlarım! Eğer sıkıntıda bana yardım etmezseniz, **ikiniz** benden, ben de sizden değilim.*

siz (çoğul-dişil)	: أَنْتُنَّ

فَقَالَتْ مِمَّنْ أَنْتُنَّ ؟

*(Kadınlara) dedi ki: **Siz** kimlerdensiniz?*(H)

أَنتُنَّ زَيَّنْتُنَّ فُرْقَتَنَا
وَلِكُلِّ صَاحِبِ زِينَةٍ عَمَلُه

***Siz** (kadınlar) ayrılığımızı süslediniz. Her süs sahibinin bir işi vardır.*

-dığı, gerçekten, ancak	: أَنَّمَا

يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ

*"İlahınızın tek bir ilah ol**duğu** bana vahyolunuyor"*(18/110)

فإنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنّما فَعَلْتُهُ مِنْ خَشْيَتِكَ فَافْرُجْ عَنّا

Eğer ben onu senin korkundan yaptığımı biliyorsan (onu) bizden uzaklaştır. (H)

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ

"Bilin ki, ***gerçekten*** *dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs ve kendi aranızda övünme (yarışı)dır."* (57/20)

اعْلَمْ أنّما العِلْمُ نَافِعٌ

Bil ki ilim ***gerçekten*** *faydalıdır.*

وعِنْدِي مِنَ الأيّامِ ما لَيْسَ عِنْدَهُ
فَقُلْتُ تَعَلَّمْ أنّما أنْتَ حالِمُ

Bende, onda olmayan günler vardır. Bunun üzerine dedim ki, bil ki sen ***ancak*** *düş görüyorsun.*

şüphesiz, muhakkak (kesinlikle), gerçekten, ancak, sadece	:	**إِنَّمَا**

إنّما عِنْدَ اللّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

*"****Şüphesiz*** *Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır."* (16/95)

إنّمَا المُسْلِمُ أخُو المُسْلِمِ

Şüphesiz *müslüman müslümanın kardeşidir.*(H)

إنّما تُوعَدُونَ لصَادِقٌ

*"****Muhakkak****, size vadedilen kesinlikle doğrudur."* (51/5)

إنّما الكِذْبُ مُضِرٌّ

***Gerçekten** yalan zararlıdır.*

إنَّمَا المُؤْمِنُونَ إخْوَةٌ

*"**Ancak** müminler kardeştirler."* (49/10)

إنَّمَا بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأخْلاَقِ

*Ben **ancak** yüksek ahlakı tamamlamak için gönderildim.*(H)

إنّماَ المَـيِّتُ مَـنْ يَعيشُ كَـئِيباً
كَـاسِـفاً بالُـهُ قَليـلَ الـرَّجاءِ

*Ölü, **ancak** üzüntülü yaşayan, durumu sürekli değişen ve ü-midi az olan kişidir.*

إنّماَ الشّاَعِرُ حَسَنٌ

*Şair **ancak** Hasandır.*

إنّماَ حَسَنٌ شاَعِرٌ

*Hasan **ancak** şairdir.*

إنّماَ صَنَعوُا كَيْدُ ساَحِرٍ

*"Yaptıkları, **sadece** bir büyücü hilesidir."* (20/69)

evet, öyle	**: إنَّهْ**

هَلْ نَجَحَ حُسَيْنٌ؟ : إنّهْ

*Hüseyin başardı mı ? **Evet** (başardı).*

وَ يَقُلْنَ شَيْبٌ قَدْ عَلاَ كَ وَ قَدْ كَبِرْتَ فَقُلْتُ: إنّهْ

*(O kadınlar) diyorlar ki:Üzerine ihtiyarlık çökmüş, pek yaşlanmışsın; Ben de **"Öyle!"** dedim.*

nerede? nereden? nereye ... –se, nasıl? nasıl da! ne faydası var?!, ne zaman?	**: أَنَّى**

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى

*"**Nerede** onlara öğüt almak?"* (44/13)

قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا

*"Ey Meryem! Bu sana **nereden** geliyor dedi."* (3/37)

أَنَّى تَجْلِسْ تَرْتَحْ

***Nereye** oturursan rahat edersin.*

قَالَ أَنَّى يُحْيِي هذِهِ اللّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا

*"Ölümünden sonra, Allah bunları **nasıl** diriltir acaba? dedi."* (2/259)

أَنَّى تُوَفِّقُ بَيْنَ عَمَلِكَ والدِّرَاسَةِ ؟

*İşinle eğitim arasında **nasıl** başarıyorsun?*

أَنَّى أُضَيِّعُ عَهْدَكَ
أَمْ كَيْفَ أُخْلِفُ وَعْدَكَ

*Senin ahdini **nasıl** boşa çıkarırım veya sana verdiğim sözde nasıl durmam.*

قَاتَلَهُمُ اللّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

*"Allah onları kahretsin! **Nasıl da** haktan batıla döndürülüyorlar!"* (9/30)

و أنّى لَهُ الذِّكْرَى

*"Bu hatırlamanın ona **ne faydası var?!**"* (89/23)

أنَّى جِئْتَ؟ أنَّى عُدْتَ ؟

***Ne zaman** geldin? **Ne zaman** döndün?*

veya, yoksa, yahut, ya... ya..., ister ... ister... , ve, ise, -ıncaya kadar, -se... de	**: أوْ**

لَبِثْنَا يَوْمًا أوْ بَعْضَ يَوْمٍ

*"Bir **veya** birkaç gün kaldık."* (18/19)

كَانَتْ أُمْنِيَّتُهُ فِي صِبَاهُ أنْ يُصبِحَ قَاضِيًا أوْ مُحَامِيًا

*Onun çocukluğundaki arzusu hakim **veya** avukat olmaktı.*

وَ إنَّا أوْ إيَّاكُمْ لَعَلَى هُدىً أوْ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ

*"Biz mi **yoksa** siz mi hidayette veya apaçık bir sapıklıktadır."* (34/24)

وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أوْ كَفُوْرًا

*"Onlardan hiç bir günahkâra **yahut** hiç bir nanköre boyun eğme."* (76/24)

ومَا كَانَ لِبَشَرٍ أنْ يُكَلِّمَهُ اللّهُ إلاّ وحْياً أوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أوْ يُرْسِلَ رَسُوْلاً فيوُحِيَ بِإذْنِهِ مَا يَشَاءُ

*"Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla **veya** perde arkasından konuşur, **yahut** bir elçi gönderir izniyle ona dilediğini vahyeder."* (42/51)

الْكَلِمَةُ : إسْمٌ أوْ فِعْلٌ أوْ حَرْفٌ

*Kelime: **Ya** isim, **ya** fiil, **ya** da harftir.*

مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّراً فإنَّماَ يَسْأَلُ جَمْراً فلْيَسْتَقِلَّ أوْ لِيَسْتَكْثِرْ

*(Malının) artması için insanlardan mal isteyen ateş istemiş (gibi)dir; İster az yapsın **isterse** çok yapsın.* (H)

فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أوْ أعْرِضْ عَنْهُمْ

*"**İster** aralarında hükmet, **ister** onlardan yüz çevir."* (5/42)

كُنْ رَاهِبًا أوْ كَاهِنًا

***İster** rahip **ister** kahin ol!*

لاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً

*"Henüz dokunmadan **ya da** mehir kesmeden kadınları boşamışsanız size bir günah yoktur."* (2/236)

لَعَمْرُكَ ماَ فِي الأرْضِ ضِيقٌ عَلَى امْرِئٍ
سَرَى رَاغِباً أوْ رَاهِباً وَهْوَ يَعْقِلُ

*(Şundan) kesinlikle emin ol ki, aklı başında olup ta, (arzuladıklarını) umarak, **ya da** (istemediklerinden) korkarak gece karanlıklarında yürüyen kişi için yer yüzünde darlık yoktur.*

قَالَتْ ألاَ لَيْتَماَ هذاَ الحَمَامُ لَناَ
إلَى حَمَامَتِناَ أوْ نِصْفُهُ فَقَدِ

*Keşke bizim dişi güvercinimizle birlikte, şu güvercinler **ve** (bir de) bunların yarısı (kadarı) bizim olsaydı, bize yeterdi, dedi.*

وَ قَدْ زَعَمَتْ لَيْلَى بِأنِّي فَاجِرٌ
لِنَفْسِي تُقَاهَا أوْ عَلَيْهاَ فُجُورُهاَ

*Leylâ, benim ahlâksız olduğumu iddia ediyormuş: İyilikleri bana, kötülükleri **ise** ona olsun.*

لأَسْتَسْهِلَنَّ الصَّعْبَ أَوْ أُدْرِكَ الْمُنَى
فَمَا انْقَادَتِ الآمَالُ إلاَّ لِصَابِرِ

*İsteklerimi elde **edinceye kadar** zorlukları kolaylaştıracağım; Zaten arzu ve istekler sadece sabırlı kişilere boyun eğer.*

يُعَاقَبُ الْمُسِيئُ أَوْ يَعْتَذِرَ

*Kötülük yapan (suçlu) özür dileyin**ceye kadar** cezalandırılır.*

لأَضْرِبَنَّهُ عَاشَ أَوْ مَاتَ

***Ölse de** yaşa**sa da** onu mutlaka döveceğim.*

o kimseler, onlar, şunlar	**أُولاَءِ :**

هَا أَنْتُمْ أُولاَءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ

*"İşte siz **o kimseler**siniz ki, onları seversiniz, halbuki onlar sizi sevmezler."* (3/119)

حَضَرَ أُولاَءِ الطُّلاَّبُ

***O** öğrenci**ler** geldiler.*

سَلَّمْتُ عَلَى أُولاَءِ الطُّلاَّبِ

***Şu** öğrenci**lere** selam verdim.*

onlar (o kimseler), şunlar (şu)	**أُولَئِكَ :**

أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا

*"**Onlar** gerçek müminlerin ta kendileridirler."* (8/4)

أولئكَ القَوْمُ أنْصارُ النَّبيِّ وَ هُمْ

قَوْمي أَصيرُ إِلَيْهِمْ حينَ أتَّصِلُ

*Peygamberin yardımcıları olan **şu** kavim, benim de ilişki kurduğumda kendilerine döneceğim kavmimdir.*

أولئكَ القَادِمونَ أصْدِقَاؤُنا

***Şu** gelenler arkadaşlarımızdır.*

işte siz, (işaret ismi, çoğul)	: **أُولَئِكُمْ**

وَ أُولَئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

*"**İşte size** onlar hakkında apaçık bir delil verdik."* (4/91)

li/lu, -sı olan (sahip) (dişiller için)	: **أُولاَتُ**

و إنْ كُنَّ أُولاَتِ حَمْلٍ فَأنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

*"Eğer onlar (kadınlar) yük**lü** (gebe) iseler, yüklerini bırakıncaya kadar nafakalarını verin."* (65/6)

فيه خَيْلٌ أُوْلاَتُ أجْنحَة

*Orada kanat**lı** atlar vardı.* (H)

حَضَرَتْ أولاَتُ الرِّقَّة

*Nezaket**li** bayanlar geldiler.*

نَهَى عَنْ قَتْلِ أُوْلاَتِ البُيُوتِ

*(Hz. Peygamber), yuvası **olan** (hayvan)ları öldürmeyi yasakladı.* (H)

-me/-ma... mi? (olumsuz soru)	**أَوَلاَ** :

أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

*"Onlar bil**mi**yorlar **mı** ki Allah, ne gizlerlerse ne açıklarlarsa (hepsini) bilir."* (2/77)

أَوَلاَ أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا ؟!

*Şükredici bir kul ol**ma**yayım **mı** ?!* (H)

أَوَلاَ تَرَى الأَشْيَاءَ إِنْ هِيَ غُيِّرَتْ
سَمُجَتْ وَ حُسْنُ الأَرْضِ حِينَ تُغَيَّرُ

*Eşyalar(ın şekli) bozulduğunda çirkinleştiğini gör**müyor** **mu**-sun? Oysa yerin güzelliği değiştiğinde olur.*

-medi mi? değil mi?	**أَوَلَمْ**:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّموَاتِ وَالأَرْضِ

*"Onlar (Allah'ın) göklerdeki ve yerlerdeki mülküne bak-**madılar mı?**"* (7/185)

أَ وَ لَمْ يَكُنْ وَطَنِي بِأَرْضِكَ وَالْهَوَى
بِدِمَشْقَ يَرْتَعُ فِي دِيَارِ الْبُحْتُرِي

*Sevgim, Buhturî'nin diyarı Şam'da dolaşırken vatanım senin toprağında **değil mi**ydi?*

-ince mi? (için mi?)	**أَوَلَمَّا** :

أوَلَمَّا أصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أنَّى هَذَا

*"Başınıza bir bela **gelince (geldiği için) mi** siz onun iki katını (Bedir'de) onların başlarına getirmiş olduğunuz halde yine "bu nereden başımıza geldi? " dediniz."* (3/165)

-lı/lu, sahip, erbab (çoğul)	: **أُوْلُوا**

قَالُوا نَحْنُ أُوْلُوا قُوَّة و أُوْلُوا بَأسٍ شَدِيدٍ

*"Dediler ki: Biz kuvvet**li**yiz ve çetin savaş **erbabı**yız."* (27/33)

إنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الألْبَابِ

*"Ancak sağduyu **sahipleri** öğüt alır."* (13/19)

وَ قَالَ أُوْلُوا الحُكُومَة مِــنْ قُرَيْشٍ
عَــلَيْنَا البَـيْعُ إذْ بَــلَغَ الغَــلاَءُ

*Kureyş'ten olan hükümet **erbabı** dediler ki: Pahalılık (çok) arttığı zaman (alım) satım bize aittir.*

هُمْ أُوْلُوا الخَيْرِ

*Onlar iyilik **sahipler**idir.*

değil mi ?	: **أوَلَيْسَ**

أوَلَيْسَ مِنْ أهْلِ بَدْرٍ ؟

*Bedir ehlinden **değil mi(yd)i?*** (H)

yani; (ey) ..!	: **أيْ**

عِنْدِي عَسْجَدٌ أيْ ذَهَبٌ

*Bende cevher, **yani** altın var.*

وَ تَرْمِينَنِي بالطَّرْفِ أيْ أنْتَ مُذْنِبٌ
وَ تَقْلِينَنِي لَكِنَّ إيَّاكَ لاَ أقْلِي

*(Sevgilim!) Bana göz ucuyla bakarak "**yani** sen suçlusun" diyor ve bana darılıyorsun. Fakat ben sana hiç darılmıyorum.*

ألَمْ تَسْمَعِي أيْ عَبْدَ فِي رَوْنَقِ الضُّحَى
بُكَاءَ حَمَامَاتٍ لَهُنَّ هَدِيرُ

Abde!, kuşluk vaktinde, uğuldayan güvercinlerin ağlamalarını duymadın mı?

أيْ خَالِدُ تَصَدَّقْ عَلَى الفُقَرَاءِ

Halit! fakirlere sadaka ver.

hangi/hangisi... –se, hangi?, hangisi?, her hangi, nerede, nasıl?, ne..., ne?, ne!, hem de nasıl ... ! ey! (beğeni ve hayret ifade eder), **-en/-an**	: **أيّ**

أيَّ كِتَابٍ تَقْرَأْهُ تَسْتَفِدْ مِنْهُ

***Hangi** kitabı okur**san** ondan istifade edersin.*

عَلَى أيِّ طَائِرَةٍ تُسَافِرْ أُسَافِرْ

***Hangi** uçakla yolculuk eder**sen** ben de (onunla) yolculuk ederim.*

أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الأَسْمَاءُ الحُسْنَى

*"**Hangisi** ile çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur."*(17/110)

أيُّ الاسْلاَمِ خَيْرٌ ؟

***Hangi** islam daha hayırlıdır ?* (H)

إنْ تَغْفِرِ اللّهُمَّ تَغْفِرْ جَمّاَ
و أيُّ عَبْدٍ لَكَ لاَ ألَمَّا

*Allah'ım! Eğer affedersen tamamını affedersin. **Hangi** kul sana karşı günah işlemez ki?!*

أيُّكُمْ هُوَ الرَّئِيسُ ؟

*Başkan olan **hanginiz**?*

فَأيُّ الفَرِيقَيْنِ أحَقُّ بِالأمْنِ

*"İki guruptan **hangisi** (korkudan) emin olmaya daha layıktır?"*(6/81)

قُلْتُ أيَّا نَتَّبِعُ هَؤُلاَءِ أوْ هَؤُلاَءِ ؟

***Hangisine** uyalım, şunlara mı yoksa şunlara mı?* (H)

فِي أيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ

*"O, seni dilediği **her hangi** bir surette terkip edendir."*(82/8)

يَحْمِي جَيْشُنَا الوَطَنَ مِنْ أيِّ اعْتِدَاءٍ خَارِجِيٍّ

*Ordumuz, vatan(ımız)ı **her hangi** bir dış saldırıdan korur.*

و مَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأيِّ أرْضٍ تَمُوتُ

*"Hiç kimse **nerede** öleceğini bilmez."*(31/34)

وسَيَعْلَمُ الَّذينَ ظَلَمُوا أيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ

*"O zulmedenler, yakında **nasıl** bir inkılap ile sarsılacaklarını bilecekler."* (26/227)

أيَّ نَوْمٍ نِمْتَ ؟ نِمْتُ أفْضَلَ نَوْمٍ

***Nasıl** uyudun ? Çok iyi uyudum.*

لاَ تَدْرُونَ أيّاً مِنْ أيٍّ

***N**eyin **n**eden olduğunu bil(e)mezsiniz.* (H)

أيَّ شَيْءٍ صِرْتَ ؟ صِرْتُ قَاضِياً

***Ne** oldun ? Yargıç oldum.*

مَرَرْتُ بِعَبْدِ اللّه أيِّ رَجُلٍ !

*Abdullah'a uğradım, **ne** adam!*

اليَأسُ مَوْتٌ حَقِيقِيٌّ ، أيَّ مَوْتٍ !

*Ümitsizlik gerçek ölümdür. **Hem de nasıl** bir ölüm!*

السَّلاَمُ عَلَيْكَ أيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّه

***Ey** Peygamber! Allah' ın selâmeti ve rahmeti senin üzerine olsun.*

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أيُّهُمْ أشَدُّ عَلَى الرَّحْمنِ عِتِيّاً

*"Sonra her milletten Rahman'a en çok karşı gelen**i** ayıracağız"* (19/69)

إذَا مَا لَقِيتَ بَنِي مَالِكٍ
فَسَلِّمْ عَلَى أيُّهُمْ أفْضَلُ

Malikoğullarına rastladığında, onların en erdemli olanına selam ver.

كَافَأْتُ أَيًّا هُوَ مُجْتَهِدٌ

Çalışkan olanı ödüllendirdim.

عَلَى أَيٍّ حَالٍ

Her halükârda

evet	**إِي :**

قُلْ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ

*"Deki: "**Evet**, Rabbim'e ant olsun ki, o elbette bir hakikattir."* (10/53)

قَالَ إِيْ وَرَبُّ هَذَا الْمَسْجِدِ

***Evet**, bu mescidin sahibi (Allah'a) yemin ederim, dedi.* (H)

bkz. إِي	**إِيْ :**

(ey) ...!	**أَيَــا :**

فَيَقُولُ رَبُّنَا أَيَــا مَلاَئِكَتِي اُنْظُرُوا إِلَى عَبْدِى

*Rabbimiz şöyle der: **(Ey)** meleklerim! Kuluma bakın!* (H)

أَيَــا جَــبَــلَــيْ نعْمَـــانَ بِاللّـــه خَلّــيَا
نَســيــمَ الصَّـــبَا يَخْلُــصْ إِلَــيَّ نَسِيمُهَا

***Ey** Na'man (vadisi)'nin dağları, Allah aşkına sabâ rüzgârını bırakın, onun güzel kokusu saf ve temiz olarak bana ulaşsın!*

أَيَا طُلاَّبَ الْمَدَارِسِ أَنْتُمْ أَمَلُ الْمُسْتَقْبَلِ

Öğrenciler! Sizler geleceğin ümitlerisiniz.

sana (seni), senden (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril/dişil- tekil), **sakın** (isim fiil)	: إِيَّاكَ

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

*"Ancak **sana** kulluk eder ve yalnız **senden** yardım dileriz"* (1/5)

وَ تَرْمِينَنِي بِالطَّرْفِ أَيْ أَنْتَ مُذْنِبٌ
وَ تَقْلِينَنِي لَكِنَّ إِيَّاكَ لاَ أَقْلِي

*(Sevgilim!) Bana göz ucuyla bakarak, yani "sen suçlusun" diyor ve bana darılıyorsun. Fakat ben **sana** hiç darılmıyorum.*

إِيَّاكَ وَ الْكَذِبَ

*Yalan söylemekten **sakın.***

sizi(e) (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril-çoğul), **sakınınız!** (isim fiil)	: إِيَّاكُمْ

نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِيَّاكُمْ

*"Biz, onları da **sizi** de rızıklandırırız."* (17/31)

إِيَّاكُمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ

*Kötü bir çevrede yetişmiş güzel bir kadından **sakınınız!*** (H).

مَا عَضَّ نَابِي قَوْماً أَوْ أَقُولَ لَهُمْ
إِيَّاكُمْ ثُمَّ إِيَّاكُمْ وَ إِيَّانَا

*Ben kendilerine "**sakının**, yine **sakının** ve biz de sakınalım" demedikçe, benim azı dişlerim hiçbir kavmi ısırmadı.*

size(i), ikinize/i (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril/dişil- ikil)	: **إِيَّاكُمَا**

فَقُلْتُ أَحْمَدُ اللّٰهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا إِيَّاكُمَا

*(Hz. Aişe) "Bunun üzerine, Aziz ve Celil olan Allah'a hamd ediyorum, **siz** (ikiniz)**e** değil, dedim."* (H)

إِنَّ حُبِّي إِيَّاكُمَا لَكَثِيرٌ

لَيْسَ حُبِّيكُمَا القَلِيلُ الرِّمَاقُ

*Benim **ikinize** olan sevgim şüphesiz çoktur. Sizin sevginiz de az (ve) kıt değildir.*

sakınınız! (isim fiil), (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, dişil- çoğul), sizi(e)	: **إِيَّاكُنَّ**

إِيَّاكُنَّ وَكُفْرَانَ الْمُنَعَّمِينَ

Kendilerine nimet verilenlerin nankörlüğünden **sakınınız!** (H)

ne zaman? , ne zaman ... -se	: **أَيَّانَ**

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا

*"Senden kıyametin **ne zaman** vuku bulacağını sorarlar."* (7/187)

وَ قُلْتُ لَهَا فِي السِّرِّ بَيْنِي وَ بَيْنَهَا

عَلَى عَجَلٍ أَيَّانَ مَنْ سَارَ رَاجِعٌ

*Benimle kendisi arasındaki bir sır hakkında sevgiliye dedim ki, "Giden kişi acele olarak **ne zaman** döner?"*

أَيَّانَ تَطْلُبْنِي تَجِدْنِي بِجَانِبِكَ

*Beni **ne zaman** ararsan yanında bulursun.*

bize, bizi, (Nasb halinde kullanılan munfasıl zamir)	: إِيَّانَا

مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ

*"Onlar **bize** tapmıyorlardı."* (28/63)

إِيَّانَا يُرِيدُ رَسُولُ اللّٰهِ

*Hz. Peygamber **bizi** istiyor.* (H)

وَ كَفَى بِنَا فَضْلاً عَلَى مَنْ غَيْرِنَا
حُبُّ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ إِيَّانَا

*Peygamber olan Muhammed'in **bizi** sevmesi, başkalarına karşı bize üstünlük olarak yeter.*

ona (onu), (Nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril-tekil)	: إِيَّاهُ

واشْكُرُوا لِلّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

*"Allah'a şükrediniz, eğer yalnız **O'na** kulluk ediyorsanız."* (2/172)

إِذَا كَسَانِي الفَتْحُ أَثْوَابَ الغِنَى
فَكُسْوَتِي إِيَّاهُ مَدْحٌ مُنْتَخَبُ

Fetih(ler) bana zenginlik elbisesini giyindirdiğinde, benim ***ona*** *olan giysilerim de seçilmiş övgülerdir.*

onu, ona, (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, dişil-tekil)	: **إيّاها**

مَا غِرْتُ عَلَى امْرَأَةٍ مَا غِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ مِنْ كَثْرَةِ ذِكْرِ رَسُولِ اللّٰه إيَاهَا

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ***onu*** *çok anmasından dolayı Hz. Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmadım.* (H)

إنِّي لأَمْقُتُ نَفْسِي عِنْـدَ نَخْوَتِهَا
فَـكَيْفَ آمَـنُ مَقْتَ اللّٰه إيَّاهَا

Böbürlendiği zaman ben (dahi) nefsime kızıyorum. Öyleyse Allah'ın ***ona*** *kızmasından nasıl emin olurum!*

onları, onlara, (Nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril-çoğul)	**إيّاهُمْ** : □

نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ و إيّاهُمْ

"Biz, sizi de ***onları*** *da rızıklandırırız."* (6/151)

أئـِمَّةُ قَـوْمٍ يُهْتَدَى بِهُـدَاهُمْ
لَـحَى اللّٰهُ مَنْ إيّاهُمْ يَتَـنَقَّصُ

Bir kavmin önderlerinin rehberliği ile doğru yol bulunur. Allah ***onları*** *kınayana lanet etsin.*

قَالَ فَأطْعِمْهُ إيّاهُمْ

(Hz. Peygamber) onu ***onlara*** *yedir, dedi.* (H)

onları (onlara), o ikisini/e (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, eril/dişil-ikil)	: إيّاهُما

نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُ إيّاهُما

*İki elbisemi onun için çıkardım ve **onları** ona giydirdim.* (H)

وَ لاَمَهُما عَنْ فَرْطِ حُبِّهِما لَهُ

وَ فِي بُغْضِهِ إيّاهُما عَذَلاَهُ

Onların (o ikisinin) ona olan aşırı sevgisinden dolayı onları kınadı. (Onlar da) onun **o ikisine** (kendilerine olan) kininden dolayı da onu yerdiler.

onlara, onları (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir, dişil-çoğul)	: إيّاهُنَّ

قَالَ مَنْ كَانَ لَهُ ثَلاثُ بَنَاتٍ ... أَدْخَلَهُ اللّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إيّاهُنَّ

*Dedi ki, kimin üç kız çocuğu olursa ... Allah'ın **onlara** olan merhametinden dolayı o adamı cennete koyar.* (H)

وَ يَحْسَبُ نِسْوَانٌ مِنَ الجَهْلِ أَنَّنِي

إذا جِئْتُ إيّاهُنَّ كُنْتُ أُرِيدُ

*Kadınlar bilmediklerinden sanıyorlar ki, ben geldiğimde sadece **onları** istiyordum.*

beni (bana) (nasb halinde kullanılan munfasıl zamir)	: إيّايَ

قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَ إيّايَ

*"Rabbim! Dileseydin onları da **beni** de daha önce helâk ederdin."*(7/155)

فَظَنَنْتُ أَنَّهُ إِيَّايَ يُرِيدُ...

*Onun **beni** kast ettiğini zannettim....* (H)

لَقَدْ أُنْبِئْتُ تَهْدِيدَكَ إِيَّايَ فَأَشْجَانِي

*Senin beni tehdit ettiğini haber aldım. **Beni** işte bu kahretti.*

ey! (Eril için, nida ile birlikte dikkat çekme)	: **أَيُّهَا**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ

*"**Ey** iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylersiniz?"*(61/2)

احْفَظْ لِسَانَكَ أَيُّهَا الإِنْسَانُ
لاَ يَلْدَغَنَّكَ إِنَّهُ ثُعْبَانُ

Ey insan! Dilini koru, seni ısırmasın! (Zira) o bir yılandır.

ey! (dişil için, nida ile birlikte dikkat çekme)	: **أَيَّتُهَا**

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

*"**Ey** huzura kavuşmuş ruh (insan)! ... "*(89/27)

اصْبِرِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ
فَإِنَّ الصَّبْرَ أَحْجَى

***Ey** nefis! Sabret! Zira sabır en güzeldir.*

ant olsun ki	: **أَيْمُ**

هَمَمْتُ أَيْمُ اللّه أنْ أسُلَّ سَيْفِي فَأضْرِبَ عُنُقَهُ

*Allah'a **ant olsun ki**, kılıcımı çekip onun boynunu vurmayı düşündüm.* (H)

أَيْمُ اللّه لأفوُزَنَّ فِي المُبَارَاة

*Allah'a **ant olsun ki**, yarışmada mutlaka başarılı olacağım.*

hangi... -se, hangisi, her hangi... -se, her hangi, hem de nasıl!	: **أيّمَا**

أيُّمَا إهَابٍ دُبِغَ فَقَدْ طَهُرَ

***Hangi** deri dabaklanı**rsa** temiz olur.* (H)

أيَّمَا كِتَابٍ تُطَالِعْ تَسْتَفِدْ مِنْهُ

***Hangi** kitabı çalışır**san** ondan yararlanırsın.*

أيَّمَا الأجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلاَ عُدْوَانَ عَلَيَّ

*"Bu iki müddetten **hangisini** ödersem, demek ki bana karşı bir husumet yok."* (28/28)

أيُّمَا امْرَأةٍ مَاتَ لَهَا ثَلاَثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ كَانُوا حِجَاباً مِنَ النَّارِ

***Her hangi** bir kadının üç çocuğu ölür**se**, çocuklar (onun için) cehenneme perde olurlar.* (H)

رَأيْتُ أيَّمَا رَجُلٍ

***Her hangi** bir adam gördüm.*

أعْجِبْتُ بِهِ أيَّمَا إعْجَابٍ!

*Onu beğendim, **hem de nasıl!***

لَقَدْ اجْهَدْتُ يَا مَوْلاَيَ قَلْبِي أيَّمَا جَهْدٍ

Ey efendim gönlümü gerçekten (çok) yordum. ***Hem de nasıl*** *yorma, (bir bilsen) !*

ant olsun, vallahi	**أيْمُنُ :**

فَقَالَ فَرِيقُ الْقَوْمِ لَمَّا نَشَدْتُهُمْ

نَعَمْ و فَرِيقٌ لَيْمُنُ اللّهِ لاَ نَدْرِي

Onları aradığımızda kavmin bir kısmı dedi ki, "evet" (onlardan haberimiz var). Bir kısmı da "Allah'a ***ant olsun*** *ki, biz bilmiyoruz" dediler.*

وَيْمُ الّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِه

Muhammed'in nefsi, kudretinde olana ***ant olsun...*** (H)

أيْمُنُ الْكَعْبَة

Kâbe'ye ***ant olsun...***

nereye?, nerede?, nerede ... –se,	**أيْنَ:**

فَأيْنَ تَذْهَبُونَ

"*(O halde)* ***nereye*** *gidiyorsunuz?*" (81/26)

أيْنَ المَفَرُّ و الإلهُ الطّالِبُ

والأشْرَمُ المَغْلُوبُ لَيْسَ الغَالِبُ

İsteyen Allah olunca kaçış ***nereye?*** *Eşrem (Ebrehe) ise galip değil mağlup olmuştur.*

أيْنَ السَّفَرُ؟ (إلَى أينَ السَّفَرُ؟)

Yolculuk ***nereye?***

أيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ يَا أهْلَ الْمَدِينَة ؟

*Ey şehir halkı! Sizin ilim adamlarınız **nerede?*** (H)

أيْنَ يَكُنِ العَمَلُ مُتَوَفِّرًا أقْصِدْ إلَيْه

***Nerede** iş bol **olursa** oraya giderim.*

أَيْنَ مَا = أيْنَمَا :	bkz. أيْنَمَا

أيْنَمَا :	**nerede ... -se, nereye ... –se, nerede**

أيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ المَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ

*"**Nerede** olursanız olun, sağlam yapılmış kalelerde bulunsanız da ölüm size ulaşır."* (4/78)

أيْنَمَا كُنَّا لاَ نَخَافُ فِي اللّهِ لَوْمَةَ لاَئِمٍ

***Nerede** olursak olalım, Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmayız.* (H)

أيْنَ مَا أحْرَزْتُ مِنْ أمَلٍ
آلَ يَطْوِينِي عَلَى ألَمٍ

***Nerede** bir arzuya sarıldıysam beni acılara bürür oldu..*

أيْنَمَا تَتَوَجَّهْ يَسْتَقْبِلْكَ تَارِيخُ العُثْمَانِيِّينَ

***Nereye** yönelsen Osmanlı tarihi karşına çıkar.*

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

*"Sonra onlara: "Ortak koştuklarınız **nerede?**" denir.* (40/73)

ب

ile (-le/la, sebebiyle, birlikte), -de/-da, -e/-a, sebeb(iy)le, yüzünden, -den/-dan, için, -e ant olsun, -e bedel, -e karşılık, yerine, hakkında, zaid (anlam katmaz, fiili geçişli yapar)	ب :

بِـــسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla"

يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِـــأَيْدِيهِمْ

"Kitabı elleriyle yazarlar" (2/79)

فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِـــجُنُودِهِ

"Firavun ordusuyla onları takip etti." (20/78)

يَا نُوحُ اهْبِطْ بِـــسَلَامٍ

"Ey Nuh! Selametle in!" (11/48)

إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِـــاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ

"Siz buzağıya tutunmakla (onu tanrı edinmekle) şüphesiz kendinize kötülük ettiniz." (2/54)

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِـــالْغَمَامِ

*"O gün gök yüzü beyaz bulutlar **ile** yarılacak."* (25/25)

نَعْمَلُ بِـــاسْتِقَامَةٍ وَ إِخْلَاصٍ

Doğruluk ve samimiyetle çalışıyoruz.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّهُ بِـــبَدْرٍ وأنْتُمْ أذِلّةٌ

*"Andolsun ki siz zayıf iken Allah size Bedir'**de** (kesin) bir zafer verdi."* (3/123)

فِيــمَ الإقــامَــةُ بِـــالزَّوْراءِ لاَسَكَنِي
بِـــهاَ ولاَ نَاقَــتِي فِيــهاَ ولاَ جَمَلِي

*Bağdat'**ta** niçin ikamet (edeyim)? Ora**da** benim ne bir barınağım ve ne de dişi ve(ya) erkek bir devem var!*

دَرَسْتُ اللُّغَةَ العَرَبِيَّةَ بِـــجَامِعَةِ آتَاتُرْك

*Arapça'yı Atatürk Üniversitesin**de** öğrendim.*

يُؤْمِنُونَ بِـــالغَيْبِ

*"Onlar gayb**a** inanırlar"* (2/3)

مَا خَلَقْنَاهُمَا إلاَّ بِـــالْحَقِّ

*"Onları sadece gerçek bir **sebeple** yarattık."* (44/39)

فَكُلاًّ أخَذْنَا بِـــذَنْبِه

*"Onlardan her birini günahı **sebebiyle** cezalandırdık."* (29/40)

فَأهْلَكْنَاهُمْ بِـــذُنُوبِهِمْ

*"Günahları **yüzünden** onları helâk ettik."* (6/6)

قُلْ مُوتُوا بِـــغَيْظِكُمْ

*"De ki, kininiz**den** (kahrolup) ölün!"* (3/119)

عَيْنًا يَشْرَبُ بِـــهَا عِبَادُ اللّهِ

*"Bir pınardır ki, on**dan** ancak Allah'ın kulları içerler."* (76/6)

أمْسَكْتُ بِـــيَدِه

Elinden tuttum.

وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِـــمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

*"Yalan söyledikleri **için** onlara acıklı bir azap vardır."* (2/10)

بِـــاللّٰهِ لأُسَاعِدَنَّ الْفَقِيرَ

*Allah'a **ant olsun ki**, yoksula yardım edeceğim.*

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِـــالشَّهْرِ الْحَرَامِ

*"Haram ay, haram aya **bedeldir**, (denktir)."* (2/194)

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِـــمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

*"Yapmış olduğunuz (iyi) işlere **karşılık** cennete giriniz."* (16/32)

اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِـــالْهُدَى

*"Doğru yol **karşılığında** sapıklığı satın aldılar."* (2/175)

فَلَيْتَ لِي بِـــهِمُ قَوْمًا إِذَا رَكِبُوا
شَنُّوا الاغَـــارَةَ فُرْسَـــانًا وَرُكْـبَانَـــا

*Keşke benim, onların **yerine**, (atlarına) bindikleri zaman atlı ve binici olarak düşmana saldıran bir kavmim olsaydı.*

فَإِنْ تَسْـــأَلُونِي بِـــالنِّسَاءِ فَإِنَّنِي
خَـــبِيرٌ بِأَدْوَاءِ النِّسَاءِ طَبِـــيبُ

*Eğer kadınlar **hakkında** bana (bir şey) sorarsanız, şüphesiz ki ben kadınların hastalıklarını çok iyi bilen bir doktorum.*

وَكَفَى بِـــاللّٰهِ شَهِيدًا

"Şahit olarak Allah yeter." (48/28)

أَلَيْسَ ذَلِكَ بِـــقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى

"*(Allah) ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir?*" (75/40)

فَاسْأَلْ بِـــهِ خَبِيرًا

"*Onu bir bilene sor.*" (25/59)

ذَهَبَ اللّٰهُ بِـــنُورِهِمْ

"*Allah nurlarını giderdi.*" (2/17)

مَا الطَّقْسُ بِـــمُمْطِرٍ

Hava yağışlı değil.

ne kötü! (ne fena!)	: **بِئْسَ**

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَـــبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

*"İçinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından giriniz" denildi. Kibir taslayanların karargâhı **ne kötü!**"* (39/72)

بِئْسَ مَنْ يُسِيئُ إِلَى وَطَنِهِ الخَائِنُ

*Vatanına kötülük yapan hain **ne kötü** kişidir!*

بِئْسَ الخُلُقُ الكَذِبُ

*Yalancılık **ne kötü** ahlaktır!*

أَعُوذُ بِكَ مِنَ الخِيَانَةِ فَإِنَّهَا بِئْسَتِ البِطَانَةُ

*(Allah'ım) hiyânetten sana sığınırım, o **ne kötü** arkadaş (ve yoldaş)tır!* (H)

بِئْسَـــتِ الأُمُّ هِـــيَ الدُّنْـــــيَا و بِئْسَ البَنُونَ لِلأُمِّ نَحْنُ

*Dünya **ne kötü** anne ve bizde o annenin **ne kötü** oğullarıyız!*

بِئْسَ nin müennes/dişil hali, bkz. بِئْسَ	: **بِئْسَتْ**

ne kötü şey	: بِئْسَمَا = بِئْسَ مَا

بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ

*"İnancınız size **ne kötü şey** emrediyor."* (2/93)

بِئْسَمَا قُلْتَ !

***Ne kötü şey** söyledin !* (H)

بِئْسَ مَا تَعْمَلُهُ الإِهْمَالُ !

*Yaptığın ihmalkârlık **ne kötü** bir şey!*

evet	: بَجَلْ

هَلْ دَرَسْتَ ؟ : بَجَلْ

*Çalıştın mı? **Evet** (çalıştım).*

yeter (kâfi)	: بَجَلِ

إِنَّنِي شَرِبْتُ أَسْوَدَ حَالِكًا أَلاَ
بَجَلِي مِنَ الشَّرَابِ أَلاَ بَجَلْ

*Ben öldürücü kapkarayı (ölümü) içtim. Bu şarap bana **yeter!** (Evet) **yeter!***

بَجَلُكَ مَا تَقُولُ

*Söylediğin sana **yeter.***

henüz, bundan sonra, daha sonra, sonunda	: بَعْدُ

فَقَالَ أ كَانَ أوْ لَمْ يَكُنْ ؟ قَالَ لَمْ يَكُنْ بَعْدُ

Oldu mu, olmadı mı? dedi. O da ***henüz*** *olmadı, dedi.* (H)

فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإنِّي أعَذِّبُهُ

"Ama ***bundan sonra,*** *sizden kim inkâr ederse ben onu azaplandırırım."* (5/115)

فَلَقِيتُهُ بَعْدُ بِمَكَّةَ

Ona ***daha sonra*** *Mekke'de rastladım.* (H)

شَكَى وَ شَكَتْ ثُمَّ ارْعَوَى بَعْدُ وَارْعَوَتْ
وَلَلصَّبْرُ إنْ لَمْ يَنْفَعِ الشَّكْوُ أجْمَلُ

O (kurt) sızlandı, ötekiler de sızlandı. Sonra o vazgeçti, ***daha sonra*** *ötekiler de vaz geçti. Sızlanma fayda vermeyince en güzel şey (dişini sıkıp) sabretmektir.*

لِلّهِ الأمْرُ مِنْ قَبْلُ و مِنْ بَعْدُ

"Önünde de ***sonunda*** *da emir Allah'ındır."* (30/4)

أمَّا بَعْدُ

Budan böyle, şimdi, konuya gelince,

-den sonra, arkasından	: ... بَعْدَ

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي

*"****Benden sonra*** *neye ibadet edeceksiniz?"* (2/133)

إنْ سَألْتُكَ عَنْ شيءٍ بَعْدَهَا فَلاَ تُصاحِبْنِي

*"****Bundan sonra*** *sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme."* (18/76)

نَهَى عَنِ الصَّلاَةِ **بَعْدَ** الصُّبْحِ حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ

*(Hz. Peygamber) sabah namazın**dan sonra** güneş doğana kadar namaz kılmayı yasakladı.*(H)

أَطْـــرُدِ الــيَأْسَ بِالـــرَّجَـــا فَـــكَأَيِّنْ
آلـــمَاً حُـــمَّ يُـــسْرُهُ بَـــعْدَ عُـــسْرِ

*Ümitsizliği ümide bırak, nice acı çeken(ler) vardır ki, (işinin) kolaylığı zorluk**tan sonra**(ya) takdir edilmiştir.*

صَعِدَ إِلَى غُرْفَتِهِ **بَعْدَ** أَنْ سَمِعَ بِأَنْبَاءِ الْجَرِيمَةِ

*Cinayet haberlerini dinledik**ten sonra** odasına çıktı.*

-dıktan sonra, -mişken	: **بَعْدَمَا**

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ **بَعْدَمَا** تَبَيَّنَ

*"Apaçık ortaya **çıktıktan sonra (çıkmışken)** hakikat konusunda seninle mücadele ediyorlar."* (8/6)

مَنْ شَوَّهَ فِي صَلاَتِهِ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ **بَعْدَمَا** يُسَلِّمُ

*Kim namazında şüpheye düşerse selam ver**dikten sonra** iki secde (daha) yapsın.* (H)

لِلْمُكْتَفِي دَوْلَـــةٌ مُـــبَارَكَـــةٌ
عَاشَ بِـــهَا النَّاسُ **بَعْدَمَا** مَاتُوا

*(Halife el-) Müktefî'nin mübarek bir devleti var(dı ki), insanlar orada öl**dükten sonra** (da) yaşadılar.*

bundan sonra, arkasından, sonra	**: بَعْدَه**

فَبِأيِّ حَدِيثٍ **بَعْدَهُ** يُؤْمِنُونَ

*"Artık **bundan sonra** hangi söze inanacaklar?"* (77/50)

مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءاً بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ **بَعْدِهِ** وَأَصْلَحَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

*"İçinizden kim bilmeyerek bir fenalık yapıp da **arkasından** tevbe etmiş ve düzelmişse, şüphesiz ki O, çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir."* (6/54)

إنْ كَانَ مَنْ يُبْكِيكَ **بَعْدَكَ** صَادِقاً
فِيمَا يَقُولُ فَلَنْ تَجِفَّ دُمُوعُهُ

*Eğer senden **sonra** sana ağlayan söylediğinde doğru olsaydı, göz yaşları asla kurumazdı.*

bir kısım, bir takım, bazı	**: بَعْض**

أ فَتُؤْمِنُونَ بِـ**بَعْضِ** الكِتَابِ وتَكْفُرُونَ بِـ**بَعْضٍ**

*"Yoksa siz Kitabın **bir kısmına** inanıp **bir kısmını** inkâr mı ediyorsunuz?"* (2/85)

لاَ مَجَالَ للإنْكَارِ بِأنَّ الشَّبِيبَةَ فِي سَعْيِهَا إلَى الحَقِّ قَدْ تَرَكَّبَتْ **بَعْضَ** الإفْرَاطِ

*Gençliğin, hak arama yolundaki çalışmalarında **bir takım** aşırılıkları irtikap etmiş olmasını inkâra mahal yoktur.*

مَا ضَرَّ بَحْرَ الفُرَاتِ يَوْماً
إنْ خَاضَ **بَعْضُ** الكِلاَبِ فِيهِ

Bazı köpekler, Fırat nehrine daldıklarında ona hiçbir gün zarar ver(e)mezler.

bilakis, aksine, öyle değil, hatta (bile, dahi), hayır, belki de, fakat (ama, ancak, lakin), doğrusu	**بَلْ :**

ولاَ تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّهِ أمْوَاتٌ بَلْ أحْيَاءٌ

*"Allah yolunda öldürülmüş olanlar için "ölüler" demeyin. **Bilakis** onlar diridirler."* (2/154)

ومــا هَجَــرْتُكَ لاَ بَــلْ زَادَنِي شَــغَفاً
هَــجْــرٌ و بُعْــدٌ تَــرَاخَى لاَ إلَى أجَلِ

*Ben seni terk etmedim, **aksine** (sana olan) sevgim daha da arttı. Ayrılık ve uzaklık sonsuza dek değil, kısa sürdü.*

وقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ

*"Kalplerimiz perdelidir" dediler. **Öyle değil,** Allah onları küfürleri yüzünden rahmetinden kovmuştur."* (2/88)

أُولَئِكَ كَالأنْعَامِ بَلْ هُمْ أضَلُّ

*"Onlar dört ayaklı hayvan gibidir. **Hatta** daha da sapıktırlar."* (7/179)

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ

*"Bir gün yahut bir günden az kaldım" dedi. (Allah) "**hayır,** yüz yıl kaldın" dedi."* (2/259)

لَقَالُوا إنَّمَا سُكِّرَتْ أبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ

"Gözlerimiz (sarhoş gözü gibi) döndürülmüştür. ***Belki de*** *biz büyülenmişler zümresiyiz" diyeceklerdir."* (15/15)

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ

*"**Fakat** onların çoğu bilmezler."* (16/75)

كَلاَّ بَلْ لاَ يَخَافُونَ الآخِرَةَ

"Hayır, ***doğrusu*** *onlar ahiretten korkmazlar."* (74/53)

-sız/siz, -meden	**: بِلاَ**

صَلَّى العَبْدُ بِلاَ أَذَانٍ وَلاَ إِقَامَةٍ

*Kul, ezan**sız** ve kamet**siz** namaz kıldı.* (H)

مُتَارَكَةُ اللَّئِيمِ بِلاَ جَوَابٍ
أَشَدُّ عَلَى اللَّئِيمِ مِنَ السِّبَابِ

*Alçağı cevap**sız** bırakmak, ona sövmekten daha ağırdır.*

كُلُّ النَّاسِ يَعِيشُ آمِنًا بِلاَ خَوْفٍ

*Bütün insanlar korku**suz** bir şekilde güven içinde yaşarlar.*

سَوْفَ تَنْدَمَانِ عَلَى مَا تَعْمَلاَنِ اليَوْمَ بِلاَ تَفْكِيرٍ

*(Siz ikiniz) bugün düşün**meden** yaptıklarınıza pişman olacaksınız.*

bırak, boş ver! ; nasıl?	**: بَلْهَ**

بَلْهَ مَا اطْلَعَكُمُ اللّهُ عَلَيْهِ

Allah'ın size bildirdiği şeyleri (bir tarafa) ***bırakın*** (H)

تَــذَرُ الْجَــمَاجِمَ ضَاحِــيًا هَــامَاتُــهَا
بَلْــهَ الأَكُــفِّ كَأَنَّــهَا لَــمْ تُــخْلَقِ

(O kılıçlar, düşmanların) kafatasları(nı), beyinleri dışarı çıkmış bir şekilde (kesip) bırakıyor; Kolları(na gelince, onları bir tarafa) ***bırak****, sanki onlar hiç yaratılmamış gibi.*

أَكْرَمْتُ التَّلامِيذَ بَلْهَ الثَّرْثَارِينَ

Öğrencilere iyilikte bulundum, serserileri ***boş ver!***

بَلْهَ أبوُكَ ؟

Baban ***nasıl?***

evet (tabi, elbette) (olumsuz cümlelerden sonra); **hayır** (olumlu cümlelerden sonra)	: **بَلَى**

قَالَ أَلَيْسَ هذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا

"Şu hak değil mi?" dedi. Onlar da "Rabbimize andolsun, ***evet*** *(hak) " dediler.* (6/30)

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى

*"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" "****Evet*** *(Rabbimizsin)" dediler.* (7/172)

وقَالَ الّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ

*"Küfredenler "O saat bize gelmeyecek" dedi. Sen de de ki: "****Hayır****, Rabbime andolsun ki o, mutlaka size gelecektir."* (34/3)

بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا

Hayır, *sana ayetlerimiz gelmişti de sen onları yalanlamıştın.* (39/59)

وَ تَزْعُـــمُ لَيْــلَى أَنَّنِي لاَ أُحِــبُّهَا
بَلَى وَ اللَّيَالِي الْعَشْرِ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ

Leylâ, benim kendisini sevmediğimi iddia ediyor(muş). On geceye ve teke ant olsun ki, ***hayır*** *(seviyorum).*

ne ile?, neye?	**: بِمَ**

لاَ عِلْمَ لِي بِمَ يُخْــتَمُ الْعُــمْرُ
شَــجَرُ الْحَــيَاةِ لَهُ الرَّدَى ثُمُرُ

Hayatın ***ne ile*** *son bulacağı hakkında bilgim yok. Hayat ağacının ölüm meyveleri vardır.*

بِمَ يُؤْمِنُ الإنْسَانُ ؟

İnsan ***neye*** *inanır?*

sayesinde, sebebiyle, -dığını, ne ile?, gibi	**: بِمَا**

فَــــبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ

"Sen Allah'tan bir esirgeme ***sayesindedir*** *ki onlara yumuşak davrandın."* (3/159)

فَــــبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ

"Sözlerinden dönmeleri ***sebebiyle****.."* (4/155)

هُـــمُ الأَهْلُ لاَ مُسْتَوْدَعُ السِّرِّ ذَائِـــعٌ
لَدَيْـــهِمْ وَلاَ الْجَانِي بِمَا جَرَّ يُخْـــذَلُ

*Aile (dediğin) onlardır. Ne kendilerine emanet edilen sır aralarında yayılır, ne de bir cinayet işleyen işle**diği** cinayet **sebebiyle** perişan olur.*

فَأخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ

*Peygamber'in söyle**diğini** ona haber verdim.* (H)

فَقَالَ بِمَا أُمِرْتَ ؟

***Ne ile** emrolundun? dedi.* (H)

اعْمَلْ بِمَا يَجِبُ

*Gereği **gibi** çalış.*

-dığı esnada, (-ken); ancak (fakat), zaten, şu kadar var ki, -dığı için	**: بَيْدَ**

أُجِيبُ عَلَى سُؤَالِكَ بَيْدَ أنْ تُسَاعِدَنِي

*Bana yardım et**tiğin esnada** soruna cevap vereyim.*

خَرَجَ إخْوَتِي بَيْدَ أنِّي بَقِيتُ فِي الْبَيْتِ

*Kardeşlerim çıktı, **ancak** ben evde kaldım.*

أنَا أفْصَحُ الْعَرَبِ بَيْدَ أنِّي مِنْ قُرَيْشٍ

*Ben Arapların en fasihiyim, **zaten** ben Kureyş'tenim.*(H)

نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْدَ أنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا

*Bizler (ehl-i kitaba nazaran) en sonra gelmişlerken kıyamet gününde (faziletçe) en başa geçecek olanlarız. **Şu kadar var ki,** bizden önce onlara kitap verildi.* (H)

عَمْـــداً فَـــعَلْـــتُ ذاَكَ بَيْـــدَ أنِّي

أخـــاَفُ إنْ هَـــلَكْتُ أنْ تُـــرِنِّي

*Eğer ölürsem, bana ağlamandan kork**tuğum** **için** ben bunu kasten yaptım.*

arasında, arasındaki, -in arasındaki, ara	**: بَيْنَ**

وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

Safa (tepesi) ile Merve (tepesi) ***arasında*** *dolaşmadı.* (H)

قَسَّمَ الأبُ التُّفَّاحَةَ بَيْنَ أبْنَائِهِ

Baba elmayı çocukları ***arasında*** *paylaştırdı.*

فياَ رَبٌّ إنْ لَمْ تَقْـــسِمِ الحُـــبَّ بَيْنِي و بَيْنَـــهاَ

سَـــواَءً فاجْـــعَلْـــنِي عَـــلَى حُبِّـــهاَ جَـــلْـــداَ

Ey Allahım! Sen sevgiyi benimle onun ***arasında*** *eşit paylaştırmadıysan, (hiç değilse) beni onun sevgisine karşı daha dayanıklı kıl.*

فَنَظَرْتُ إلَى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ

İki omuzu ***arasındaki*** *peygamberlik mührüne baktım.* (H)

تَنْعَدِمُ الفَوَارِقُ بَيْنَ القَرْيَةِ والمَدِينَةِ

Köy ile şehir ***arasındaki*** *farklar yok oluyor.*

بَيْنَ بَيْنَ

Şöyle böyle,

هَلِ الشَّرْحُ وَاضِحٌ ؟ إنَّهُ بَيْنَ بَيْنَ

*Açıklama net mi? **Şöyle böyle** açık.*

bkz. بَيْنَمَا	بَيْنَا :

-ken	بَيْنَمَا :

بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ

*O (Peygamber), cuma günü hutbe okur**ken** birden bir adam (içeri) girdi.* (H)

اسْتَقْدِرِ اللّهَ خَيْراً وارْضَيَنَّ بِهِ
فَبَيْنَمَا الْعُسْرُ إِذْ دَارَتْ مَيَاسِيرُ

*Allah'tan hayır iste ve buna kesin razı ol! Zorluklar var**ken**, kolaylıklar hemen dönüp gelir.*

وَقَفْتُ بَيْنَمَا الْخَطِيبُ يَتَكَلَّمُ

*Hatip konuşur**ken** durdum.*

ت

Fiili mazide müennes (dişil/tekil) alameti olur.	: تْ

قَالَــــتْ نَمْلَةٌ

"Bir karınca (şöyle) dedi:"(27/18)

ben (m) (zamir, tekil) Fiili mazide.	: تُ

ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا

"Sonra ben de o inkâr edenleri yakaladım."(35/26)

دَرَسْــــتُ

Ders çalıştım.

كُوفِــئْــــتُ عَلَى اجْتِهَادِي

Çalışmama karşılık ödüllendirildim.

sen (n) (zamir, dişil - tekil) Fiili mazide.	: تِ

إِنَّكِ كُنْــــتِ مِنَ الخَاطِئِينَ

"Sen günahkarlardan oldun." (12/29)

sen (n) (zamir, eril - tekil) Fiili mazide.	: تَ

وَقَدْ عَصَيْــــتَ قَبْلُ

"...sen daha önce isyan etmiştin"(10/91)

كُنْتَ مُتْعباً مِنَ السَّهَرِ

Uykusuzluktan yorgundun.

Fiili muzarilerde muzarat harfi olur	تَـ :

1- Muhatab (eril/dişil-tekil/ikil/çoğul, sen) şahısları:

Sen (eril) *biliyorsun, bilirsin* : تَـعْلَمُ

Siz ikiniz (eril/dişil) *biliyorsunuz* : تَـعْلَمَان

Siz (eril) *biliyorsunuz* : تَـعْلَمُونَ

Sen (dişil) *biliyorsun* : تَـعْلَمِينَ

Siz (dişil) *biliyorsunuz* : تَـعْلَمْنَ

2- Müfred müennes (dişil-tekil/ikil, o) şahsısları:

O (dişil) *biliyor, bilir* : تَـعْلَمُ

O ikisi (dişil) *biliyorlar* : تَـعْلَمَان

ant olsun, yemin ederim	تَـ :

تَـاللّه إنْ كُنَّا لَفِي ضَلَال مُبِين

*"Allah'a **ant olsun**, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeydik."* (26/97)

تـــاَللّه لأُثَابِرَنَّ عَلَى الاجْتِهادِ

*Allah'a **ant olsun** ki, çalışmaya sabırla devam edeceğim.*

وَ قَاطِعاً صِلَتِي مِـــنْ غَيْرِ مَا سَبَبٍ
تَاَللّه إنَّـــكَ عَـــنْ رُوحِي لَمَسْئُولٌ

*Hiçbir neden olmadan benden ilişkisini kesen kişi! Allah'a **ant olsun** ki, sen benim ruhumdan elbette sorumlusun.*

قَالُوا تَـــاللّه لَقَدْ آثَرَكَ اللّهُ عَلَيْنَا

*"Allah'a **yemin ederiz** ki, Allah seni gerçekten bizden üstün kılmıştır."* (12/91)

bir kez daha, bazen	**: تَارَةً**

وفِيهاَ نُعِيدُكُمْ ومِنْهاَ نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

*"Sizi (yine) oraya döndüreceğiz ve **bir kez daha** ondan çıkaracağız."* (20/55)

وَ وَجَدْتُ بَرْدَ الأمْنِ فِي حَرِّ الوَغَى
وَ الـــمَوْتَ خَلْفِي تَارَةً وَ أمَامِـــي

*Güvenin serinliğini savaşın sıcaklığında ve ölümü **bazen** arkamda ve (bazen de) önümde buldum.*

bkz. هَاتَانِ	**: تَانِ**

altında	**: تَحْتَ**

بايَعْنا النَّبيَّ (صلعم) تَحْتَ الشَّجَرَةِ

*Hz. Peygamber (sav)'e ağacın **altında** biat ettik.*

فَكَـــمْ قَدْ رَأيْنا ظالِـــماً مُتَمَـــرِّداً
يَـــرَى النَّجْمَ تيهاً تَحْتَ ظِلِّ رِكابِهِ

*Üzengisinin gölgesi **altında**, yıldızları kaybolmuş gören nice şımarık zalimler gördük.*

o, bu (şu)	**: تِلْكَ**

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى

*"Ey Musa! **O** sağ elindeki nedir?"* (20/17)

قَالَ أبُو فِرَاسٍ أشْعَارًا كَثِيرَةً و قَدْ سُمِّيَتْ تِلْكَ الأشْعَارُ بِالرُّومِيَّاتِ

*Ebû Firas pek çok şiir söylemiştir. **Bu** şiirler er-Rumiyyât diye adlandırılmıştır.*

الهَوَى فِي طُـــلُوعِ تِلْكَ النُّجوُمِ
و المُنَى فِي هُـــبوُبِ ذَاكَ النَّسِيمِ

*Aşk **şu** yıldızların doğuşunda ve ölüm ise şu saba rüzgârının esintisindedir.*

bkz. تِيكَ	**تِي = تِيكَ :**

şu, (bu) (tekil-dişil, ism-i işaret)	**: تِيكَ**

وَ صَوَّرُوا فِيهِ **تِيكَ** الصُّوَرَ

*Ona **şu** resimleri yaptılar.* (H)

تِيكَ حَدِيقَةٌ

***Şu** bahçedir.*

تِي بِنَايَةٌ مُرْتَفِعَةٌ

***Şu** yüksek bir binadır.*

كَيْفَ **تِيكُمْ**

Nasılsınız? (H)

تَيْنِ :	bkz. هاتَيْنِ

ث

orada (oraya), buraya (burada), orası	:ثَمَّ

فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّه

*"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) **oradadır**."* (2/115)

سَيَكُونُ لِي ثَمَّ مَالٌ و وَلَدٌ

***Orada** benim malım ve çocuğum olacak.* (H)

و ازْلَفْنَا ثَمَّ الآخَرِينَ

*"Ötekileri de **buraya** yanaştırdık."* (26/64)

فَثَمَّ مَسْجِدٌ

*İşte **orası** bir mescittir.* (H)

sonra, daha sonra, tekrar, yine, bilahare, sonunda	:ثُمَّ

فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

*"O sizi diriltti, **sonra** sizi yine O öldürecek, **tekrar** sizi O diriltecek ve **yine** yalnız O'na döndürüleceksiniz."* (2/28)

أرَانِي إذَا أصْبَحْتُ أصْبَحْتُ ذَا هَوى
فَثُمَّ إذَا أمْسَيْتُ أمْسَيْتُ غَادِيَا

*Sabahladığımda, kendimi arzu ve istek sahibi olarak sabahladığımı görüyorum. **Daha sonra** akşamladığımda (bunları) terk etmiş olarak akşamlarım.*

أوْرَقَتِ الشَّجَرَةُ ثُمَّ أزْهَرَتْ ثُمَّ أثْمَرَتْ

*Ağaç yaprak açtı, **sonra** çiçek açtı, **daha sonra** meyve verdi.*

ثُمَّ أنْشَأْنَاهُ خَلْقاً آخَرَ

*"**Bilâhâre** onu başka yaratılışla inşa ettik."* (23/14)

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ

*"Azıcık bir faydadır. **Sonunda** varıp sığınacakları yer cehennemdir."* (3/197)

ثُمَّ كَلاَّ سَيَعْلَمُونَ

*"**Yine** hayır, ileride bilecekler onlar."* (78/5)

sonra	: ثُمَّتَ

وَلَقَدْ أمُرُّ عَلَى اللَّئِيمِ يَسُبُّنِي
فَمَضَيْتُ ثُمَّتَ قُلْتُ لا يَعْنِينِي

*Bana küfreden alçağın yanından geçiyordum da (oradan) çekip gittim, **sonra** da beni kast etmiyor (ilgilendirmiyor) dedim.*

orada (şurada)	: ثَمَّةَ

ثَمَّةَ رِجَالٌ نَذَرُوا أنْفُسَهُمْ لِعَمَلِ الخَيْرِ

***Orada**, kendini iyilik yapmaya adamış adamlar vardır.*

ج

büyük, yüzünden (sebebiyle), hiç (kolay)	: جَلَلْ

فَلَئِنْ عَفَوْتُ لأعْفُوَنْ جَلَلاً

*Eğer affetseydim mutlaka **büyüğü(nü)** affederdim.*

خَطْبٌ جَلَلٌ

***Büyük** bir iş.*

كِدْتُ أقْضِي الْحَيَاةَ مِنْ جَلَلِهِ

*Onun **yüzünden** neredeyse hayat(ım)a son verecektim.*

ألا كُلُّ شَيْءٍ سِوَاهُ جَلَلٌ

*Bilmiş olun ki, onun dışında her şey **hiçtir**.* (H)

evet	: جَيْرِ

إذَا تَقُولُ : لاَ، ابْنَةُ الْعُجَيْرِ

تَصْدُقُ، لاَ إذَا تَقُولُ: جَيْرِ

*Uceyr'in kızı, "**Evet**" dediğinde değil, "Hayır" dediğinde doğru söyler.*

جَيْرِ لأحْتَفِلَنَّ بِالْعِيدِ

***Evet,** kesinlikle bayramı kutlayacağım.*

ح

bkz. حَاشَى	حَاشَ :

bkz. حَاشَى	حَاشَا :

tenzih etmek (hâşâ), hâriç, -in dışında (-den başka), (Allah) **esirgesin (saklasın)**	حَاشَى :

وَ قُلْنَ حَاشَ لِلّه

*"(O kadınlar) "Allah'ı **tenzih** ederiz" dediler."* (12/31)

قَالَ رَسُولُ اللّه : أُسَامَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ مَا حَاشَا فَاطِمَةَ

*Hz. Peygamber şöyle dedi: Fatıma **hâriç,** bana en sevimli kişi Üsâme'dir.*(H)

رَأَيْتُ النَّاسَ مَا حَاشَا قُرَيْشًا
فَإِنَّا نَحْنُ أَفْضَلُهُمْ فَعَالاً

*Ben Kureyş (Kabilesin)**in dışındaki** insanların (bizden) aşağı olduğuna inanırım. Zira biz, bütün hayırlı işler bakımından insanların en üstünüyüz.*

تَرَكَ الْعُمَّالُ الْعَمَلَ حَاشَا خالِدٍ

*Halit'**in dışındaki** işçiler işi bıraktılar.*

حَشَى رَهْطُ النَّبِيِّ فَإِنَّ مِنْهُمْ
بُحُورًا لاَ تُكَدِّرُهَا الدِّلاَءُ

*Peygamberin kavmi **hariç**, çünkü onlardan bazıları deniz (gibi)dir ki, kovalar (dalıp su almakla) onu bulandır(a)maz.*

قَالَ أفَرَأيْتُمْ إنْ أسْلَمَ قَالُوا حَاشَى لِلّٰهِ مَا كَانَ لِيُسْلِمَ

*(Hz. Peygamber), onu, müslüman olsa nasıl görürsünüz? dedi, onlar da: "Allah **esirgesin**, o müslüman olamaz" dediler.* (H)

-ir/er -imez /-emez	**: حَالَمَا**

حَالَمَا سَمِعَ جَمِيعُ الشُّعُوبِ

*Bütün halk işi**tir** işit**mez** ...*

ne güzel! (ne iyi! ne hoş!)	**: حَبَّذَا**

حَبَّــذَا الصَّبْرُ شِــيمَةً لامْــرِئٍ رَامَ
مُــبَارَاةَ مُــولَــعٍ بِــالْــمَــعَالِــي

*Yüce bir makama (çıkmak isteyen) düşkün biriyle yarışmayı arzu eden kişi için sabır **ne güzel** bir huydur!*

حَبَّذَا الكِفَاحُ طَرِيقاً لِلْحُرِّيَّةِ

*Hürriyet için mücadele **ne güzel** bir yoldur!*

ne zamana kadar?	**: حَتَّامَ**

حَتَّامَ أصْبِرُ عَلَى إهْمَالِكَ ؟

*Senin ihmalkârlığına **ne zamana kadar** sabredeceğim ?*

-e kadar (-e dek), -(ı)ncaya kadar, -mek i-	**: حَتَّى**

çin, hatta, tâki, -ınca, dahi (bile), hatta ... de/da, nihâyet (sonunda), -medikçe, ki

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ

*"Bir süreye **kadar** onlardan yüz çevir."* (37/178)

فَلَنْ أَبْرَحَ الأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي

*"Babam bana izin ver**inceye kadar** buradan (bu yerden) asla ayrılmayacağım"* (12/80)

أُثَابِرُ عَلَى اجْتِهَادِي حَتَّى أَنْجَحَ

*Başarılı ol**uncaya kadar**, çalışmama sabırla devam edeceğim.*

ولاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ

*"Onlar, sizi dininizden döndür**mek için** sizinle savaşı sürdürürler"* (2/217)

مَارِسِ الرِّيَاضَةَ حَتَّى تَحْتَفِظَ بِجِسْمٍ سَلِيمٍ

*Sağlam bir vücudu koruyabil**men için** spora devam et.*

سَأَشْرَبُ الدَّوَاءَ حَتَّى أَصِحَّ

*İyileş**mem için** ilacı içeceğim.*

حَتَّى إِذَا جَاؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ

*"**Hatta** o küfredenler sana geldikleri zaman seninle çekişmeye kalkışarak "Bu (Kur'ân) eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler."* (6/25)

وإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ

*"Eğer müşriklerden biri senden aman dilerse ona aman ver. **Tâki** Allah'ın kelamını dinlesin."* (9/6)

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الآنَ

*"Kötülükleri yapıp yapıp da onlardan her hangi birine ölüm gel**ince** "Ben hakikaten şimdi tevbe ettim" diyenlerin tevbesi değil."* (4/18)

مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ

*"Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntılar gelip çattı ki, peygamber(leri) **dahi** maiyetindekilerle birlikte: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyordu."* (2/214)

أَلْقَى الصَّحِيفَةَ كَيْ يُخَفِّفَ رَحْلَهُ
وَالزَّادَ حَتَّى نَعْلَهُ أَلْقَاهُ

*Yükünü hafifletmek için mektubu ve azığı attı. **Hatta** ayakkabılarını **da** attı.*

جَاءَ الْجُنُودُ حَتَّى الْمُشَاةُ

*Ordu geldi, **hatta** yayalar **da**.*

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلاَمًا فَقَتَلَهُ

*"Gittiler. **Nihayet** bir oğlan çocuğuna rast geldikleri zaman o, hemen onu öldürdü."* (18/74)

وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ

*"O ikisi: "biz bir imtihan için gönderildik" de**medikçe** hiç kimseye (sihir) öğretmezlerdi"* (2/102)

لَيْسَ الْعَطَاءُ مِنَ الْفُضُولِ سَمَاحَةً
حَتَّى تَجُودَ وَمَا لَدَيْكَ إِلاَّ قَلِيلُ

*Yanında sadece birazcık (mal) var iken cömertlikte bulun**madıkça,** fazla olandan vermek cömertlik değildir.*

أ تقُولُ ذلكَ حَتَّى إنَّ زَيْدًا يَقُولُهُ

*Sen bunu söyler misin **ki**, Zeyd de söylesin.*

yeter/ yetişir (-e kâfi), sadece	**حَسْبُ :**

حَسْبِيَ اللّهُ لاَ الَهَ إلاّ هُوَ

*"Bana Allah **yeter**, O'ndan başka hiç bir tanrı yok."* (9/129)

حَسْبُكَ دِرْهَمٌ

*Sana bir dirhem **yeter**.*

وإنْ يُرِيدُوا أنْ يَخْدَعُوكَ فَإنَّ حَسْبَكَ اللّهُ

*"Eğer sana hilekarlık yapmayı dilerlerse, muhakkak ki Allah sana **yetişir**."* (8/62)

شاَهَدْتُ صَيَّادًا حَسْبُ

***Sadece** bir avcı gördüm.*

-dığına göre	**حَسْبَمَا:**

حَسْبَمَا ذُكِرَ

*Anlatıl**dığına göre**.*

bkz. حَاشَى	**حَشَى = حَاشَى :**

çevresinde (etrafında), yaklaşık	**حوَاَلَيْ :**

يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَي القَصْعَةِ

*Çanağın **etrafında** kabağı araştırıyordu.*(H)

çevresine/de, etrafına/da	: حَوْلَ

يَحْفِرُونَ الخَنْدَقَ حَوْلَ المَدِينَةِ

*Onlar Medine'nin **çevresine** hendek kazıyorlar(dı).* (H)

وَ الشَّمْسُ وَ القَمَرُ المُنِيرُ كِلاَهُمَا
حَوْلَ النُّجُومِ تَبَاكَيَا وَ الفَرْقَدُ

*Güneş ile parıldayan ay, her ikisi de yıldızların **etrafında** ağlaştılar. Kutup yıldızı da...*

-dığı yerde(n)/yere, -eceği yere; nereye, nerede(n) ...se; -dığı takdirde	: حَيْثُ

يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا

*"Ey Adem! Sen eşinle beraber cennette yerleş, ondan dilediğiniz **yerden** bol bol yiyin"* (2/35)

لاَ تَتَكَلَّمْ حَيْثُ إِنَّ السُّكُوتَ وَاجِبٌ

*Susmanın gerek**tiği yerde** konuşma.*

كُنْ طَبِيباً رَفِيقاً يَضَعُ دَوَاءَهُ حَيْثُ يَعْلَمُ أَنَّهُ يَنْفَعُ

*İlacını, faydalı olacağını bil**diği yere** koyan şefkatli bir doktor (gibi) ol.* (H)

وامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ

*"Emroluna**cağınız yere** geçip gidin."* (15/65)

جَلَسْتُ حَيْثُ أَسْتَطِيعُ القِرَاءَةَ مُرْتَاحاً

*Rahatça okuyabileceğim bir **yere** oturdum.*

اللّهُ أعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ

*"Allah elçiliğini **nereye** vereceğini çok iyi bilendir."* (6/124)

و حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

*"Siz **nerede** bulunursanız yüzlerinizi o yana döndürün."* (2/150)

لاَ يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أتَى

*"Büyücü **nerede olsa** felah bulmaz."* (20/69)

ومِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ المَسْجِدِ الحَرَام

*"**Nereden** çıkarsan çık, (namazda) yüzünü Mescid-i Haram'a çevir."* (2/150)

سَوْفَ أعُودُ للصَّيْدِ فِي فَصْلِ الرَّبِيعِ حَيْثُ يَكُونُ الطَّقْسُ مُعْتَدلاً

*Havalar düzel**diği takdirde**, ilkbahar mevsiminde tekrar ava gideceğim.*

her nerede ... (i)se, her nereye(i) ... (i)se, -dığı yerde	**حَيْثُمَا :**

اتَّقِ اللّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ

***Her nerede** olursan ol, Allah'tan kork.* (H)

حَيْثُمَا تَسْتَقِمْ يُقَدِّرْ لَكَ اللّـــــــهُ نَجاحاً فِي غَابِرِ الأزْمَانِ

***Her nerede** dosdoğru **olursan**, Allah sana her zaman başarı takdir eder.*

حَيْثُمَا تَتَجَوَّلْ تَجِدْ مُنْشَآتٍ حَدِيثَةً

Her nereyi dolaşsan yeni yapılar bulursun.

أنْزِلْ حَيْثُمَا أخُوكَ مُقِيمٌ

Kardeşinin ikamet ettiği yerde konakla.

حَيْثُمَا اللَّفْظُ اقْتَضَى

Sözün gelişi ...

zaman, vakit, -dığı/-eceği zaman/anda	: حِينَ

تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ

*"Her **zaman** yemişini verir."* (14/25)

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أهْلِهَا

*"(Hz. Musa), halkının habersiz olduğu bir **zamanda** şehre girdi."* (28/15)

وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أضَلُّ سَبِيلاً

*"Onlar azabı görecekleri **vakit** kim yolca daha sapıktır, yakında bilecekler."* (25/42)

يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ

*Başını kaldır**dığı zaman** tekbir getiriyor(du).* (H)

احْتَرِمْ أبَاكَ وَاسْتَمِعْ إلَيْهِ حِينَ يَتَكَلَّمُ

*Babana saygı göster ve konuş**acağı zaman** onu dinle.*

وَصَلْتُ الْمَحَطَّةَ حِينَ وَصَلَ الْقِطَارُ

*İstasyona, trenin var**dığı anda** vardım.*

bir süre (ara), bir zaman	**: حَيناً**

فَمَكَثْنَا حيناً مَا نَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ

***Bir süre** kaldık da İbn Mesud'u gör(e)medik.* (H)

و مِنْ أجْلِهَا أحْبَبْتُ مَنْ لاَ يُحِبُّنِي
وبَاغَضْتُ مَنْ قَدْ كُنْتُ حِيناً أُعَاشِرُه

*Ondan dolayı beni sevmeyeni sevdim ve **bir zamanlar** beraber olduğum kişiye de kin besledim.*

o vakit, o zaman	**: حِينَئِذٍ**

وأنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ

*"**O vakit** siz görürsünüz."* (56/84)

وهُوَ مُوَجَّهٌ حِينَئِذٍ قِبَلَ الْمَشْرِقِ

*O, **o zaman** doğuya taraf yönelmişti.* (H)

-dığı zaman, -ken	**: حِينَمَا**

حِينَمَا وَصَلَ النَّبِيُّ إِلَى الْمَدِينَةِ وَقَفَ أشْرَافُهَا كُلُّهُمْ فِي طَرِيقِهِ

*Hz. Peygamber Medine'ye ulaş**tığı zaman** oranın ileri gelenlerinin tamamı O'nun yolunda durdular.* (H)

رَأيْتُكَ حِينَمَا أنْتَ قَائِمٌ

*Ben seni ayaktay**ken** gördüm.*

خ

(-in) dışında, başka, hariç	: خَلاَ

أَلأَرْضُ كُلُّهَا طَاهِرَةٌ مَا خَلاَ الْمَقْبَرَةَ و الحَمَّامَ

Kabristan ve hamamlar ***dışında*** *bütün yer yüzü temizdir.* (H)

أَلاَ كُــلُّ شَــيْءٍ مَا خَلاَ اللّهَ بَــاَطِلُ
وكُــلُّ نَــعِــيمٍ لاَ مَحــاَلَــةَ زاَئِــلُ

Bilmiş ol ki, Allah'tan ***başka*** *her şey batıl ve bütün nimetler de şüphesiz fanidir.*

قَرَأَ أَحْمَدُ الرَّسَائِلَ خَلاَ رِسَالَةٍ

Ahmet, bir mektup ***hariç*** *(diğer) mektupları okudu.*

حَضَرَ الطُّلاَّبُ مَاخَلاَ حَسَناً

Hasan ***hariç*** *öğrenciler geldi.*

ara...	: خِلاَلَ...

فَجَاسُوا خِلاَلَ الدِّيَارِ

"Onlar evlerin ***aralarına*** *kadar girip araştırdılar."* (17/5)

فَجَعَلْنَا نَنْظُرُ إِلَى خِلاَلِ الأَشْجَارِ

Ağaçların ***arasına*** *bakmaya başladık.* (H)

سِرْتُ خِلاَلَ الأَشْجَارِ

Ağaçların ***arasında*** *yürüdüm.*

arkasında,	**خَلْفَ :**

وصَلَّى خَلْفَ المَقَامِ رَكْعَتَيْنِ

(Hz. Peygamber) makam (-ı İbrahim')in ***arkasında*** *iki rekat namaz kıldı.* (H)

د

-den başka, -in ötesinde, -den üstün, olma-yan, -meksizin, -i bırakıp, (-in) önün-de/altında, -den (daha) aşağı / az, arasın-da, (isim fiil olur)	: **دُون**

لاَ تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ

*"Kendinizden **başkasını** kendinize sırdaş edinmeyin".* (3/118)

لَمْ أرْضَ لَهُ بِثَوابٍ دُونَ الجَنَّةِ

*Onun için cennetten **başka** (cennetin **ötesinde**) bir mükâfata razı olma(dı)m.* (H)

ولِي دُونَكُمْ أهْلُونَ ...

*Benim sizden **başka** ailelerim var...*

ولَسْتُ بِعَلٍّ شَرُّهُ دُونَ خَيْرِهِ
ألَفُّ إذا مَا رُعْتَهُ اهْتَاجَ أعْزَلَ

*Ben, örtüsüne bürünüp büzülmüştür de kendisini korkutunca yüreği hoplayan, silahı bulunmayan ve kötülükleri iyiliklerinden **üstün** olan bir ihtiyar kurusu değilim.*

واذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وخِيفَةً ودُونَ الجَهْرِ

*"Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek **olmayan** bir sesle an."* (7/205)

أدَّيْتُ واجِبِي دُونَ إهْمَالٍ

*Görevimi ihmal et**meksizin** yerine getirdim.*

أئفكـاً آلِهَةً **دُونَ** اللّهِ تُرِيدُونَ

*"Yalancılık etmek için mi Allah'ı **bırakıp** düzme tanrılar diliyorsunuz?"* (37/86)

مَنْ قُتِلَ **دُونَ** مَالِه فَهُوَ شَهِيدٌ

*Malı(nı müdafaa için) **önünde** öldürülen şehittir.* (H)

لَيْسَ فِيمَا **دُونَ** خَمْسَةِ أوْسُقٍ صَدَقَةٌ

*Beş vesakın **altında** zekât yoktur.* (H)

المِحْفَظَةُ **دُونَ** قَدَمِكَ

*Çanta ayağının **altında**.*

فإنْ عَـلاَنِـي مَـنْ **دُونِـي** فلاَ عَجَبٌ
لِـي أسْـوَةٌ بِانْحِطَاطِ الشَّـمْسِ عَنْ زُحَلٍ

***Benden aşağı** olan kişiler, beni geçerse (bunda) şaşılacak bir şey yok. (Zira) Güneşin, Utarit (yıldızın)dan aşağı olması benim için bir örnektir.*

إيَّاكَ وَدَعْوَةَ المَظْلُومِ فإنَّهُ لَيْسَ لَهَا مِنْ **دُونِ** اللّهِ حِجَابٌ

*Mazlumun ahından sakın, çünkü onunla Allah **arasında** bir perde yoktur.* (H)

دُونَكَ الكِتَابَ

*Kitabı **al!***

لاَ يَسْتَنْجِي أحَدُكُمْ **بِدُونِ** ثَلاَثَةِ أحْجَارٍ

*Sizden hiç biriniz üç taş**tan aşağısıyla (azıyla)** istinca yapmaz (yapmasın).* (H)

-meden, -meksizin, -sız	**دُونَمَا :**

جِئْتُكَ دُونَمَا إِبْطَاءٍ

*Geç kal**madan** (gecik**meksizin**) sana geldim.*

بَيَّنْتُ لَهُ الخَطَأَ و لكنْ دونَماَ فائدَةٍ

*Ona yanlış olanı açıkladım, ancak fayda**sız**.*

ذ

sahip, (-li/-lu), o, bu (şu), -dığı, -i (iyelik eki)	**ذَا :**

أَمَـرْتُـكَ الخَـيْرَ فافْـعَلْ ماَ أُمِـرْتَ بِهِ
فَـقَـدْ تَـرَكْـتُكَ **ذاَ** مـاَلٍ و **ذاَ** نَشَبِ

*Sana iyiliği emrettim. Öyleyse emrolunduğun şeyi yap; Zaten ben seni mal ve mülk **sahibi** olarak bıraktım.*

كَانَ أخِي **ذَا** إرادةٍ قَوِيَّةٍ

*Kardeşim güçlü bir iradeye **sahiptir**.*

كَانَ **ذَا** صَوْتٍ مُتَنَافِرٍ

*Nefret ettirici bir sese **sahipti** (çirkin bir ses**i** vardı).*

قَابَلْتُ شَابـًّا **ذَا** فَهْمٍ نَاضِجٍ

*Olgun anlayış**lı** bir genç ile karşılaştım.*

مَنْ **ذَا** الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أضْعَافًا كَثِيرَةً

*"Kimdir ki **o**, Allah'a güzel bir ödünç versin de 'Allah da onu kat kat fazlasıyla artırsın?"* (2/245)

ذَا تِلْمِيذٌ مُجْتَهِدٌ

***Bu** çalışkan bir öğrencidir.*

ماَ **ذَا** تُحِبُّهُ

*Sev**diğin** şey nedir?*

حَتّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ

"Nihayet üzerlerine azabı çetin bir kapı açtığımız vakit, onlar bunun içinde ümitsizlikle donup kalmışlardı." (23/77)

فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى

"Akraba dahi olsa adaleti gözetin." (6/152)

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاّ بِإِذْنِهِ

"O'nun izni olmadıkça nezdinde şefaat edecek kimmiş?" (2/255)

sahip, -li/-lu, (her hangi) **bir ...** (ay, gün, gece vb. ile kullanıldığında), **içinde, bizzat**	: **ذَات**

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الحُبُكِ

*"O hareli yollara **sahip** gök hakkı için."* (51/7)

سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ

*" O, **Alevli** bir ateşe girecek."* (111/3)

إِنَّ ابْنَ عُمَرَ أَذَّنَ بِالصَّلاَةِ فِى لَيْلَةٍ ذَاتِ بَرْدٍ وَ رِيحٍ

İbn Ömer, soğuk ve rüzgârlı bir gecede namaz için ezan okudu. (H)

النَّاقِلاَتُ ذَاتُ الحَمُولَةِ الثَّقِيلَةِ

Ağır tonajlı tankerler...

جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى المِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ

*O, **bir** gün minberde oturdu, biz de etrafında oturduk.* (H)

ذَاتَ يَوْمٍ

***Bir** gün.*

رأيْتُهُ ذَاتَ لَيْلَة

***Bir** gece onu gördüm.*

إِنَّهُ عَلِيمٌ بِــــذَاتِ الصُّدُورِ

*"O (Allah), kalplerin **içinde** ne varsa onu hakkıyla bilicidir."* (35/38)

جاءَ خالِدٌ ذاتُــــهُ

*Halit **bizzat** kendisi geldi.*

فَاتَّقُوا اللّهَ و أَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ

"Allah'tan korkun ve aranızı düzeltin." (8/1)

o, şu, (bu)	**: ذَاكَ**

وَهَلْ بَلَغَكُمُ الخَبَرُ ؟ فَقَالُــوا : وَ مَا ذَاكَ ؟ قَالَ : حُرِّمَتِ الخَمْرُ

*Size haber ulaştı mı? **O** (haber) nedir? dediler? Dedi ki, içki yasaklandı.*(H)

لَعَلَّ خَيْرَ بَيْتٍ هُوَ ذَاكَ الَّذِي إِذَا أَقَمْتَ بِهِ قُلْتَ : حَيَاتِي هَهُنَا وفِي مَا بَعْدُ

*Belki de evlerin en hayırlısı, onda oturduğun zaman: "Hayatım bundan sonra artık buradadır" dediğin **şu** evdir.*

bkz. هذَانِ	**: ذَانِ = هذَانِ**

bu (bunlar), o	**: ذَلِكَ**

ذَلِكَ الكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ

***Bu** o kitaptır ki, kendisinde hiç şüphe yoktur.* (2/2)

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ **ذَلِكَ**

*"Sonra sizi **bu**ndan sonra da affetmiştik"* (2/52)

إِنَّ فِي **ذَلِكَ** لآيَةً لَكُمْ

*"Elbette **bu**nda size kesin ayetler vardır."* (2/248)

وَمَنْ يَفْعَلْ **ذَلِكَ** فَلَيْسَ مِنَ اللّهِ فِي شَيْءٍ

*"Kim **bu**nu yaparsa (ona) Allah'tan hiç bir şey yoktur."* (3/28)

عَلِمْتُ أَنَّ مُحَمَّدًا قَالَ **ذَلِكَ**

*Muhammed'in **bu**nu dediğini biliyorum.*

لاَ تَجْزَعِي إِنْ مُنْفِساً أَهْلَكْتُهُ
وَإِذَا هَلَكْتُ فَعِنْدَ **ذَلِكَ** فَاجْزَعِي

*Eğer malımı harcarsam üzülme; Eğer ben ölürsem, işte **o** zaman üzül.*

bu (şu), o, onlar	: **ذَلِكُمْ**

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ

*"**Bu** sizin için çok hayırlıdır."* (2/54)

مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ وَسَاءَتْهُ سَيِّئَتُهُ فَـ**ذَلِكُمُ** الْمُؤْمِنُ

*Kim ki, kendi iyiliği kendisini sevindirir ve kötülüğü de kendisini üzerse işte **o** (gerçek) mümindir.* (H)

وأحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكُمْ

*"**Onlardan** maadası size helal kılındı."* (4/24)

bunlar (ikil)	ذَلِكُمَا :

ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي

*"**Bu iki** (yorum), Rabbimin bana öğrettiği şeylerdendir."* (12/37)

siz	ذَلِكُنَّ :

قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ

*"(Kadın) dedi ki: İşte **siz** beni bunun için kınamıştınız."* (12/32)

bu, o (işaret ismi, ikil)	ذَانِكَ :

فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَ مَلَئِهِ

*"İşte **bu iki** (mucize) Firavun'a ve onun cemaatına Rabbinden iki bürhandır.."* (28/32)

ذَانِكَ يَوْمَانِ تُعْرَضُ فِيهِمَا الأَعْمَالُ عَلَى رَبِّ العَالَمِينَ

***O ikisi**, o günlerde amellerin alemlerin Rabbi (ola)n (Allah)'a sunulacağı iki gündür.* (H)

sahip, -li/-lı, -en/an (ism-i mevsul)	ذُو :

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

*"Şüphe yok ki, senin Rabbin hem mağfiret **sahibi**, hem de çok elem verici azap **sahibidir**."* (41/43)

أمَّا ذُو العَقِيدَةِ فَجَازِمٌ بَاتٌّ

İnançlı kişi ise kesin ve kararlıdır.

زَارَنِي ذُو عَلِمَ (عَلِمَتْ و عَلِمُوا)

*Beni, (kadın, erkek veya çoğul) **bilen** bir kişi ziyaret etti.*

sahip, -li/lu (ذُو nun ikilisi)	: **ذَوَا**

ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ

*Sizden adalet **sahibi iki** kişi...* (5/95)

وَصَلَ ذَوَا فَضْلٍ

*Erdemli **iki** kişi geldi.*

sahip, -li/lu (ذَات ın çoğulu, dişil)	: **ذَوَات**

نَهَى عَنْ قَتْلِ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ

*(Hz. Peygamber) evcil (yuvalı, **yuva sahibi**) hayvanları öl-dür-meyi yasakladı.* (H)

sahip, -li/lu (ذَات ın ikilisi, dişil), sürekli tamlama halinde kullanılır.	: **ذَوَاتَانِ**

ذَوَاتَا أَفْنَانٍ

*"(İki Cennet de) çeşit çeşit ağaçlara **sahiptir**."* (55/48)

قَدِمَتْ ذَوَاتَا الخَيْرِ

*İyilik **sahibi** iki kişi geldi.*

sahip, -li/lu (ذَات ın ikilisi, dişil, nasb/cer	: **ذَوَاتَيْنِ**

hali), sürekli tamlama halinde kullanılır.

سَلَّمْتُ عَلَى ذواتَيِ الخَيْرِ

*İyilik **sahibi iki** kişiye selam verdim.*

sahip (-li/-lu) (ذُو nun çoğulu)	ذَوُو:

وَقَالَ ذَوُو الرَّأيِ مِنْهُمْ

*Onlardan görüş **sahipleri** (ileri gelenler) şöyle dedi:* (H)

اجْتَمَعَ ذَوُو الأَمْوَالِ

*Mal **sahipleri** toplandı.*

حَتَّى اجْتَمَعَ فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ ذَوُو عَدَدٍ

Tâki o evde bir kaç adam toplandı. (H)

sahip (-li/-lu) (ذُو nun ikilisi, nasb/cer hali)	: ذَوَيْ

وأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ

*"İçinizden adalet **sahibi iki** şahit getirin."* (65/2)

رَأيْتُ ذَوَيِ الفَضْلِ

*Erdemli **iki** kişi gördüm.*

sahip,-li/lu (ذُو nun çoğulu-nasp/cer hali)	: ذَوِي

عَقَدَ عَمِيدُ الكُلِّيَّةِ اجْتِمَاعًا مُهِمًّا مَعَ جَمِيعِ الأَسَاتِذَةِ ذَوِي الشَّأنِ

*Fakülte dekanı, söz **sahibi** (ileri gelen) bütün hocalarla önemli bir toplantı yaptı.*

سَيَتَخَرَّجُ الآلافُ مِنْ ذَوِي الاختِصَاصَاتِ العِلْمِيَّةِ

*Bilimsel ihtisas **sahiplerinden** binlercesi mezun olacak.*

وآتَى المَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي القُرْبَى ...

"Malını sevgiyle akrabaya ... verir." (2/177)

sahip, -li/-lu (ذو nun cer hali), **bu, şu** (ism-i işaret, tekil, dişil)	**ذِي :**

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِـــذِي حِجْرٍ

*"Bunlarda akıl **sahibi** için bir yemin var mıdır?"* (89/5)

انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلاَثِ شُعَبٍ

"Üç kola ayrılmış (üç dallı) gölgesine gidin." (77/30)

و عَلَى الّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ

"Biz yahudilere bütün tırnaklı(hayvan)ları haram ettik." (6/146)

ذِي تِلْمِيذَةٌ نَشِيطَةٌ

***Bu** kız öğrenci çalışkandır.*

رَأَيْتُ ذِي التِّلمِيذَةَ

***Şu** kız öğrenciyi gördüm.*

bkz. هذَيْنِ	**ذَيْنِ = هذَيْنِ :**

ر

nice, bazı	: رُبَّ

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إلاّ الجُوعُ

***Nice** oruç tutan vardır ki, orucundan kendisine açlıktan başka bir şey yoktur.* (H)

إنْ يَقْتُلُوكَ فإنَّ قَتْلَكَ لَمْ يَكُنْ
عَاراً عَلَيْكَ و رُبَّ قَتْلٍ عَارُ

Eğer seni öldürürlerse, senin öldürülmen sana bir ayıp değildir. (Halbuki) ***nice*** *ölümler ardır.*

رُبَّ دَرْسٍ طَوِيلٍ حَفِظْتُ

***Nice** uzun ders ezberledim.*

ألاَ رُبَّ مَوْلُودٍ و لَيْسَ لَهُ أبٌ
وذِي وَلَدٍ لَمْ يَلْدَهُ أبَوَانِ

Bilmiş ol ki, ***bazı*** *çocuklar vardır ki babası yoktur;* ***bazı*** *çocuk sahiplerini de anne baba doğurmadı.*

nice	: رُبَّةَ

رُبَّةَ مُهَاجِرٍ جَدَّ فَحَقَّقَ مُبْتَغَاهُ

***Nice** muhacir vardır ki, gayret etti ve (sonunda) arzusunu gerçekleştirdi.*

bazen	**رُبَّتَما :**

و رُبَّتَماَ يَكُوْنُ الجُبْنُ حِلْماً
إذ الإقْدَامُ مَرْزَأَةٌ و حُمْقُ

*Korkaklık, **bazen** akıllılık olur. Çünkü, (bazen) atılganlık sıkıntı ve ahmaklıktır.*

bkz. رُبَّمَا	**رُبَمَا = رُبَّمَا :**

zaman zaman, bazen	**رُبَّمَا :**

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

*"O küfredenler **zaman zaman** temenni edecekler, (ki keşke vaktiyle) müslüman olaymışlar!"* (15/2)

رُبَّمَا أَسَرَّ بِالْقِرَاءَةِ ورُبَّمَا جَهَرَ

*Hz. Peygamber, Kur'an okumayı **bazen** gizli yapar, **bazen** de açıktan okurdu.* (H)

رُبَّمَا الطَّقْسُ مُمْطِرٌ

*Hava **bazen** yağmurlu olur.*

-e rağmen	**رَغْمَ:**

عَلَى رَغْمِ أَنْفِ أَبِي ذَرٍّ

*Ebû Zer'e **rağmen** …* (H)

-dığı kadar	**: رَيْثَ**

لَوْ وَقَفُوا سَاعَةً نُسَائِلُهُمْ
رَيْثَ يُضَحِّي جِمَالَهُ السَّلَفُ

*Keşke onlar, atalarının, develerini kurban **ettikleri kadar** bir müddet dursalardı da sorsaydık.*

-ınca, -ıncaya kadar	**: رَيْثَمَا**

إلاّ رَيْثَمَا ظَنَّ أنّي قَدْ رَقَدْتُ ...

.... *Ancak, uyumuş olduğumu **sanınca** ...* (H)

أمْهِلْنِي رَيْثَمَا أعُودُ

***Dönünceye kadar** bana mühlet ver.*

س

-cek/cak, (yakında)	: سَـ

وسَـيَعْلَمُ الذينَ ظَلَمُوا أيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ

*"Zulmedenler hangi inkılap ile sarsılacaklarını bile**cek**lerdir."* (26/227)

أعْلَنَ المُدِيرُ أنَّ الرَّوَاتِبَ سَـتَزْدَادُ مِنَ الشَّهْرِ القَادِمِ

*Müdür, maaşların gelecek aydan itibaren arta**cağını** açıkladı.*

ne kötü!	: سَاءَ

سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

*"yaptıkları şey **ne kötü!**"* (58/15)

سَاءَ الزَّمَانُ و أوْجَعَتْكَ صُرُوفُهُ
وعَسَى الزَّمَانُ يُسِرُّ بَعْدَ قَلِيلٍ

*Zaman **ne kötü!** Felaketleri sana (acı) çektirdi. Belki bir müddet sonra zaman (seni) sevindirir.*

-cek/-cak	: سَوْفَ = سَوْ

bkz. سَوْفَ	: سَوْفَ

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى

*"Muhakkak Rabbin sana vere**cek** de hoşnut olacaksın."* (93/5)

سَوْفَ تَرَى مَا أَصْنَعُ

*Ne yapacağımı göre**ceksin**.* (H)

وَاعْلَمْ فَعِلْمُ الْمَرْءِ يَنْفَعُهُ
أَنْ سَوْفَ يَأْتِي كُلُّ مَا قُدِرَا

*Bil ki,-kişinin bilmesi kendisine fayda verir- takdir edilmiş olan her şey (başa) gele**cek**tir.*

أَعْتَقِدُ أَنَّهُ سَوْفَ يَنْجَحُ فِي حَيَاتِهِ، لأَنَّ الْمَجْهُودَ الَّذِي يَبْذُلُهُ كَبِيرٌ

*Onun, hayatında başarılı ola**cağı**na inanıyorum. Çünkü, sarfettiği gayret büyük.*

فَإِنْ أَهْلِكْ فَسَوْفَ تَجِدُونَ فَقْدِي
وَإِنْ أَسْلَمْ يَطِبْ لَكُمُ الْمَعَاشُ

*Eğer ben ölürsem yokluğumu anlaya**cak**sınız, (yok) eğer kurtulursam sizin geçiminiz güzel olur.*

-den başka, -in dışında	**سِوَى :**

أَقِيمُوا بَنِي أُمِّي صُدُورَ مَطِيِّكُمْ
فَإِنِّي إِلَى قَوْمٍ سِوَاكُمْ لأَمْيَلُ

*Kardeşlerim! Bineklerinizin göğsünü (doğru yöne) doğrultun. Zira ben siz**den başka** bir kavme daha meyilliyim.*

أُرِيدُ كِتَاباً سِوَى ذَلِكَ

Bundan başka *bir kitap istiyorum.*

وَكُلُّ مُصِيبَاتِ الزَّمَانِ وَجَدْتُهَا

سِوَى فُرْقَةِ الأَحْبَابِ هَيِّنَةَ الخَطْبِ

Dostlardan ayrılma ***dışındaki*** *zamanın bütün musibetlerini hafif buldum.*

سِيَّمَا:	bkz. لاَ سِيَّمَا

ط

uzun zamandan beri, uzun süre, -dığı sürece, çoğu kez	**طَالَمَا:**

قَالَ: طَالَمَا تَرَوَّتْ عُرُوقُكَ مِنَ الْخَبَثِ

*Dedi ki: **Uzun zamandan beri** senin damarların pislikle beslenmiş...* (H)

طَالَمَا سَعَيْتُ لِلنَّجَاحِ

***Uzun süre** başarmak için çalıştım.*

طَالَمَا الدَّمْعُ رَوَى

*Gözyaşı **suladığı sürece** ...*

أَحْسِنْ إِلَى النَّاسِ تَسْتَعْبِدْ قُلُوبَهُمْ

فَطَالَمَا اسْتَعْبَدَ الإِنْسَانَ إِحْسَانُ

*İnsanlara iyilik et ki, kalplerini elde edesin. Çünkü **çoğu kez** iyilik insanı köle eder.*

bazen ... bazen (kâh ... kâh)	**طَوْرًا:**

كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ (صلعم) يَرْفَعُ طَوْرًا وَيَخْفِضُ طَوْرًا

*Hz. Peygamber'in Kur'an okuması **bazen** yükselir **bazen** de alçalırdı.* (H)

ع

bkz. مَاعَدَا	عَدَا :

belki (her halde), umulur ki, bakarsın	عَسَى :

عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ

*"**Belki** onlar, onlardan daha iyidir."* (48/11)

أَحْبِبْ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا وَ أَبْغِضْ بَغِيضَكَ هَوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْمًا مَا

*Dostunu orta halli sev, **belki** bir gün düşmanın olur; düşmanına da orta halli düşmanlık et **belki** bir gün dostun olur.* (H)

فَقَالَ أَيُّوبُ: لَعَلَّهُ فِي لَيْلَةٍ مُمْطِرَةٍ، قَالَ: عَسَى

*Eyüp dedi ki, belki (de) yağmurlu bir gecede (idi). O da, **belki** de, **(her halde)** dedi.* (H)

عَسَى الكَـــرْبُ الّذي أَمْـــسَيْتَ فِـــيهِ
يَـــكُـــوْنُ وراءَهُ فَـــرَجٌ قَـــرِيـــبُ

*İçinde bulunduğun sıkıntıların arkasından **belki**, yakın bir kurtuluş olur.*

عَسَى الامْتِحَانُ أَنْ يَكُونَ سَهْلاً

***Belki** sınav kolay olur.*

عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

*"**Umulur ki** Rabbiniz, sizin kötülüklerinizi örter."* (66/8)

عَسَى أَنْ يَفُوزَ خَالِدٌ فِي الْمُبَارَاتِ

***Umulur ki** Halit, müsabakalarda başarılı olur.*

عَسَى الغَضَبُ يَنْزِلُ عَلَيْنَا

***Bakarsın** başımıza gazap iner.*

tepe, yukarı (üst)	**عَلِ**

وَ لَقَدْ سَدَدْتُ عَلَيْكَ كُلَّ ثَنِيَّةٍ
وَأَتَيْتُ نَحْوَ بَنِي كُلَيْبٍ مِنْ عَلِ

*Sana karşı (aleyhime kullanabileceğin) bütün geçitleri kapattım ve (beklenmedik bir anda) Kilâboğullarının **tepe**lerine indim.*

كَجُلْمُودِ صَخْرٍ حَطَّهُ السَّيْلُ مِنْ عَلِ

*(Atım) selin **tepe** (ler)den indirdiği sert bir kaya gibidir.*

سَقَطَ البَنَّاءُ مِنْ عَلِ

*Usta **yukarıdan** düştü.*

olur ki, belki (bakarsın)	**عَلَّ = لَعَلَّ :**

لاَ تُهِينَ الفَقِيرَ عَلَّكَ أَنْ
تَرْكَعَ يَوْماً وَالدَّهْرُ قَدْ رَفَعَهْ

*Sakın yoksulu hakir görme! **Olur ki** bir gün sen alçalırsın, felek onu yüceltir.*

عَلَّ المُهَاجِرِينَ يَعُودُونَ إلَى وَطَنِهِمْ

*Göçmenler **belki** ülkelerine dönerler.*

neyin üzerinde, neyin üstesinden, neye, neye dayanarak (istinaden)	**عَلاَمَ = عَلَى + مَا :**

عَلاَمَ يَأكُلُونَ ؟

***Neyin üzerinde** yiyorlar(dı)?* (H)

عَلاَمَ يَتَغَلَّبُ المُهَنْدِسُونَ والعُمَّالُ؟

*Mühendisler ve işçiler **neyin üstesinden** geliyorlar?*

عَلاَمَ تَبْكِي، أعَلَيَّ تَبْكِي ؟

***Neye** ağlıyorsun, bana mı ağlıyorsun?* (H)

عَلاَمَ يَعْتَمِدُ هذا النِّظَامُ ؟

*Bu sistem **neye** dayanır?*

عَـلاَمَ تَـقُولُ الـرُّمْحُ يُثْـقِلُ عاتِـقِي
إذا أنـا لَمْ أطْـعُنْ إذا الْخَـيْلُ كَـرَّتِ

*Süvariler hücum ettiğinde mızrak kullanmadığım takdirde **neye dayanarak** "mızrak omuzuma ağırlık veriyor" diyorsun.*

üzerinde, üzerine, -e/-a, karşı, aleyh(in)de, -de/-da, -e rağmen, ama (ancak), için, dolayı, -den/dan, -e düşen/ait, gerekir, -e yö-	**عَلَى :**

nelik (doğru), huzur, üzeri (üst)

و عَلَى الفُلْكِ تُحْمَلوُنَ

*"... ve gemilerin **üzerinde** taşınırsınız."* (23/22)

تَعَزَّ فَلاَ شَيْءٌ عَلَى الأرْضِ بَاقِياَ
ولاَ وَزَرٌ مِمّاَ قَضَى اللّهُ واَقِياَ

*Metin ol! Yer **üzerinde (yüzünde)** hiçbir şey ebedi kalıcı ve hiç bir sığınak Allah'ın takdirinden koruyacak değildir.*

وَاتَّفَقَ المُهَنْدِسُونَ عَلَى المَشْرُوعِ

*Mühendisler proje **üzerinde** anlaştılar.*

وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا

*"O duvarları çatıları **üzerine** çökmüş."* (2/259)

إنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah her şeye kadirdir." (2/20)

وهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إخْرَاجُهُمْ

"Halbuki onların çıkarılması size haram kılınmıştı." (2/85)

وَ قَدْ زَعَمَتْ لَيْلَى بِأنّي فاَجِرٌ
لِنَفْسِي تُقاَهاَ أوْ عَلَيْهاَ فُجوُرُهاَ

*Leylâ, benim ahlâksız olduğumu iddia ediyormuş: İyilikleri bana, kötülükleri ise **ona** olsun.*

جَلَسْتُ عَلَى الْكُرْسِيِّ

Sandelyeye oturdum.

أمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّه مَالاَ تَعْلَمُونَ

"Yoksa Allah'a ***karşı,*** *bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz."* (2/80)

فـيـاَ رَبِّ إنْ لَمْ تَقْـسِمِ الحُـبَّ بَيْنِي و بَيْنَهاَ
سَـواَءً فاجْـعَلْـنِي عَـلَى حُبِّـهاَ جَلْـداَ

Ey Allahım! Sen sevgiyi benimle onun arasında eşit bir şekil-de paylaştırmamışsan, beni onun sevgisine ***karşı*** *daha şiddetli kıl.*

انْتَصرَ الجَيْشُ عَلَى الأعْدَاءِ

Ordu düşmana ***karşı*** *başarı elde etti.*

واتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ

"Şeytanların, Süleyman'ın mülkü ***aleyhinde*** *uydurup takip ettikleri şeylere uydular."* (2/102)

قُولوُا الحَقَّ وَلَوْ عَلَى أنْفُسِكُمْ

Aleyhinize *de olsa gerçeği söyleyiniz.*

وتَعاَوَنوُا عَلَى البِرِّ والتَّقْوَى ولاَ تَعاَوَنوُا عَلَى الإثْمِ والْعُدْواَنِ

*"İyilik ve takva sahibi olma****da*** *yardımlaşın, günah ve haddi aşma****da*** *yardımlaşmayın"* (5/2)

تَعَاوَنوُا عَلَى فِعْلِ الخَيْرِ

*İyilik yapmak****ta*** *yardımlaşın.*

وآتَى المَالَ عَلَى حُبِّهِ

"Malı, sevgisine ***rağmen*** *verdi."* (2/177)

لَمْ أجِئْ لِزِياَرَتِكَ عَلَى أنّي كُنْتُ راَغِباً فِي ذلِكَ

Ziyaretine gelmedim, ***ama*** *bunu çok istiyordum.*

حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

*"(Bu) Allah'tan korkanlar **için** bir vazifedir."* (2/180)

صَاحَبْتُكَ عَلَى أَنَّكَ وَفِيٌّ

*Vefâkâr olduğun **için** sana arkadaş oldum.*

لَعَمْرُكَ مَا فِي الأَرْضِ ضِيقٌ عَلَى امْرِئٍ
سَرَى رَاغِباً أَوْ رَاهِباً وَهُوَ يَعْقِلُ

*(Şundan) kesinlikle emin ol ki, aklı başında olup ta, (arzuladıklarını) umarak, ya da (istemediklerinden) korkarak gece karanlıklarında yürüyen kişi **için** yer yüzünde darlık yoktur.*

... لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ

*"Sizi hidayete erdirdiğinden **dolayı** Allah'ı büyük tanımanız için... "* (22/37)

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

*"Ölçekte ve tartıda hile yapanların vay haline! Ki onlar insanlar**dan** ölçekle aldıkları zaman tastamam alırlar."* (83/1-2)

فِي لَيْلَةٍ لاَ نَرَى بِهَا أَحَداً
يَحْكِي عَلَيْنَا إِلاَّ كَوَاكِبُهَا

*(Keşke ben ve sevgilim Müleyke), yıldızlardan başka, biz**den** bahsedecek hiç kimseyi göremeyeceğimiz bir gecede (bulunsaydık)!*

فَإِنَّمَا عَلَيْكَ البَلاَغُ وَ عَلَيْنَا الحِسَابُ

*"Ancak sana **düşen** tebliğ etmektir, hesap da yalnız bize **aittir**"* (13/40)

قَالَ الأَبُ لأَوْلاَدِهِ: عَلَيْكُمْ بِالجِدِّ فِي العَمَلِ

Baba çocuklarına şöyle dedi: İş(iniz)de ciddi olmanız ***gerekir.***

الشَّبَابُ يُوَاصِلُونَ كِفَاحَهُمْ لِلإطْمِئْنَانِ عَلَى المُسْتَقْبَلِ

Gençlik, geleceğe ***yönelik*** *güveni için mücadelesini sürdürmektedir.*

دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِثِيَابِ السَّفَرِ

Huzur*una yolculuk elbiseleriyle girdim.*

أطَلَّ مِنْ عَلَى البِنَاءِ

Binanın ***üzerinden*** *uzandı.*

hangi şeyden?, şey hakkında, neden? (neyi?)	**: مَا + عَنْ = عَمَّ**

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ

Birbirlerine ***hangi şeyden*** *soruyorlar?* (78/1)

سَلُونِي عَمَّ شِئْتُمْ

Benden dilediğiniz ***şey hakkında*** *sorun.* (H)

(Benden dilediğinizi sorun).

عَمَّ نَهَى النَّبِيُّ ؟

Hz. Peygamber ***neden*** *(neyi) yasakladı ?* (H)

-de/-da, -den /-dan	**: مَا + عَنْ = عَمَّا**

عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ

"Kısa zamanda mutlaka pişman olacaklar!" (23/40)

عَمَّا قَرِيبٍ سَيَهْطِلُ المَطَرُ

Birazdan yağmur yağacak.

وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir." (2/74)

فَاعْمَلْ بِمَا أَمَرَكَ وَانْتَهِ عَمَّا نَهَاكَ اللّهُ

Allah'ın sana emrettiğini yap, yasakladığından da sakın! (H)

-den/-dan,	**: عَمَّنْ**

أَعْرِضْ عَمَّنْ ظَلَمَكَ

Sana haksızlık edenden kaçın!... (H)

إِنْ كَانَ ذَنْبِي أَنَّ حُبَّكَ شَاغِلِي
عَمَّنْ سِوَاكَ فَلَسْتُ عَنْهُ بِتَائِبِ

Eğer benim günahım, sana olan sevgim beni senin dışındakilerden alıkoyması ise, ben (bundan) tövbe edici değilim.

-den/-dan, -den biraz, yerine, adına, -e, ile, -den dolayı, için, hakkında (-e dair); -de/da, taraf	**: عَنْ**

يُحَرِّفُونَ الكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ

"Onlar kelimeleri konulan yerlerinden değiştirirler." (5/13)

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ

*"Ant olsun ki, tabaka**dan** tabakaya (halden hale) geçersiniz"* (84/19)

يَبْتَعِدُ الْمُسْلِمُ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ

*Müslüman haramlar**dan** uzaklaşır.*

فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ

*"Eğer kadınlar, on**dan** **birazını** gönül hoşluğu ile size bağışlamış olurlarsa onu da yiyin."* (4/4)

قَضَى عَنْهُ دَيْنًا

*Onun **yerine** borç(unu) ödedi.*

واتَّقُوا يَوْمًا لاَ تَجزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا

*"Öyle bir günden korkun ki, hiç bir kimse hiç bir kimse **adına** bir şey ödeyemez."* (2/48)

و مَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ

*"Kim cimrilik ederse ancak kendi nefsin**e** cimrilik etmiş olur."* (47/38)

و مَا يَنْطِقُ عَنِ الهَوَى

*"O, kendi hevâsı**yla** (arzusu**yla**) konuşmaz."* (53/3)

ومَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ

*"Biz senin sözün**le** tanrılarımızı bırakıcı değiliz."* (11/53)

رَمَيْتُ عَنِ القَوْسِ

*Yay **ile** attım.*

ومَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لأَبِيهِ إِلاَّ عَنْ مَوْعِدَةٍ

*"İbrahim'in, babası için af dilemesi ancak ona ettiği bir vaat-**ten dolayı** idi."* (9/114)

إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

*Gerçek ben, mal (yani at) sevgisine Rabbimi zikretmek **için** düştüm.*

قِصَّةُ "زَيْنَب" لِهَيْكَلْ بَاشَا ، هِيَ قِصَّةٌ عَنْ حَيَاةِ الأَرْيَافِ

*Heykel Paşa'nın "Zeyneb" adlı hikâyesi köy(lü)lerin hayatı **hakkında** bir hikayedir.*

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ

*Onun sağ**ında** ve sol**unda** oturan iki alıcı (melek, yaptıklarını) kaydetmektedir.* (50/17)

وآسِ سَرَاةَ القَوْمِ حَيْثُ لَقِيتَهُمْ

ولاَ تَكُ عَنْ حَمْلِ الرِّعَايَةِ وَانِيَا

*Kavmin ileri gelenlerine (ünlülerine) her nerede karşılaşırsan yardımcı ol. Kan diyetlerini yüklenme**de** ağır davranma.*

ولَقَدْ أرَانِي لِلرِّمَاحِ دَرِيئَةً

مِنْ عَنْ يَمِينِي تَارَةً و أمَامِي

*Bazen sağ **tarafımdan**, bazen de önümden, kendimi (atılan) oklara hedef olarak görüyorum.*

جَلَسْتُ عَنْ يَمِينِه

*Sağ **tarafında** oturdum.*

yanında, katında, nezdinde, -de; vaktinde, zaman : عِنْدَ

وَ عِنْدَهُ مَفَاتِحُ الغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إلاَّ هُوَ

*Gaybın anahtarları O'nun **yanındadır,** onları O'ndan başkası bilmez.* (6/59)

عِنْدِي عِشْرُوْنَ قَلَماً

***Yanımda** yirmi kalem var.*

إنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّه اثْنَا عَشَرَ شَهْراً

*Allah'ın **katında** ayların sayısı on ikidir.* (9/36)

وإنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّه صَدِيقــاً

*İnsan, Allah **katında** doğru(lardan) yazılması için elbette doğru olur.*

استَانْبوُلُ هِيَ مَدِينَةٌ مُقَدَّسَةٌ عِنْدَ المُسْلِمِينَ

*İstanbul, müslümanlar **nezdinde** mukaddes bir şehirdir.*

وَمَهْمَـــا تَــكُنْ عِـــنْدَ امْـــرِئٍ مِنْ خَــلِيــقَةٍ
وَلَـــوْ خـــاَلَـــهاَ تَـــخْفَى عَلَى النَّـــاسِ تُـــعْلَمِ

Bir kişide her ne huy bulunursa bulunsun, insanlardan gizli kaldığını zannetse de o (huy) bilinir.

كَانَ النَّبِيُّ (صلعم) يَتَوَضَّأ عِنْدَ كُلِّ صَلاَةٍ

*Hz. Peygamber (s.a.v.) her namaz **vaktinde** abdest alırdı.* (H)

أيْقَظَ الدِّيكُ صِيَاحُهُ الطِّفْلَ عِنْدَ الفَجْرِ

*Sabah **vakti** (vaktinde), horozun sesi çocuğu uyandırdı.*

انْتَهَتِ النَّدْوَةُ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

*Meclis güneş battığı **vakit** sona erdi.*

لاَ تَـجْـزَعِي إنْ مُنْـفِساً أهْـلَكْـتُـهُ

وإذَا هَـلَكْـتُ فَـعِنْـدَ ذلِـكَ فاجْزَعِي

*Eğer malımı harcarsam üzülme; Eğer ben ölürsem, işte o **zaman** üzül.*

-dığı zaman, -dığında, -ken	**عِنْدَ مَا :**

وذَلِكَ عِنْدَمَا يَحْضُرُهُ الْمُشْتَرِي

*Bu, ona müşteri gel**diği zaman**...* (H)

سَتأْخُذُ كِتَابَ التَّارِيخِ هَذَا عِنْدَمَا تَعُودُ إلَى الكُلِّيَّةِ

*Fakülteye dön**düğünde** bu tarih kitabını alacaksın.*

عِنْدَمَا يَنَامُ الطِّفْلُ

*Çocuk uyur**ken** ...*

ebediyen (katiyen, asla) sadece olumsuz cümlelerde kullanılır.	**عَوْضُ :**

لاَ أُكَلِّمُكَ عَوْضُ

***Ebediyen** seninle konuşmam.*

غ

-sız, -den başka, değil, olmayan, -me/ma, ancak	**غَيْر :**

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ

*"Rabbimiz, ben çocuklarımdan bazısını eki**nsiz** bir vadiye yerleştirdim."* (14/37)

فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ وَأَنَا عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ

*Ben abdest**siz** iken seninle oturmayı uygun bulmadım.* (H)

إِنَّهُمْ غَيْرُ أَوْفِيَاءَ لِوَطَنِهِمْ

*Şüphesiz onlar vatanlarına karşı vefa**sız**dırlar.*

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ

*Her kim İslam'**dan başka** din isterse ondan kabul edilmez.* (3/85)

أَمَـا وَالَّـذِي لاَ يَعْـلَمُ الغَيْبَ غَيْـرُهُ
وَ يُـحْيِـي العِـظَامَ البِيضَ وَهْيَ رَمِيمُ

***Ondan başka** gaybı bilmeyene ve çürümüş kemikleri (süt) beyaz olarak yaratan (Allah)'a ant olsun ki...,*

فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِ اللّٰهِ

*"Biliniz ki, Allah'ı aciz bırakacak **değil**siniz."* (9/3)

قَبَضْتُ خَمْسَةَ جُنَيْهَاتٍ لَيْسَ غَيْرُ

*Beş cüneyh aldım, başka **değil**.*

إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

*"O doğru **olmayan** bir iştir."* (11/46)

إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ

*Bir iş erbabı **olmayana** tevdi edilince kıyameti bekle.* (H)

غَيْرُ مَأْسُوفٍ عَلَى زَمَنٍ يَنْقَضِي بِالْهَمِّ وَالْحَزَنِ

*Üzüntü ve kederle geçen zamana kaygı duyul**maz** (teessüf edil**mez**).*

مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

*(Birisini), kendi babası ol**madığını** bildiği halde, babasın**dan** **başka**sına (babası diye) iddia eden kimseye cennet haramdır.* (H)

وَلاَ عَيْبَ فِيهِمْ غَيْرَ أَنَّ سُيُوفَهُمْ
بِهِنَّ فُلُولٌ مِنْ قِرَاعِ الكَتَائِبِ

*Onlarda hiçbir ayıp (ve kusur) yoktur, **ancak** kılıçlarında ordularla savaşmaktan dolayı çentikler vardır.*

غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ

***Şu kadar var ki (ancak)**, o şöyle dedi.*

ف

Bulunduğu cümle aralarında veya kelime başlarında değişik anlamlar ifade eder.	فـ :

لاَ يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَـيَمُوتُوا

*"Öldürülmezler **ki**, ölsünler..."* (35/36)

اجْتَهِدْ فَـتَنْجَحَ آخِرَ السَّنَةِ

*Çalış **ki** yıl sonunda başarılı olasın!*

فَـهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَـيَشْفَعُوا لَنَا

*"**Şimdi** bizim şefaatçilerimiz var mı **ki** bize şefaat etsinler."* (7/53)

أَ يُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتاً فَـكَرِهْتُمُوهُ

*"Sizden biriniz ölü kardeşinin etini yemek ister mi? **İşte bak** tiksindiniz."* (49/12)

لاَ تَـجْـزَعِي إِنْ مُنْـفِـساً أَهْـلَـكْتُـهُ

وَإِذَا هَـلَكْتُ فَـعِنْدَ ذَلِـكَ فَـاجْزَعِي

*Eğer malımı harcarsam üzülme; Eğer ben ölürsem, sen **işte** o zaman üzül.*

وَلاَ تَطْغَوْا فِيهِ فَـيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي

*"... bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyin, **sonra** sizi gazabım çarpar."* (20/81)

جَاءَ عَلِيٌّ فَـحَسَنٌ

*Ali geldi, **peşine (sonra)** Hasan (geldi).*

يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَــــأفوُزَ فَوْزاً عَظِيماً

*"Ah! Keşke onlarla beraber olsaydım **da** bende büyük bir başarı kazansaydım!"* (4/73)

طَرَدَهُ فَــــبَكَى

*Onu kovdu, o **da** ağladı.*

إنْ كُنْتَ لا تَرْهَبُ ذَمِّي فَــــاخْشَ سُكُوتِي

*Kınamamdan korkmuyorsan **bari** sessizliğimden kork.*

قُمْتُ فَــــلَمْ يَقُمْ

*Ben kalktım, **ama** (o) kalkmadı.*

إنَّ وَطَنِي هُوَ حِصْنِي فَــــيَجِبُ الإخْلاَصُ لَهُ والمُحَافَظَةُ عَلَيْه

*Vatanım, o benim kalemdir. **Öyleyse** ona karşı samimiyet ve onu korumak gerekir.*

فَــــحَزِينٍ قَضَى اللَّيْلَ هَمّاً

*Geceleri üzüntüyle geçiren **nice** kişiler vardır!*

سَمِعَتِ الأمُّ بُكَاءَ طِفْلِه فَــــأسْرَعَتْ إلَيْه

*Anne çocuğunun ağlamasını duydu (ve) **hemen** ona koştu*

سَافَرَ أسْتَاذُنَا فَــــلَيْتَهُ لَمْ يَفْعَلْ

Hocamız yolculuğa çıktı. Keşke (bunu) yapmasaydı.

وأمّا أنْتَ فَــــمُقِيمٌ

Sen ise ayaktasın.

sadece, yalnız(ca) (ancak)	: **فَقَطْ**

قَالَ : " اللّٰهُ أَكْبَرُ اللّٰهُ أَكْبَرُ " مَرَّتَيْنِ **فَقَطْ**

Sadece *iki defa "Allahu Ekber Allahu Ekber" dedi.* (H)

رَأَيْتُهُ مَرَّةً **فَقَطْ**

Onu ***sadece*** *bir defa gördüm.*

تَوَضَّأَ ثَلاثًا **فَقَطْ**

Yalnızca *üç defa yıkadı (abdest aldı)* (H).

مَا رَأَيْتُهُ **فَقَطْ** بَلْ رَأَيْتُ عِنْدَهُ كَثِيرِينَ سِوَاهُ

Yalnızca *onu görmedim, aksine yanında, ondan başka pek çoklarını da gördüm.*

üstünde (üzerinde)	: **فَوْقَ**

لاَ صَوْمَ **فَوْقَ** دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

Davut (A.S.)'ın orucunun ***üstünde*** *hiç bir oruç yoktur.* (H)

كَمْ ضَاحِكٍ والمَنَايَا **فَوْقَ** هَامَتِهِ

Ölüm omuzlarının ***üstünde*** *olduğu halde nice gülenler vardır!*

de/da, içinde, içine, içinden, yüzünden, yanında, arasın(d)a, üstünde, uğrunda, hakkında, -e doğru, -e/-a, -i, -den	: **فِي**

غُلِبَتِ الرُّومُ **فِي** أَدْنَى الأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ **فِي** بِضْعِ سِنِينَ

*"Rum mağlup oldu, yakın bir yer**de**, halbuki onlar bir kaç yıl **içinde** bu yenilmelerinin ardından galip olacaklar."* (30/2-3)

و لَكُمْ فِي القِصَاصِ حَيَاةٌ

*"Kısas**ta** sizin için hayat vardır"* (2/179)

وُلِدَ الرَّسُولُ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الأَوَّلِ

*Peygamber Rebiyülevvel ayın**da** doğdu.*

وفِـي الأَرْضِ مَـنْأَى لِلْـكَرِيمِ عَـنِ الأَذَى
و فِيـهَا لِـمَنْ خَـافَ القِـلَى مُـتَعَزَّلُ

*Onurlu kişi için, yer (yüzün)**de** cefadan uzak kalacak bir yer; sevilmemekten korkan için de yine ora**da** yalnız başına kalacak bir bucak vardır.*

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ

*"Ziyneti **içinde** kavminin karşısına çıktı."* (28/79)

ولَولاَ فَضْلُ اللّه عَلَيْكُمْ و رَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا والآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَفَضْتُمْ فِيـهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

*"Eğer dünya**da** ve ahiret**te** Allah'ın fazlu rahmeti üstünüzde olmasaydı **içine** daldığınız yaygaradan **dolayı** sizi her halde büyük bir azap çarpardı."* (24/14)

و يَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ

*"O gün her ümmetin **içinden** kendilerine birer şahit göndereceğiz"* (16/89)

أنَّ امْرَأةً دَخَلَتِ النَّارَ فِي هِرَّةٍ حَبَسَتْهَا

*Bir kadın hapsettiği bir kedi **yüzünden** ateşe girdi.*

فَمَا مَتَاعُ الحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إلاّ قَلِيلٌ

*"(Fakat) dünya hayatının faydası ahiretin **yanında** pek azdır."* (9/38)

وأدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

*"Rahmetinle beni de salih kullarının **arasına** sok."* (27/19)

أُدْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الجِنِّ والإنْسِ فِي النَّارِ

*"İns ve cinden evvel geçmiş ümmetler **arasında** siz de girin bu ateşin **içine**."* (7/38)

أمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيــــهِ

*"Yoksa onların özel bir merdiveni vardır da onun **üstünden** mi dinliyorlar."* (52/38)

والَّذِينَ جَاهَدُوا فِيــــنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

*"Bizim **uğrumuzda** mücadele edenler(e gelince): Biz onlara elbette yollarımızı gösteririz."* (29/69)

فَذلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيــــهِ

*"İşte beni **hakkında** kınadığınız kişi budur."* (12/32)

يُنَاقِشُ الوُزَرَاءُ رَئِيسَ الدَّوْلَةِ فِي أمُورِ المُوَاطِنِينَ

*Bakanlar, vatandaşların durumu **hakkında** devlet başkanıyla tartışıyorlar.*

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ

*"Biz yüzünün çok kere göğe **doğru** çevrildiğini muhakkak görüyoruz."* (2/144)

فَــإنْ جَــنَحْــتَ إلَيْــهِ فاتَّــخِذْ نَــفَقاً
فِــي الأرْضِ أوْ سُــلَّماً فِي الْجَــوِّ فاعْتَزِلْ

*Eğer o sevgiye doğru yöneldiysen (ya kendine) yerde bir in ya da göğe **doğru** bir merdiven edin de (bu âlemden) çekil!*

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ

"Sadakalar, ancak fakirlere, miskinlere, (sadakaların) üze-rine memur olanlara, kalpleri (İslâmiyet'e) alıştırılmak istenenle-re, kölelere, esirlere, borçlulara ve Allah yolunda olanlara mahsustur." (9/60)

وَيَرْكَبُ يَوْمَ الرَّوْعِ مِنَّا فَوَارِسٌ
بَصِيرُونَ فِي طَعْنِ الأَبَاهِرِ وَالكُلَى

Bizim atlılarımız, savaş günlerinde (düşmanların) böğürleri ve karınlarına vurmaya dikkatli oldukları halde (atlarına) binerler.

أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ أَوَّلُ مَنْ دَخَلَ فِي الإِسْلَامِ

*Hz. Ebu Bekir, İslam'**a** giren ilk kişidir.*

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الأَرْضِ

*"Allah, yer**i** eşeleyen bir karga gönderdi."* (5/31)

فَكَّرَ أَحْمَدُ قَلِيلاً وَقَالَ فِي نَفْسِهِ

*Ahmet biraz düşündü ve **kendi kendine** şöyle dedi.*

وَ الرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ

*"Peygamber arkanız**dan** sizi çağırıyordu."* (3/153)

niçin?, ne hakkında?, ne(yi/leri)?, : مَا؟ + فِي = فِيمَ

nerede!?

فَيَقُولُ يَا رَبِّي سَلْ هَذَا فِيمَ قَتَلَنِي ؟

*O da der ki, Rabbim! Buna sor! Beni **niçin** öldürdü?* (H)

فِيـمَ الإقـامَـةُ بِـالزَّوْراءِ لاَ سَكَنِي
بِـهَا وَلاَ نَـاقَـتِي فِيـهَا وَلاَ جَمَلِي

*Bağdat'ta **niçin** ikamet (edeyim)? Orada (benim) ne evim ne de erkek ve(ya) dişi bir devem var!*

فِيمَ تَتَنَازَعُونَ ؟

***Niçin (ne hakkında)** tartışıyorsunuz?*

فِيمَ أُنْزِلَتْ ؟

***Ne hakkında** indirildi?* (H)

فِيمَ اتَّسَعَ نَشَاطُ الوِزَارَةِ ؟

*Bakanlığın faaliyetleri **neleri** kapsamaktadır?*

فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا

*"Sen **nerede!?** Onu anlatmak (nerede!?)"* (79/43)

-dığı şeyde, şeyde, -de/-da, -dığı kadarıyla : فِيمَا = فِي + مَا

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ

*"Allah'ın sana ver**diği şeyde** ara!"* (28/77)

لَيْسَ عَلَى رَجُلٍ نَذْرٌ فِيمَا لاَ يَمْلِكُ

*Kişiye gücü yetme**diği şeyde** adak yoktur.* (H)

فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

*"Aralarında ayrılığa düştükleri **şeylerde**..."* (45/17)

يَا خَادِمَ الجِسْمِ كَمْ تَسْعَى لِخِدْمَتِهِ
أَتَطْلُبُ الرِّبْحَ فِيمَا فِيهِ خُسْرَانُ

*Ey (fâni) cesedine hizmet eden! Ona hizmet için niye o kadar çalışıyorsun? Kendisinde hüsran bulunan **şeyde** kâr mı arıyorsun?*

فَقَرَأَهُ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الفَجْرِ و صَلَاةِ الظُّهْرِ

*Onu sabah namazı ile öğle namazı **arasında** okudu.* (H)

إِنَّ العُلَى حَدَّثَتْنِي وَ هِيَ صَادِقَةٌ
فِيمَا تُحَدِّثُ أَنَّ العِزَّ فِي النُّقَلِ

*Söylediklerin**de** doğru olan büyükler bana dediler ki: Yücelik, (bir yerden bir yere) göçmededir.*

فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ

*İnsanlara görün**düğü kadarıyla** o cennet ehlindendir.*

فِيمَا أَعْلَمُ

***Bildiğim kadarıyla**...*

ق

-den önce, önce	**قَبْلَ :**

يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا

*"Ey Salih, sen bun**dan önce** aramızda ümit beslenen bir kişi idin."* (11/62)

ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا

*"Bana, bun**dan önce** bir kitap getirin."* (46/4)

إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ

*Sizden biriniz mescide girdiğinde oturma**dan önce** iki rekat namaz kılsın.* (H)

أَعْطُوا الأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ

*İşçiye ücretini, teri kuruma**dan önce** veriniz.*

مَنْ وَقَفَ بِعَرَفَةَ مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَطْلُعَ الفَجْرُ فَقَدْ أَدْرَكَ الحَجَّ

*Kim, Müzdelife gecesinde güneş doğma**dan önce** Arafat'ta vakfeye durursa haccını tamamlamış olur.* (H)

فَيَسْقِيهِ كَأْسَ الـــمَوْتِ قَبْلَ أَوَانِـــهِ
وَ يُورِدُهُ قَبْلَ الْمَـــمَاتِ إِلَى الـــتُّرْبِ

*Zamanın**dan önce** ona ölüm kadehini içiriyor ve ölme**den önce** de onu toprağa götürüyor.*

ذَهَبَ حُسَامٌ إِلَى النَّدِي قَبْلَ قَلِيلٍ

*Hüsam biraz **önce** toplantıya gitti.*

daha önce, önce, ilk	**قَبْلُ :**

وَ قَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ

*"**Daha önce** isyan etmiştin..."* (10/91)

أنّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ

*"**Daha önce** biz onu yarattık ..."* (19/67)

يَا رَسُولَ اللّهِ قُلْتَ قَبْلُ لِي كَذَا وَ كَذَا

*Ey Allah'ın Rasulü **daha önce** bana şöyle şöyle demiştin.* (H)

فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الّذِينَ مِنْ قَبْلُ

*"**Öncekilerin** sonunun nasıl olduğuna bakın"* (30/42)

أيُّ القُرآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ ؟

*Kuran'dan **ilk** ne nazil oldu?* (H)

muhakkak, şüphesiz, kesin, kesinlikle, gerçekten, bazen (ara sıra), belki (olurki), çoğu kez, şimdi, -mış; çok iyi, yeter	**قَدْ :**

قَدْ أفْلَحَ المُؤْمِنُونَ

*"**Muhakkak ki** iman edenler felah buldu."* (23/1)

وَ مَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ فَـــقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

*"Kim imanı küfürle değiştirirse, **şüphesiz** dümdüz yolu kaybetmiştir."* (2/108)

فَإِذَا أَنَّهُ قَدْ عَلِمَ فَــقَدْ جَهِلَ

*...**Kesin** bildiğini (alim olduğunu) düşündüğünde, işte o zaman **kesin** cahil olmuştur.* (H)

قَدْ وَقَعَ

***Kesinlikle** meydana geldi (oldu).*

أ خَـالِدٌ قَـدْ وَاللّـهِ أَوْطَـأْتَ عَـشْوَةً
وَمَـا الْعَـاشِقُ الْمَـظْلُومُ فِيـنَا بِـسَارِقِ

*Ey Halit! Allah'a yemin ederim ki, sen **gerçekten** ilerisi belli olmayan bir işe giriştin. Halbuki mazlum aşık bizim içimizde hırsız değildir.*

قَدْ صَدَقَ الْكَذُوبُ

***Gerçekten** yalancı doğru söyledi.*

قَدْ يَصْدُقُ الْكَذُوبُ

*Yalancı **bazen** doğru söyler.*

قَدْ تَكُونُ سُلْطَانًا عَلَى جَسَدِي أَمَّا عَلَى قَلْبِي فَلاَ

***Belki** vücuduma hakim olabilirsin, ama kalbime asla!*

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ

*"Biz senin **çoğu kez** yüzünü göğe doğru çevirdiğini görüyoruz."* (2/144)

قَدْ ذَهَبَ التَّلاَمِيذُ

*Öğrenciler **şimdi** gitti.*

قَدْ يَقْدَمُ الغَائِبُ

(Burada) olmayan ***şimdi*** *gelir.*

لَـــقَدْ رَضِيَ اللّهُ عَنِ المُؤْمِنِينَ

*Allah müminlerden razı ol****muştur.*** (48/18)

وَ مــَا لَكُــمْ ألاَّ تَأكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ وقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

*Üzerine Allah'ın adı anılanlardan neden yemeyesiniz? Size haram kıldığı şeyleri size açıkla****mıştır.*** (6/119)

لَمْ يَنْسَ مَا قَدْ حَفِظَ

*Ezberle****miş*** *olduğunu unutmadı.* (H)

وَ يَقُــلْنَ شَيْبٌ قَــدْ عَــلاَ كَ وَقَــدْ كَبِرْتَ فَقُلْتُ: إنَّهْ

*(O kadınlar) dediler ki:Üzerine ihtiyarlık çök****müş****, pek yaşlan****mış****sın; Ben de "Öyle!" dedim.*

عَرَفَ النَّاسُ أنَّ الرَّاعِيَ قَدْ كَذَبَ عَلَيْهِمْ

*İnsanlar, çobanın kendilerine yalan söyle****miş*** *olduğunu anladılar.*

قَدْ نَعْلَمُ إنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الّذي يَقُولُونَ

"Şunu ***çok iyi*** *biliyoruz ki onların söyledikleri seni her halde tasaya düşürüyor."* (6/33)

قَدْكَ ابْتِسَامَةٌ

Sana gülümseme ***yeter.***

yeter	**: قَطْ**

قَطْــنِي دِينَارٌ

*Bana bir dinar **yeter**.*

asla (hiç), kesinlikle (katiyyen), (Olumsuz cümlelerde kullanılır).	**: قَطُّ**

مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللّه خَادِمًا قَطُّ

*Hz. Peygamber, **asla** hizmetçi(sini) dövmedi.* (H)

مَا قَــالَ لاَ قَطُّ إلاّ فِي تَــشَهُّدِه

لَــوْلاَ الــتَّشَهُّدُ كَانَتْ لاَءُهُ نَعَمْ

*Teşehhüdün dışında **asla** "hayır" demedi. Eğer teşehhüd olmasaydı "hayır"ı da "evet" olurdu.*

مَا كَذَبْتُ عَلَيْكَ قَطُّ

*Sana karşı **asla** yalan söylemedim.*

لَمْ أغْضِبْ وَالِدِي قَطُّ

*Babamı **kesinlikle** kızdırmadım.*

nadiren (pek az), zor (az bir ihtimal)	**: قَلَّمَا**

وَكَانَ رَجُلاً مُتَوَحِّداً قَلَّمَا يُجَالِسُ النَّاسَ

*O, Yalnız başına olan bir insandı, insanlarla **nadiren** oturur-du.* (H)

قَلَّمَا يَنْجَحُ الكَسُولُ

*Tembel olan **nadiren** başarır.*

قُلْتُ نَـعَمْ ذَاكَ الّذي أُريـدُ
مَـضَى حَبِيبٌ قَـلَّمَا يَـعُودُ

*Dedim ki, evet benim istediğim işte bu. Sevgili çekip gitti, (artık) **zor** döner.*

كَ

gibi, benzeyen, benzer	: كَ

ولاَ تَكُونوُا كَـــالَّذينَ تَفَرَّقُوا واخْتَلَفُوا

*"Siz, parçalanıp ayrılanlar ve ihtilafa düşenler **gibi** olmayın."* (3/105)

تَبْدُو المَدِينَةُ كَـــشُعْلَةٍ مِنَ الأضْوَاءِ

*Şehir, bir ışık meşalesi **gibi** görünüyor.*

وإنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَـــالمُهْلِ يَشْوِي الوُجُوهَ

*"Eğer onlar (susuzlukta) feryat eder ve yardım isterlerse kalın bir mayiye **benzeyen**, yüzleri kavuran bir su ile imdat olunacaklardır."* (18/29)

ومَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَـــمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ

*"O küfredenlerin hali haykıranın haline **benzer**."* (2/171)

sen, sana, seni, senin (tekil-eril/dişil), **-in/-ın**	: كَ / كِ

إنَّـــكَ أنْتَ العَلِيمُ الحَكِيمُ

*"Şüphesiz hakkıyla bilen ve hikmet sahibi olan **Sensin** Sen."* (2/32)

قَدْ فَتَنَّا قَوْمَـــكَ مِنْ بَعْدِكَ

*"Biz **sen**den sonra kavmi**ni** imtihan ettik."* (20/85)

إنَّــــكَ مُجْتَهِدَةٌ

***Sen** gerçekten çalışkansın.*

وَلَوْ نَشَاءُ لأَرَيْنَاكَــــهُمْ

*"Eğer isteseydik biz **sana** onları gösterirdik."* (47/30)

جِئْتُ إلَيْــــكَ فِي الصَّبَاحِ

*Sabahleyin **sana** geldim.*

وَيْلَــــكَ

*"Yazık **sana!**"* (46/17)

إنَّا أرسَلْنَاكَ بالحَقِّ

*"Doğrusu biz **seni** hak ile gönderdik"* (2/119)

يَا مَرْيَمُ إنَّ اللّهَ اصْطَفَاكَ وَ طَهَّرَكَ

*"Ey Meryem, şüphesiz Allah **seni** seçti ve seni tertemiz yaptı."* (3/42)

و مَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِــــكَ

*"Biz **senin** sözünle tanrılarımızı bırakıcı değiliz."* (11/53)

غُفْرَانَــــكَ

*"(Ey Rabbimiz) mağfireti**ni** isteriz."* (2/285)

ثَوْبُــــكَ جَدِيدٌ

*Elbise**n** yeni.*

Sanki, -mış gibi, adeta	: **كَأَنْ**

وإذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا

"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman ***sanki*** *bunları işitme****miş*** ***gibi*** *büyüklük taslayarak yüz çevirir."* (31/7)

الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا

*"Şuayb'ı yalanlayanlar zaten orada hiç oturma****mış*** ***gibi*** *oldular."* (7/92)

فَبَرَأَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ

*O, adeta hiç ağrısı olma****mış*** ***gibi*** *iyileşti.* (H)

كَأَنْ وَجْهُهُ مُنِيرٌ

Yüzü ***âdetâ*** *ışık saçıyor.*

sanki (âdetâ), gibi	**: كَأَنَّ**

كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ

"Onlar ***sanki*** *bilmiyorlar."* (2/101)

كَأَنَّ قُلُوبَ الطَّيْرِ رَطْباً و يَابِساً
لَدَى وَكْرِهَا العُنَّابُ وَ الحَشَفُ البَالِي

Kuşların yürekleri onun yuvasında kuru ve(ya) yaş iken ***sanki*** *(ya) hünnap ve(ya) çürümüş hurma* ***gibi****dirler.*

أقْبَلَتْ فَاطِمَةُ تَمْشِي كَأَنَّ مِشْيَتَهَا مِشْيَةُ رَسُولِ اللّه

Fatıma yürüyerek dönüp geldi, O'nun yürüyüşü ***âdetâ*** *Hz. Peygamber'in yürüyüşü* ***gibi****ydi.* (H)

رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ شَمْسًا أَوْ قَمَرًا

*Rüyamda, **sanki** ay mı, güneş mi gördüm.* (H)

كَأَنَّنِي حِينَ أُمْسِي لاَ تُكَلِّمُنِي
ذُو بُغْيَةٍ يَشْتَهِي مَا لَيْسَ مَوْجُودًا

*Akşamlyıp ta, (Esma) benimle konuşmadığı vakit, **sanki** ben mevcut olmayan bir şeyi arzulayan bir istek sahibi **gibi**yim.*

sanki ... -memiş gibi	: كَأَنْ لَمْ

كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بَيْنِي و بَيْنَهُ أَشْيَاءَ

***Sanki** benimle onun arasında bir şeyler ol**mamış gibi**.*

كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ هَوًى
وَ لَمْ يَكُ مَوْصُولاً بِحَبْلِهِمُ حَبْلِي

***Sanki**, benimle kendisi arasında hiç aşk olmamış ve benim bağım onların bağına bağlan**mamış gibi**.*

sanki (güyâ)... mış gibi, âdetâ	: كَأَنَّمَا

مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا

*"Kim, bir cana kıymamış, ya da yer yüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse **sanki** bütün insanları öl-dür**müş gibi**dir."* (5/32)

كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ

*"**Güyâ** göğe çıkacak**mış gibi** ..."* (6/125)

إنّ الذّي يَفُوتُهُ العَصْرُ **كَأنَّمَا** وُتِرَ أهْلَهُ ومَالَهُ

*İkindiyi kaçıran kişi, ailesini ve malını kaybet**miş gibi**dir.* (H)

كَأنَّمَا المُعَلِّمُ أبٌ في تَعَامُله مَعَ تَلاَميذه

*Öğretmen öğrencileriyle ilişkisinde **sanki** bir baba **gibi**dir.*

وَ حُطْتَ بالعَدْل أهْـــلَ الأرْض كُلَّهُمْ

كَأنَّـــمَا النَّـــاسُ أبْـــنَاءٌ وَ أنْـــتَ أبُ

*Adaletinle yer halkının tamamını kuşattın. **Adetâ** insanlar evlat, sen ise babasın.*

كَأنَّمَا يَطِيرُ قَلْبِي فَرَحًا بلقَائكَ

*Seninle karşılaşmaktan **âdetâ** kalbim sevinçten uçuyor.*

nice, ne kadar ... -se/-sa	**: كَأيٍّ**

وكَأيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ

*"**Nice** peygamberler var ki, kendileriyle beraber bir çok erenler çarpıştı(lar)."* (3/146)

أطْـــرُد الــيَأْسَ بالـــرَّجَا فَـــ**كَأيِّنْ**

آلـــماً حُـــمَّ يُـــسْرُهُ بَـــعْدَ عُـــسْرِ

*Ümitsizliği ümide bırak, **nice** acı çeken(ler) vardır ki, (işinin) kolaylığı zorluktan sonra(ya) takdir edilmiştir.*

يَرْحَمُ اللّهُ فُلاَنًا **كَأيٍّ**مِنْ آيَة أذْكَرَنيهَا اللّيْلَةَ

*Falan kişiye Allah rahmet etsin; O, **nice** ayetleri bana gecele-yin hatırlatmıştır.* (H)

كَأيٍّ مِنْ مَرَّةٍ قُلْتُ وكَأيٍّ مِنْ مَرَّةٍ حَاوَلْتُ فَقُضِىَ الطِّفْلُ جوعًا

***Ne kadar** (defalarca) söylediysem ve **ne kadar** çabaladıysam da, çocuk açlıktan öldü.*

كَأيِّنْ مِنْ بَطَلٍ اسْتُشْهِدَ

***Nice** kahramanlar şehit oldu.*

bkz. كَأيٍّ	كَأيِّنْ = كَأيٍّ :

şöyle, böyle	**كَذَا:**

قَالَ فِي مَرَضِهِ لِفُلاَنٍ كَذَا و لِفُلاَنٍ كَذَا

*O, hastalığında falana **şöyle**, falana da **şöyle** dedi.* (H)

إنَّمَا قَالَ كَذَا و كَذَا

*O, **şöyle** ve **şöyle** dedi.*

فَــمَا بَالُ ذَا اللَّيْــلِ لاَ يَنْــقَضِي
كَــذَا لَيْــلُ كُلِّ مُحِبٍّ طَــوِيلُ

*Şu geceye ne oluyor da geçmiyor. (Zaten) her sevenin gecesi **böyle** uzundur.*

لِمَ تَسِيرُ كَذَا ؟

*Niçin **böyle** yürüyorsun ?*

öyle (böyle)	: كَذَاكَ

أَ كَذَاكَ تَقُولُ ؟

***Öyle** mi diyorsun?* (H)

كَذَاكَ الْبِرُّ كَذَاكَ الْبِرُّ

*İyilik de **öyledir**, iyilik de **öyledir**.* (H)

أَ كَذَاكَ هُوَ ؟

*O **öyle** mi?* (H)

يَا كَوْكَباً مَا كَانَ أَقْصَرَ عُمْرَهُ
وَكَذَاكَ عُمْرُ كَوَاكِبِ الأَسْحَارِ

*Ah yıldız(lar)! Ömrü ne kadar da kısa! Seher yıldızlarının ömrü de **öyledir**.*

كَذَاكُمْ أَنْتُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ

*Siz Rabbiniz katında da **öylesinizdir**.* (H)

böyle, (işte)böylece, öyle, tıpkı, aynı şekilde	: كَذَلِكَ

كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

*"Kafirlerin cezası **böyledir**."* (2/191)

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا

*"**Böylece** sizi vasat bir ümmet yaptık."* (2/143)

كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى

*"**İşte** Allah **böylece** ölüleri diriltir."* (2/73)

فَإنَّكُمْ تَرَوْنَهُ **كَذَلِكَ**

*Siz onu **böylece** görürsünüz.* (H)

قَالَ **كَذَلِكَ** اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

*"**Öyledir,** Allah dilediğini yapar, dedi."* (3/40)

وَ **كَذَلِكَ** فَافْعَلِي

*Sen de **öyle** yap.* (H)

كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ

*"Bilmeyenler de **tıpkı** onların dediklerini söyledi."* (2/113)

وإذَا كَانَ التَّفْكِيرُ صَحِيحًا سَلِيمًا كَانَ التَّعْبِيرُ **كَذَلِكَ**

*Düşünce doğru ve sağlam olursa ifade de **aynı şekilde** olur.*

böyle, öyle	**كَذَلِكُمْ** :

قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا **كَذَلِكُمْ** قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ

*"De ki: Siz bizim peşimize düşmeyeceksiniz. Allah önceden **böyle** buyurdu."* (48/15)

لَنْ تَزَالُوا **كَذَلِكُمْ** ثُمَّ لاَزِلْـــ ـــتُ لَكُمْ خَالِداً خُلُودَ الجِبَالِ

*Sizler (şan ve şerefli olarak) **böyle** payidar olunuz! Sonra ben de dağlar durdukça sizin için (hizmette) var olayım.*
(Bu beyitte لن *dua için gelmiştir)*

فَـــكَذَلِكُمْ - إنْ شَاءَ اللّٰهُ - فَكُونُوا

*İnşallah, siz de **öyle** olunuz.* (H)

her iki, (eril için, ref hali) : كِلاَ

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٌّ

*"Eğer onlar (anne veya baban)dan biri veya **her iki**si senin yanında ihtiyarlığa ererlerse onlara öf (bile) deme."* (17/23)

كِلاَنَا غَنِيٌّ عَنْ أَخِيهِ حَيَاتَهُ
وَ نَحْنُ إِذَا مِتْنَا أَشَدُّ تَغَانِياَ

***Her iki**miz (de) hayatında kardeşinden müstağnidir. Öldüğümüzde ise daha da müstağni oluruz.*

كِلاَهُمَا قَادِمٌ

***Her iki**si (de) geliyor.*

رَأَيْتُ كِلاَ الرَّجُلَيْنِ

***Her iki** adamı da gördüm.*

رَجَعَ القَائِدَانِ كِلاَهُمَا

*Komutanların **her iki**si de geri döndüler.*

كَرَّمْتُ كِلَيْهِمَا

***Her iki**sine de iyilikte bulundum.*

جاَءَ صَدِيقَايَ فَسَلَّمْتُ عَلَى كِلَيْهِمَا

*İki arkadaşım geldi, ben de **her iki**sine selam verdim.*

وَ قَدْ شَغَلَتْ كِلْتاَ يَدَيْهِ بِقَهْوَةٍ
فَقُلْتُ أَرَى فَحْمَيْنِ أَمْ قَدَحَيْنِ

***Her iki** eli de kahve ile meşgul. Ben de dedim ki, iki kömür mü, yoksa iki kadeh mi görüyorum?*

أعْرَبَتْ **كِلْتَا** الطَّالِبَتَيْنِ عَنْ سَعَادَتِهِمَا بِالنَّجَاحِ

***Her iki** kız öğrenci de başarılarından dolayı mutluluklarını dile getirdiler.*

يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ " إذَا زُلْزِلَتِ الأرْضُ " فِي الرَّكْعَتَيْنِ **كِلْتَيْـــهِمَا**

*(Hz. Peygamber) sabah namazında **her iki** rekatta da "iza zülzilet" (suresin)i okur(du).* (H)

قَرَأتُ الرِّوَايَتَيْنِ **كِلْتَيْـــهِمَا**

***Her iki** rivayeti de okudum.*

hayır, asla	**كَلاَّ:**

كَلاَّ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ و يَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

*"**Hayır** onlar, onların tapmalarını inkâr edecekler, onların aleyhlerine düşman olacaklar."* (19/82)

كَلاَّ إنَّهَا تَذْكِرَةٌ

*"**Hayır,** gerçekten o bir öğüttür."* (80/11)

قَالَ : **كَلاَّ** بَلْ نَسِيتَ

***Hayır,** belki sen unuttun, dedi.* (H)

قَالُـــوا تَـــرَفَّضْتَ قُـــلْتُ كَـــلاَّ

مَا الـــرَّفْضُ دِينِي ولاَ اعْتِـــقَادِي

*Dediler ki, rafizi oldun. Ben de dedim ki, **asla**. Rafizilik ne dinim ne de inancımdır.*

هَلْ سَافَرَ أخوُكَ ؟ كَلاَّ

*Kardeşin yola çıktı mı? **Asla.***

bkz. كِلا (dişil için-ref hali)	: كِلْتَا

her ne zaman, -dıkça, ne kadar ... o kadar	:كُلَّمَا

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا ذَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا

*"Zekeriyyâ **her ne zaman** mihraba girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu."* (3/37)

كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا

*"Ateşi yavaşla**dıkça** biz onun ateşini artırırız."* (17/97)

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ

*"O şimşek hemen hemen gözlerini kapıp alıverecekti. Onları aydınlat**ınca** içinde yürüler."* (2/20)

كُلَّمَا أدَّبَنِي الدَّهْــ ــرُ أرَانِي نَقْصَ عَقْلِي

*Zaman beni terbiye et**tikçe** bana aklımın eksikliğini gösteriyor.*

كُلَّمَا طَالَعْتَ اتَّسَعَتْ دَائِرَةُ مَعْرِفَتِكَ

*Çalış**tıkça** bilgi dairen genişler.*

يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِالحَصَاة

***Her** taşı **attıkça** tekbir getirir(di).* (H)

جِئْتُ كُلَّمَا جَاءَ ضَيْفٌ

***Her** misafir **geldikçe** ben de geldim.*

كُلَّمَا ادْلَهَمَّ اللَّيْلُ كَانَ الفَجْرُ أكْثَرَ إشْرَاقًا

*Gece **ne kadar** karanlık olursa sabahı da **o kadar** aydın olur.*

bkz. كِلاَ (dişil için- nasb ve cer hali)	: كِلْتَيْـــ

bkz. كِلاَ (eril için- nasb ve cer hali)	: كِلَيْـــ

kaç? ne kadar? , nice! , ne kadar!, niye?	: كَمْ

كَمْ كُنْتُمْ ؟

***Kaç** kişiydiniz?* (H)

كَمْ أنْتُمْ ؟

***Kaç** kişisiniz ?*

كَمْ مَرَّةً سَافَرْتَ ؟

***Kaç** defa yolculuk yaptın ?*

بِـــكَمْ دُولاَرًا اشْتَرَيْتَ سَيَّارَتَكَ؟

*Arabanı **kaç** dolara satın aldın?*

قَالَ كَمْ لَبِثْتَ

*"**Ne kadar** kaldın?" dedi.* (2/259)

كَمْ صَلَّى

***Ne kadar** namaz kıldı?* (H)

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ

*"İsrailoğullarına sor: Onlara **nice** açık ayetler verdik!"* (2/211)

كَمْ ضَاحِكٍ وَ الْمَنَايَا فَوْقَ هَامَتِهِ

لَوْ كَانَ يَعْلَمُ غَيْباً مَاتَ مِنْ كَمَدِ

***Nice** gülenler vardır ki, ölüm tepesinin üstündedir. Eğer gaybı bilseydi, üzüntüden ölürdü!*

كَمْ مِنْ مَرَاجِعٍ قَرَأْتُهَا لإعْدَادِ هَذَا الْبَحْثِ

*Bu araştırmayı hazırlamak için **ne kadar** müracaat eseri okudum!*

يَا خَادِمَ الْجِسْمِ كَمْ تَسْعَى لِخِدْمَتِهِ

أَ تَطْلُبُ الرِّبْحَ فِيمَا فِيهِ خُسْرَانُ

*Ey (fâni) cesedine hizmet eden! Ona hizmet için **niye** o kadar çalışıyorsun? Kendisinde hüsran bulunan şeyde kâr mı arıyorsun?*

siz (çoğul- eril), **-nız**	: كُمْ

وَ يُزَكِّيكُمْ وَ يُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ

*"**Sizi** kötülüklerden arındırır ve **size** kitabı öğretiyor."* (2/151)

و الرَّسُولُ يَدْعُوكُم فِي أُخرَاكُمْ

*"Peygamber arkanızdan **sizi** çağırıyordu."* (3/153)

و لاَ تَأْكُلُوا أمْوَالَكُم بَيْنَكُمْ بِالبَاطِلِ

*"Ara**nız**da mallar**ınız**ı haksız sebeplerle yemeyin."* (2/188)

siz (ikil- eril/dişil), **-nız**	كُما :

أمَّا أحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا

*"**İkiniz**den biriniz ise, efendisine şarap içirecek."* (12/41)

قَالَ مَا خَطْبُكُمَا

*"(Bu) hali**niz** ne? dedi."* (28/23)

nitekim, gibi, -dığı gibi, nasıl ...-se (aynı şekilde), -mek için, (sanki) ... -miş gibi	كَمَا :

كَمَا أرْسَلْنَا فِيكُم رَسُولاً مِنْكُمْ

*"**Nitekim** içinizde kendinizden bir peygamber gönderdik."* (2/151)

كَمَا بَدَأ الرَّأيُ العَامُّ العَالَمِيُّ يَضْغَطُ عَلَى الحُكُومَاتِ والعُلَمَاءِ

***Nitekim**, dünya kamuoyu hükümetleri ve ilim adamlarını sıkıştırmaya başladı.*

وَ نَنْصُرُ مَوْلاَنَا ونَعْلَمُ أنَّهُ
كَمَا النَّاسِ مَظْلُومٌ عَلَيْهِ وظَالِمُ

*Biz efendimize yardım ederiz ve biliriz ki o, diğer insanlar **gibi** kendisine haksızlık yapılmıştır ve (kendisi de) haksızlık yapandır.*

وأصابَهُ الجَزَعُ، فَكانَ **كَما** الوَرَقَةُ تَرْتَجِفُ في مَهَبِّ الرِّيحِ

*Korkuya kapıldı da, bir yaprak **gibi** rüzgârın esintisinde titriyordu.*

آمِنُوا **كَمَا** آمَنَ النَّاسُ

*"İnsanların inan**dığı gibi** inanın."* (2/13)

و أطْوي عَلَى الخَمْصِ الحَوايَا **كَما** انْطَوَتْ
خُيُوطَةُ مارِيٍّ تُغارُ و تُفْتَلُ

*İpçinin ipleri, tek ve (sonra da) kat kat bükülerek kıvrımlan**dığı gibi**, ben de açlığa karşı (kendimi sıkıp) barsaklarımı bükerim.*

احْرِصْ عَلَى صَدِيقِكَ **كَمَا** تَحْرُصُ عَلَى أخِيكَ

*Kardeşine düşkün ol**duğun gibi** arkadaşına da düşkün ol!*

واذْكُرُوهُ **كَمَا** هَدَاكُمْ

*"O size **nasıl** hidayet etti**yse** siz de O'nu öylece anın."* (2/198)

كُنْ **كَما** أنْتَ

***Nasılsan** öyle ol.*

أكْرَمْتُكَ **كَمَا** تُكْرِمَنِي

*Bana iyilikte bulun**man için** sana iyilikte bulundum.*

(كَيْ manasına, fiil mansup)

شَتَمَنِي **كَمَا** أنَا أُبْغِضُهُ

***Sanki**, ona kin besliyor**muşum gibi** bana sövdü.*

تُهَــدِّدُنــي بِجُــنْدِكَ مِنْ بَــعِــيدِ
كَــمَا أَنَــا مِنْ خُــزَاعَةَ أَوْ ثَقِــيفِ

*Ben, Huzâ'a veya Sakîf kabilesinden**mişim gibi** uzaktan askerinle beni tehdit ediyorsun.*

siz, (çoğul-dişil) **-nız**	: كُنَّ

أَمَتِّعْــكُنَّ وَ أُسَرِّحْــكُنَّ

*"**Size** müta (boşanma bedeli) vereyim ve **sizi** salıvereyim."* (33/28)

إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

*"Şüphesiz bu **sizin** hile**niz**dendir (ve) gerçekten **sizin** hile**niz** büyüktür."* (12/28)

tâ ki, -sın diye, -mek/-mesi için, -mek üzere	: كَيْ

وأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا

*"Onu işimde ortak kıl, **tâ ki** seni çok analım."* (20/32-33)

جِئْتُكَ كَيْ تُكْرِمَنِي

*Bana iyilikte buluna**sın diye** sana geldim.*

وَلَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَجَاءَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ كَيْ يَغْفِرَ لَهُمْ

*Eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah,kendilerini bağışla**ması** **için** günah işleyen bir kavim getirirdi.* (H)

فأوْقَــدْتُ نَاري كَيْ لِيُبْصِرَ ضَــوْءَهَا

وأخْرَجْتُ كَلْبِي وهْوَ فِي البَيْتِ دَاخِلَهْ

*(Yolcuların) ışığı gör**meleri için** ateşimi yaktım, evin içinde olan köpeğimi de (havlasın ve yolcular duysun diye) dışarı çıkardım.*

فَتَحْتُ المذْيَاعَ كَيْ أسْمَعَ نَشْرَةَ الأخْبَارِ

*Haberleri dinle**mek için** radyoyu açtım.*

نُخَزِّنُ السِّلعَ والمَوَادَّ كَيْ نَسْتَعْمِلَهَا عِنْدَ الحَاجَةِ

*İhtiyaç anında kullan**mak üzere** ticaret mallarını ve eşyaları depolarız.*

nasıl, nasıl (nice)? , nasıl ..! nasıl ... -se ... öyle : **كَيْفَ**

وإذْ قَالَ إبْرَاهِيمُ رَبِّ أرِنِي كَيْفَ تُحْيِي المَوْتَى

*"Hani, İbrahim "Ey Rabbim ölüleri **nasıl** dirilteceğini bana göster" demişti."* (2/260)

أفَلاَ يَنْظُرُونَ إلَى الإبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

*"Onlar hala bakmazlar mı o deveye, **nasıl** yaratılmıştır?"* (88/17)

إلَى اللّــهِ أشْــكُو بِالْمَــدِينَــةِ حَــاجَةً

و بِــالــشَّامِ أُخْــرَى كَيْفَ يَلْتَــقِــيَانِ

*Ben ihtiyaçlarımı Allah'a (bazen) Medine'de, bazen de Şam'da şikâyet ediyorum. İkisi bir araya **nasıl** gelecek?!*

كَيْفَ كُنْتَ البَارِحَةَ ؟

*Dün **nasıldın**?*

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

*"Bak, günahkarların sonu **nice** olmuştur!"* (27/69)

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَ نُذُرِ

*"İşte benim azabım ve tehditlerim **nasılmış**!"* (54/21)

كَيْفَ تَشْجِيعُ الأُمَمِ الرَّاقِيَةِ أَبْنَاءَهَا عَلَى طَلَبِ العِلْمِ

*Gelişmiş milletlerin (kendi) çocuklarını ilim tahsiline teşvikleri **nasıl**!*

كَيْفَ تَذْهَبُ أَذْهَبُ

***Nasıl** gidersen **öyle** giderim.*

-dığı gibi, ne... –se, nasıl ..-se ... öyle	**: كَيْفَمَا**

بَابُ الجُلُوسِ كَيْفَمَا تَيَسَّرَ

*Kolaya gel**diği gibi** oturma babı.*

كَيْفَمَا يَكُنْ زَرْعُكَ يَكُنْ حَصَادُكَ

***Ne** ekersen onu biçersin.*

كَيْفَمَا تَجْلِسُ أَجْلِسُ

***Nasıl** oturursan **öyle** otururum.*

niçin?	**: كَيْمَ**

كَيْمَ تَرْسُبُ ؟

***Niçin** başarısız oluyorsun?*

كَيْمَهْ عَصَيْتَ ؟

***Niçin** karşı geldin?*

-sın diye, -mek için	**كَيْمَا :**

اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا فإنّي لأُرِيدُ الأَمْرَ فأُؤَخِّرُهُ كَيْمَا تَشْفَعُوا فتُؤْجَرُوا

*Aracı olunuz ki mükâfatlanasınız, ben bir işi yapmak isterim de aracı olup mükâfat alasınız **diye** onu sonraya bırakırım.* (H)

دَعَوْتُكَ كَيْماَ أُنَبِّهُكَ إِلَى عَمَلِكَ

*İşine dikkat çek**mek için** seni çağırdım.*

لِكَيْماَ يُكْتَبَ

*Yazıl**ması için** ...* (H)

إِذاَ أَنْتَ لَمْ تَنْفَعْ فَضُرَّ فَإِنَّماَ
يُرَجَّى الفَتَى كَيْماَ يَضُرَّ و يَنْفَعاَ

*Faydalı olamıyorsan bari zarar ver. Zira gençten zarar ve(ya) fayda ver**mesi** **için** ümit beklenir.*

مَارِسِ الرِّيَاضَةَ كَيْمَا تَصِحَّ

*Sağlıklı ol**man için** spor antrenmanı yap.*

لِكَيْمَا يَغْفِرَ لَكُمْ أَبُوكُمْ

*Babanızın sizi bağışla**ması için** ...*

bkz. كَيْمَ	**كَيْمَهْ :**

ل

elbette, şüphesiz, mutlaka, kesinlikle, ant olsun,	: لَـ

(لَـو , انّ ve لَـولا harflerinin haberlerinin başına sık sık gelir ve anlamı pekiştirir. إنّ، أنّ، نْ، نّ vs. ile birlikte kullanıldığında pekiştirme anlamı bu harflerin anlamlarıyla iç içe olur).

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَـــذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ

*"Allah dileseydi **elbette** işitmelerini giderirdi."* (2/20)

وإنَّهُ لَـــلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ

*"Bu **elbette** Rabb'inde gelen bir gerçektir."* (2/149)

لَوْلاَ الأخْلاَقُ لَـــفَسَدَتِ الحَيَاةُ

*Ahlâk olmasaydı **elbette** hayat bozulurdu.*

إنَّ أوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَـــلَّذي بِبَكَّةَ

*Doğrusu insanlara (mabed olarak) kurulan ilk ev, **şüphesiz** Mekke'de olandır.* (3/96)

لَوْلاَ أنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَـــخَسَفَ بِنَا

*"Allah bize lutfetmeseydi bizi **muhakkak** batırırdı."* (28/82)

ولأُضِلَّنَّهُمْ ولأُمَنِّيَنَّهُمْ ولآمُرَنَّهُمْ

*"Onları **mutlaka** saptıracağım, **mutlaka** onları boş kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim."* (4/119)

إِذْ قَالُوا لَـيُوسُفُ و أخوه أَحَبُّ إِلَى أبينا مِنَّا

*"O zaman, **kesinlikle** Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevimlidir, dediler."* (12/8)

لَـئِنْ أُخْرِجُوا لاَ يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ

*"**Ant olsun** ki, onlar çıkarılacak olurlarsa, (bu münafıklar) onlarla beraber çıkmazlar."* (59/12)

لِـ :	**için, maksadıyla, -e/-a, -e mahsus, -in(dir), -(n)ın var(dır), sahip, -den dolayı, hak-kında, -diye, -de/-da, -den/-dan, -den sonra, sonra, ant olsun, Allah aşkına, üstü (üzere), üstüne, beraber (ile, birlikte), ne...** (hayret ve şaşkınlık bildirir), **imdada yetiş!** , (emir lamı; olumsuz cümlede pekiştirme)

هُوَ الّذي خَلَقَ لَـكُمْ مَا فِي الأرْض جَميعاً

*"Yerde ne varsa hepsini sizin **için** yaratan O'dur."* (2/29)

فَقَدْ حُـمَّت الحَـاجَـاتُ واللَّيْـل مُـقْـمِرٌ

و شُـدَّتْ لِـطـيَّاتٍ مَـطَايَـا وأرْحُـلُ

*İhtiyaçlar belirlenmiş, -gece ise mehtaplı- maksatlar **için** de binekler ve takımlar (hazırlanıp) bağlanmıştır.*

مَنَحَت الدَّوْلَةُ المُوَاطنِينَ قُرُوضًا مَاليَّةً لِـتَشْجِيعِهِمْ عَلَى الإنْتَاج

*Devlet, üretimi teşvik **için (maksadıyla)** vatandaşlara mali kredi verdi.*

وَ وَهَبْنَا لَــــهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا

"Onlara rahmetimizden lutfettik." (19/50)

إنْ أحْسَنْتُمْ أحْسَنْتُمْ لأَنْفُسِكُمْ و إنْ أسَأْتُمْ فَــــلَــــهَا

"Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz. Eğer kötülük ederseniz (yine) kendinize kötülük etmiş olursunuz." (17/7)

فَأخَذَ يَبْحَثُ لِـــنَفْسِهِ عَنْ مُعَلِّمٍ خَاصٍّ

Kendine özel bir öğretmen aramaya başladı.

وَ قَــدْ زَعَــمَتْ لَيْــلَى بِــأنّــي فَــاجِــرٌ
لِـــنَــفْــسِي تُــقَاهَا أوْ عَلَيْــهَا فُجُورُهَا

Leylâ; benim ahlâksız olduğumu iddia ediyormuş: İyilikleri bana, kötülükleri ise ona olsun.

قُلْ لِــخَالِدٍ أنِّي أنْتَظِرُهُ

Halit'e kendisini beklediğimi söyle.

الحَمْدُ لِـــلّهِ رَبِّ العَالَمِينَ

"Hamt alemlerin Rabbi Allah'a ***mahsustur.****"* (1/1)

لِـــلّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأرْضِ

"Göklerde ve yerde ne varsa (hepsi) Allah'ındır." (2/248)

سَمِعْتُ لَـــهُ صُرَاخًا

Onun *çığlığını duydum.*

وَلِـــيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ

*"****Benim*** *bir tek koyunum* ***var****."* (38/23)

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أنْ يَكُونَ لَـــهُ أسْرَى

*Hiç bir peygambere esirler **sahibi** olmak yakışmaz.* (8/67)

وإنَّهُ لِـــحُبِّ الخَيْرِ لَشَدِيدٌ

*"Gerçekten o, mal sevgisin**den dolayı** pek katıdır."* (100/8)

وَعَسَـــى أنْ تَكْرَهوُا شَيْئاً وهُوَ خَيْرٌ لَـــكُمْ وعَسَى أنْ تُحِبّوُا شيْئاً وهُوَ شَرٌّ لَـــكُمْ

*Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey, **hakkınızda** iyi olabilir ve hoşunuza giden bir şey de **hakkınızda** kötü olabilir.* (2/216)

لِـــيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ ولِـــيَتَمَتَّعُوا

*"Kendilerine verdiğimize nankörlük etsinler ve ... alsınlar **diye** ... "* (29/66)

رَفَعَ الْمُنَادِي صَوْتَهُ لِـــيَسْمَعَهُ النَّاسُ

*İnsanlar duysun **diye** çağırıcı sesini yükseltti.*

رَبّنَا إنَّكَ جَامِعُ النّاسِ لِـــيَوْمٍ لاَرَيْبَ فِيهِ

*Rabbimiz, Sen mutlaka insanları, asla şüphe olmayan bir gün**de** toplayacaksın.* (3/9)

أقِمِ الصَّلاَةَ لِـــدُلُوكِ الشَّمْسِ إلَى غَسَقِ اللّيْلِ

*"Güneşin kayması anın**dan** gecenin kararmasına kadar namaz kılın."* (17/78)

لَنَا الفَـــضْلُ فِي الدُّنْـــيَا و أنْـــفُكَ رَاغِـــمٌ
ونَـــحْنُ لَـــكُمْ يَـــوْمَ القِـــيَامَـــةِ أفْضَلُ

*Sen hakir ve zelil iken, bizim dünyada üstünlüğümüz var(dı), Ahirette de siz**den** daha üstün olacağız.*

أقِمِ الصَّلاَةَ لِـــدُلُوكِ الشَّمْسِ إلَى غَسَقِ اللّيْلِ

*Güneşin kaymasından **(sonra)**, gecenin kararmasına kadar namazı kıl.* (17/78)

صُومُوا لِــــرُؤْيَتِهِ وافْطِرُوا لِــــرُؤْيَتِهِ

*"Ayı gördükten **sonra** oruç tutun ve onu gördükten **sonra** orucunuzu yiyin."* (H) (بعد manasına)

لِـــلّهِ سَأفُوزُ فِي الامْتِحانِ

*Allah'a **ant olsun ki**, sınavda başarılı olacağım.*

شَـــبَابٌ و شَـــيبٌ وافْـــتِـــقَارٌ و ثَـــرْوَةٌ

فَـــلِـــلّهِ هذاَ الدَّهْـــرُ كَيْفَ تَـــرَدَّداَ

*Gençlik, ihtiyarlık, fakirlik, zenginlik : **Allah aşkına!** Bu zaman nasıl da değişti!*

و إذَا مَسَّ الإنْسانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِـــجَنْبِهِ

*"İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman yanı **üstü (üzere)** bize dua eder."* (10/12)

فَـــخَرَّ صَـــرِيعاً لِـــلْـــيَدَيْنِ و لِـــلْـــفَمِ

*Ellerinin ve ağzının **üstüne** bayılmış olarak çöktü.*

فَلَـــمَّا تَفَـــرَّقْـــنَا كَأنِّـــي و مَالِـــكاً

لِـــطُولِ اجْتِمَاعٍ لَمْ نَبِتْ لَيْـــلَةً مَعَـــا

*Ben ve Malik, uzun bir süre birliktelikle **beraber**, birbirimizden ayrılınca sanki (bana) bir gece bile beraber gecelememişiz gibi geldi.*

يَا لَـــلْمَاءِ !

Ne de çok su!

يَا لَــقَوْمِي و يَا لأمْــثَالِ قَوْمِي
لأنَــاسٍ عُــتُــوُّهُــمْ فِي ازْدِيَــادِ

Ey kavmim ve kavmimin benzeri olan (kavimler)! taşkınlıkları sürekli artarak devam eden insanlara karşı (beni korumak için) ***imdadıma yetişin!***

لِــيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ

"Eli geniş olan, genişliğine göre nafaka versin." (65/7)

فَــلْــيَسْتَجِيبُوا لِي ولْــيُؤْمِنُوا بِي

O halde (kullarım) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar... (2/186)

و مَا كَانَ اللّهُ لِــيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ

Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir. (2/143)

hayır, değil, olmayan, yok, hiç (bir) ... yok/değil, ne ... ne ... ; -me/ma (mi)	**:لاَ**

فَــلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ

Hayır, *yıldızların yerlerine yemin ederim.* (56/75)

هَلْ نَجَحَ أخُوكَ ؟ لاَ

Kardeşin başardı mı? ***Hayır.***

ومَــا هَجَــرْتُكَ لاَ بَــلْ زَادَنِي شَــغَفاً
هَــجْــرٌ و بُعْــدٌ تَــرَاخَى لاَ إِلَى أجَلِ

Ben seni terk etmedim. ***Hayır,*** *aksine (sana olan) sevgim daha da arttı. Ayrılık ve uzaklık (belirli) bir vakte kadar*

***değil**, sürüp gitti.*

نَجَحَ خَالِدٌ لاَ عَلِيٌّ

*Ali **değil**, Halit başarılı oldu.*

لاَ الجَرِيمَةُ مُنْتَشِرَةٌ فِي المُجْتَمَعِ ولاَ السَّرِقَةُ

*Toplumda cinayet de hırsızlık da yaygın **değildir**.*

لاَ سَاعِيــًا فِي الخَيْرِ مَكْرُوهٌ

*İyiliğe gayret eden hoşlanılmaz **değildir**.*

أَصْبَحَ التَّعْلِيمُ مَبْدَأً لاَ رَجْعَةَ فِيهِ

*Öğretim, geri dönüşü **olmayan** bir ilke oldu.*

قَالُوا لاَ عِلْمَ لَنَا

*Bizim bilgimiz **yok**, dediler.* (5/109)

لاَ بَأْسَ

*Zararı **yok**.*

لاَ حَوْلَ ولاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ

*"Allah'tan başka hiç bir güç ve hiç bir kuvvet **yoktur**."*

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

*"Dinde zorlama **yoktur**."* (2/256)

وأَمَّا القِــتَالُ لاَ قِــتَالَ لَــدَيْــكُمْ
ولٰكِنَّ سَيْراً فِي عِــرَاضِ المَــوَاكِبِ

*Savaşmak ise, sizde **hiç** savaş **yok**, siz ancak (deve üstünde çalım satar veya) süvarilerin etrafında dolaşırsınız.*

لاَ حَدِيقَةَ فِي قَرْيَتِنَا

*Köyümüzde **hiç** bahçe **yoktur**.*

لاَ طاَلبَ علْمٍ تائهٌ

***Hiç bir** ilim talibi şaşkın **değildir**.*

فَـــلاَ صَدَّقَ ولاَ صَلّىَ

*"**Ne** tasadduk etti ve **ne** de namaz kıldı."* (75/31)

و ماَ لَكُمْ مِنْ دوُنِ اللّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصيرٍ

*Sizin için Allah'tan başka ne bir koruyucu, **ne** de bir yardımcı yoktur.* (2/107)

فيـــمَ الإقـــاَمَـــةُ بِـــالزَّوْراَءِ لاَ سكنَى
بِـــهاَ ولاَ نـــاَقَـــتي فيـــهاَ ولاَ جَمَلي

*Bağdat'ta niçin ikamet (edeyim)? Orada benim **ne** barınağım, **ne** erkek ve(ya) ne de dişi (bir) devem var!*

حَسَنٌ لاَ كاَتبٌ ولاَ شاَعرٌ

*Hasan **ne** kâtip, **ne** şairdir.*

فَـــلاَ اقْتَحَمَ العَقَبَةَ

*"Fakat o sarp yokuşa saldır**ma**dı."* (90/11)

ولاَ تَخَافِي ولاَ تَحْزَنِي

*"Kork**ma** ve hüzünlen**me**."* (28/7)

ولاَ تَعْـــبُدِ الشّـــيْطاَنَ واللّهَ فاعْـــبُداَ

*Şeytana kul ol**ma**! Sadece Allah'a kul ol!*

لاَ تُصَدِّرُ الدَّوْلَةُ القَمْحَ

*Devlet buğday ihraç et**mi**yor.*

gerekir, gerekli (mutlaka ...) -meli/-malı, kaçınılmaz	**: لاَبُدَّ**

إنْ كُنْتُمْ لاَبُدَّ فَاعِلِينَ فاهْدُوا السَّبِيلَ وافْشُوا السَّلاَمَ و أعِينُوا المَظْلُومَ

*Eğer (bir şey) yapmanız **gerekiyorsa**, yol gösterin, selamı yayın ve mazluma yardımcı olun.* (H)

إنَّهُ لاَبُدَّ لِلْعُرْسِ مِنْ وَلِيمَةٍ

*Düğün için mutlaka ziyafet **gerekir**.* (H)

لابُدَّ أنْ يَكُونَ لِكُلِّ مَنْزِلٍ حَدِيقَةٌ صَغِيرَةٌ تَغْرُسُ بِهَا مَا تَشَاءُ مِنَ الْخَضْرَوَاتِ

*İstediğin sebzelerden ekeceğin küçük bir bahçenin bulunması her ev için **gereklidir**.*

كُلُّ إنْسَانٍ لا بُدَّ لَهُ مِنْ عَمَلٍ

*Her kişinin bir işi **olmalıdır**.*

لاَبُدَّ أنْ افْعَلَ شَيْئاً قَبْلَ أنْ يُصْبِحَ الطِّفْلُ فِي حَالَةٍ سَيِّئَةٍ

*Çocuk kötü duruma düşmeden önce **mutlaka** bir şey yap**malıyım**.*

كُلُّ خَلِيلٍ فَلَهُ فُرْقَةٌ
لاَ بُدَّ يَوْماً مِنْ فِرَاقِ الخَلِيلِ

*Her dostun bir ayrılışı vardır. Dost(um)dan da bir gün ayrılık **kaçınılmaz**dır.*

değildi(r), -medi(ği)	**: لاَتَ**

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادوا وَلاَتَ حِينَ مَنَاصٍ

*"Biz kendilerinden evvel nice ümmet(ler)i helâk ettik. O zaman çığlıklar kopardılar. Halbuki kurtulma vakti **değildi**."* (38/3)

لاَتَ السّاَعَةُ ساَعَةَ مَنْدَمٍ

*(Bu) saat, pişmanlık saati **değildir**.*

طَلَبُوا صُلْحَنَا وَلاَتَ أَوَانٍ
فَأَجَبْنَا أَنْ لَيْسَ حِينَ بَقَاءٍ

*Zamanı ol**madığı** halde, bizden barış istediler ve biz de (barış için) kalma zamanı değil diye cevap verdik.*

özellikle (bilhassa)	**: لاسيَّمَا**

مَا أَقْتَلَ اليَأْسَ لأَهْلِ الهَوَى
لاَ سيَّماَ مِنْ بَعْدِ إِطْماَعٍ

*Aşk sahipleri için ümitsizlik ne de öldürücü! **Özellikle** özlettikten sonra.*

أُحِبُّ الأَزْهاَرَ ولاَسيَّماَ الوَرْدَ

*Çiçekleri, **özellikle** de gülü severim.*

يُعْجِبُنِي الطّاَلِبُ النّشيطُ و لاَسيَّماَ طاَلِبٌ حَفِظَ دَرْسَهُ

*Çalışkan öğrenci, **özellikle** dersini ezberleyen öğrenci hoşuma gider.*

-memek için, ki... mesin	**: لِئَلاَّ**

قَالَ الزُّهْرِيُّ : لِئَلاَّ يَتَّكِلَ رَجُلٌ ولاَ يَيْأَسَ رَجُلٌ

*Zühri şöyle dedi: Bir adamın tam güven**memesi** ve ümit kes**memesi için**...*

وَ حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلّوُا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ

*"Nerede olursanız yüzünüzü o tarafa çevirin **ki**, insanların, aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delil(ler)i ol**masın**." (İnsanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulun**maması için** ...)* (2/150)

وَ لَمْ اسْكُنِ الأَرْضَ الّتي تَسْكُنِينَهاَ
لِئَلاَّ يَقُولوُا صَابِـــرٌ لَيْسَ يَجْــزَعُ

*(Sevgilim!) "Sabırlı, hiç kaygılanmıyor" de**memeleri için**, senin durduğun yerde ben durmadım.*

أَيُّهاَ النّاَسُ حاَفِظوُا عَلَى الصِّدْقِ لِئَلاَّ يَكوُنَ الكِذْبُ خَطَراً عَلَيْكُمْ

*Ey insanlar! Yalanın aleyhinize bir tehlike ol**maması için** doğruluğu koruyun.*

eğer ... –se	لَئِنْ = لَـ + إنْ :

والّذي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ صَدَقَ لَيَدْخُلَنَّ الجَنَّةَ

*Nefsim yed(-i kudret)inde olan Allah'a yemin ederim ki, **eğer** doğru **söylediyse** elbette cennete girecektir.* (H)

لَــئِنْ غِبْتِ عَنْ عَيْــنَيَّ يَا ابْنَةَ مَالِكٍ
فَشَــخْصُكِ عِنْــدِي ظَاهِرٌ لِــعِيَانِي

Ey Malik'in kızı! Sen gözümden kaybolsan (da) şeklin açıkça gözümün önündedir.

çünkü (zira), -dığı için	**: لأنّ**

ومَعْــنَى هَــذَا الحَدِيث : أنّ الّذي يُسِرُّ بَقِرَاءَ ة القُرْآن أفْضَلُ مِنَ الّذي يَجْهَرُ بَقِرَاءَ ة القُرْآنِ ، لأنّ صَدَقَةَ السِّرِّ أفْضَلُ عِنْدَ أهْلِ العِلْمِ مِنْ صَدَقَةِ العَلاَنِيَةِ

*Bu hadisin anlamı şudur:Kur'an'ı gizli okuyan kişi açıktan okuyandan daha faziletlidir, **çünkü** ilim adamlarına göre gizli (verilen) sadaka açık (verilen) sadakadan daha faziletlidir.* (H)

لَمْ يَحْضُرِ الوَزِيرُ هَذَا الاجْتِمَاعَ لأنّــــهُ كَانَ مَرِيضًا

*Bakan bu toplantıya gelmedi, **çünkü** hastaydı. (Bakan hasta **olduğu için** toplantıya katılmadı).*

kat..., taraf..., yan..., -dığı vakit (-ken), dığında	**: لَدُنْ**

وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْــــكَ رَحْمَةً

*"Bize kendi **katından** bir rahmet ver."* (3/38)

وإذًا لأتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا أجْرًا عَظِيمًا

*"O zaman elbette onlara **tarafımızdan** büyük bir mükâfat verdik.* (4/67)

المَدِينَةُ حَرَامٌ مِنْ لَدُنْ كَذَا إلَى كَذَا

*Medine, şu **taraftan** şu tarafa kadar Haramdır.* (H)

مِنْ لَدُنْ صَدِيقِي

*Arkadaşımın **yanından**...*

لَدُنْ مَطْلَعِ الْفَجْرِ

*Fecrin doğ**duğu vakit**te... (Fecir vakti..)*

زَارَنِي خَالِدٌ لَدُنْ صَبَاحٍ (صَبَاحاً)

*Halit sabah **vakti** beni ziyaret etti.*

سَافَرْتُ لَدُنْ طُلُوعِ الشَّمْسِ

*Güneş doğ**duğunda** yolculuğa çıktım.*

yan...da, karşı...da, huzur...da, -e/-a, -de/ -da; -dığı vakt : **لَدَى**

وأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ

*"Kapının **yanında** kadının efendisine rastladılar."* (12/25)

حَلَفْتُ بِمَائِرَاتٍ حَوْلَ عَوْضٍ
و أَنْصَابٍ تُرِكْنَ لَدَى السُّعَيْرِ

*Avz (putunun) çevresinde oluk oluk akan kanlar ile Suayr (putunun) **yanında** bırakılmış olan dikili taşlara ant içtim.*

هذه البِضَاعَةُ أَمَانَةٌ لَدَيْكَ

*Şu ticaret malı senin **yanında** emanettir.*

وَ إِنْ كَلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

*"Elbette onların hepsi **karşımızda** hazır bulunacaklar."* (36/32)

يَا مُوسَى لاَ تَخَفْ إِنِّي لاَ يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ

*Ey Musa! Korkma, çünkü benim **huzurumda** peygamberler korkmaz.* (27/10)

إذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ

*Zira, yürekler gırtlaklar**a** dayanmıştır.* (40/18)

كَأَنَّ قُلُوبَ الطَّيْرِ رَطْباً و يَابِساً

لَدَى وَكْرِهَا العُنَّابُ وَ الحَشَفُ البَالِي

*Kuşların yürekleri onun yuvasın**da** kuru ve(ya) yaş iken sanki (ya) hünnap ve(ya) çürümüş hurma gibidirler.*

إنَّ مَرَضَ الإسْهَالِ أكْثَرُ شُيُوعًا لَدَى الأطْفَالِ

*İshal hastalığı daha çok çocuklar**da** yaygındır.*

انْطَلَقْتُ لَدَى طُلُوعِ الشَّمْسِ

*Güneşin doğ**duğu vakit** yürüdüm.*

belki de, belki, olur ki, ümit edilir ki, âdetâ	: **لَعَلَّ**

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا

*"Ne bilirsin, **belki de** o saat yakın (bir zamanda) olacaktır."* (33/63)

لَعَلَّ خَيْرَ بَيْتٍ هُوَ ذَاكَ الَّذِي إذَا أقَمْتَ بِهِ قُلْتَ : حَيَاتِي هَهُنَا وفِي مَا بَعْدُ

***Belki de** evlerin en iyisi, içinde oturduğun zaman : "Hayatım, bundan sonra da artık buradadır" dediğin şu evdir.*

فَقُلْتُ: أُدْعُ أُخْرَى وارْفَعِ الصَّوْتَ جَهْرَةً
لَعَلَّ أبِي المِغْوَارِ مِنْكَ قَرِيبُ

*Dedim ki, tekrar çağır ve sesini açıkça yükselt, **bel ki** Ebu'l-Miğvar sana yakındır.*

لاَ تَدْرِي لَعَلَّ اللّهَ يُحدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

*"Bilmezsin, **olur ki** Allah bunun arkasından bir iş peyda e-der."*(65/1)

لَعَلِّي أرْجِعُ إلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

*"**Ümit ederim ki**, insanlara dönerim. **Belki** onlar bilirler."* (12/46)

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ ألاَّ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

*"Onlar mümin olmayacak diye **âdetâ** kendine kıyacaksın."* (26/3)

belki, ümit edilir ki	**: لَعَلَّمَا = لَعَلَّ + مَا**

أعِدْ نَظَرًا يَا عَبْدَ قَيْسٍ لَعَلَّمَا
أضَاءَتْ لَكَ النَّارُ الحِمَارَ المُقَيَّدَا

*Ey Kays oğlu tekrar bak, **belki** ateş, bağlı olan eşeği(ni) sa-na aydınlat(ıp göster)ir.*

لَعَلَّمَا الرَّجُلُ صَادِقٌ فِي حَدِيثِهِ

***Belki de** adam sözünde doğrudur.*

لَعَلَّمَا جَيْشُ المُجَاهِدِينَ مُنْتَصِرٌ

Ümit edilir ki, *mücahitlerin ordusu zafere ulaşır.*

fakat, ancak (ama, lâkin, ne var ki), şu kadar var ki	: لَكِنْ

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أبَا أحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ و لَكِنْ رَسُولَ اللّه

"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir. ***Fakat*** *o, Allah'ın elçisidir."* (33/40)

فَقَالَ : هَلْ رَأى أحَدٌ مِنْكُمْ اللّيْلَةَ رُؤْيَا ، قَالَ : فَقُلْنَا لاَ، قَالَ لَكِنْ أنَا رَأيْتُ

Şöyle dedi: Sizden biriniz bu gece bir rüya gördü mü? Dedi ki, biz de dedik ki, hayır (görmedik). O da, ***fakat*** *ben gördüm, dedi.* (H)

عَلِمَ اللّهُ أنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ و لَكِنْ لاَ تُواعِدُوهُنَّ سِرًّا

"Allah bilmiştir ki, siz onları mutlaka hatırlayacaksınız ***ancak*** *kendileriyle gizlice vaatleşmeyin."* (2/235)

قَالَ :لاَ، لَكِنْ رَبِّي ورَبُّكَ اللّهُ

Dedi ki, hayır, ***ancak*** *benim de senin de Rabbin Allah'tır.* (H)

لِكُلٍّ ضِعْفٌ و لَكِنْ لاَ تَعْلَمُونَ

"Her kes için katmerli. ***Şu kadar var ki*** *siz (bunu) bilmezsiniz."* (7/38)

إنَّ ابْنَ وَرْقَاءَ لاَ تُخْشَى بَوادِرُهُ
لَكِنْ وَقَائِعُهُ فِي الحَرْبِ تُنْتَظَرْ

İbn Verka, hile ve aldatmalarından korkulan biri değildir. ***Şu***

kadar var ki, *onun savaştaki vuruşmaları beklenir.*

fakat, ancak (lakin), ne var ki	: لَكِنَّ

وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَ لَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا

"Süleyman asla kâfir olmadı. ***Fakat*** *o şeytanlar kâfirlerdi."* (2/102)

اسْمُ التَّفَرُّقِ بَيِّنٌ
لَكِنَّ مَعْنَاهُ مَوْتٌ

Ayrılığın adı belli, ***fakat*** *anlamı ölümdür.*

أَنَا أَعْلَمُ ذَلِكَ وَ لَكِنَّمَا أُوثِرُ الصَّمْتَ

Ben bunu biliyorum, ***fakat*** *susmayı tercih ediyorum.*

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَ لَكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

"Onları hidayete erdirmek senin üstüne borç değildir. ***Ancak*** *Allah, dilediğini hidayete erdirir."* (2/272)

لاَ يَكْتُمُ الطَّرْفُ هَوَى عَاشِقٍ
لَكِنَّمَا يُفْشِيهِ بِالذَّرْفِ

Bakışlar aşıkın sevgisini gizlemez. ***Ancak*** *onu gözyaşlarıyla açığa vurur.*

عَزَمْتُ عَلَى السَّفَرِ لَكِنَّمَا السَّيَّارَةُ تَعَطَّلَتْ

Yolculuğa karar verdim. ***Ancak*** *araba bozuldu.*

كَانَ مُصْطَفَى يُرِيدُ أَنْ يُصْبِحَ قَاضِيًا أَوْ مُحَامِيًا لَكِنَّ وَفَاةَ وَالِدِهِ مَنَعَتْهُ مِنْ تَحْقِيقِ ذَلِكَ

Mustafa hakim veya avukat olmak istiyordu, ***ne varki,*** *babasının ölümü bunun gerçekleşmesini engelledi.*

bkz. لَكِنَّ	لَكِنَّمَا = لَكِنَّ + مَا :

-sin diye, -mek/-mesi için	**لِكَيْ :**

قُلْتُ لَكَ ذَلِكَ لِكَيْ تَتْرُكَهُ عِنْدِي

*Bunu, benim yanımda bırakasın **diye** sana söyledim.* (H)

أَعْرَضْتُ عَنْهَا وَ قَدْ فَهِمْتُ لِكَيْ
تَحْسَبَ أَنِّي لِقَوْلِهَا نَاسِ

*Sevgilinin sözünü anladığım halde, unuttuğumu sansın **diye** ondan yüz çevirdim.*

رَكِبْتُ السَّيَّارَةَ لِكَيْ اسْتَفِيدَ مِنَ الوَقْتِ

*Zamandan yararlan**mak için** arabaya bindim.*

-memek için (ki ... -mesin)	**لِكَيْلاَ :**

فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلاَ تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ مَا أَصَابَكُمْ

*"(Allah), ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene üzül**memeniz için,** sizi keder üstüne kederle cezalandırdı."* (3/153)

فَانْطَلَقَ مَعِي لِكَيْلاَ تَفَحَّشَ عَلَيَّ الغُرَمَاءُ

*Borçluların bana kötü söyle**memeleri için** benimle birlikte*

yürüdü. (H)

فَيَا رَبِّ أَلِّفْ بَيْنَ قَلْبِي وَ قَلْبِهَا
لِكَيْلاَ تَعَدَّى بِي أَمَامِي وَ لاَ خَلْفِي

*Rabbim! (Sevgilimin) önümden ve arkamdan bana düşmanlık **etmemesi için** kalbimle onun kalbinin arasını ısındır.*

bkz. كَيْمَا	**لِكَيْمَا** :

-medi, -memiş, -mez/maz	**لَمْ** :

أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ

*"Size de**medi**m mi?"* (2/33)

لَمْ أَنْدَمْ عَلَى مَا فَعَلْتُهُ

*Yaptığım şeye pişman ol**madı**m.*

فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ

*"Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozul**mamış**tır."* (2/259)

مَنْ كَانَ لَمْ يُؤْتَ عِلْماً فِي بَقَاءِ غَدٍ
مَاذَا تَفَكُّرُهُ فِي رِزْقِ بَعْدَ غَدِ

*Yarının bekası hakkında kendisine bilgi veril**memiş** olan kişi, yarından sonraki rızkı hakkında düşüncesi ne olabilir?*

مَنْ قَرَأَ فِي لَيْلَةٍ عَشْرَ آيَاتٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الغَافِلِينَ

*Kim bir gecede on ayet okursa gafillerden yazıl**maz**.* (H)

niçin? niye ? (neden?)	**: مَا + لِـ = لِمَ**

لِمَ تَقُولُونَ مَالاَ تَفْعَلُونَ

*Yapmadığınız şeyleri **niçin** söylersiniz?* (61/2)

قَالَ: أَتَدْرُونَ لِمَ رَمَيْتُهُ ؟

*Onu **niçin** attığımı biliyor musunuz? dedi.* (H)

لِمَ يَسْأَلُ القَاضِي الْمُتَّهَمَ أَسْئِلَةً كَثِيرَةً

*Hakim zanlıya **niçin** çok soru soruyor?*

يَا أَهْلَ الكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ

*"Ey kitap ehli, İbrahim hakkında **niye** çekişip duruyorsunuz?"* (3/65)

خَدَمْتُ رَسُولَ اللّه (صلعم) فمَا قَالَ لِي أُفٍّ قَطُّ ولاَ قَالَ لِي لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَ كَذَا و كَذَا

*Hz. Peygamber'e hizmet ettim, bana asla of demedi, yaptığım bir şey için de bunu **niye** şöyle şöyle yaptın demedi.*(H)

لِمَ الضِّحْكُ ؟

*Gülme **niye**? (**Niye** gülüyorsun?)*

-dığı zaman, -dığında, -ınca, (-ken), -dığı için, henüz (hâlâ, daha) ... -medi/-memiş (istisna olur)	**لَمَّا**

فَــلَمَّا أنْ جَاءَ البَشِيرُ

*"Fakat müjdeci gel**diği zaman** ..."* (12/96)

فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ القِتَالُ تَوَلَّوا إلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ

*"Uhdelerine savaş yazıl**dığında**, içlerinden birazı müstesna olmak üzere yüz çevirdiler."* (2/246)

فَقَالَ فَرِيقُ القَوْمِ لَمَّا نَشَدْتُهُمْ
نَعَمْ و فَرِيقٌ لَيْمُنُ اللّهِ لاَ نَدْرِي

*Onları ara**dığımızda**, bir kısım topluluk dedi ki, "evet" (onlardan haberimiz var). Bir kısmı da "Allah'a ant olsun ki, biz bilmiyoruz" dediler.*

فَلَمَّا جَاءَ هُمْ بِآيَاتِنَا إذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ

*"Fakat onlara ayetlerimiz gel**ince** bir de ne görsünler, onlar bu ayetlere gülüyorlar."* (43/47)

لَمَّا هَطَلَ المَطَرُ جَرَى السَّيْلُ

*Yağmur yağ**ınca** seller aktı.*

فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا كَأَنِّي و مَالِكاً
لِطُولِ اجْتِمَاعٍ لَمْ نَبِتْ لَيْلَةً مَعاً

*Ben ve Malik, uzun bir süre birliktelikle beraber, bir birimizden ayrıl**ınca** sanki (bana) bir gece bile beraber gecelememişiz (gibi) geldi.*

لَمَّا سَمِعْتُ الخَبَرَ سُرِرْتُ كَثِيراً

*Haberi duy**unca** çok sevindim.*

ولَقَدْ أهْلَكْنَا القُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا

*"Ant olsun ki, sizden evvelki devirler (de geçmiş ümmetler)i zulmet**tikleri için** helak etmişizdir."* (10/13)

أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا

*"İki katını başlarına getirdiğiniz bir bela, kendi başınıza gelmiş **olduğu için** mi "Bu nereden?" dediniz."* (3/165)

بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ

*"Hayır, onlar benim azabımı **henüz** tat**madı**lar."* (38/8)

فإنْ كُنْتُ مَـأْكُولاً فَـكُنْ خَيْـرَ آكِلٍ
و إلاّ فَـأَدْرِكْـنِـي و لَـمَّا أُمَـزَّقِ

*Eğer ben öldürüleceksem, bari en iyi öldürücü sen ol! Yoksa ben **henüz** parçalan**mamış**ken bana yetiş.*

كَلاَّ لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ

*"Gerçek (o insan Allah'ın) emrettiği şeyleri yerine getir**memiştir**."* (80/23)

فَـجِئْـتُ قُـبُورَهُمْ بَـدْءاً و لَـمَّا
فَـنَادَيْـتُ الـقُـبُورَ فَـلَمْ يُجِبْـنَهُ

*Ben **daha** (önce ulu birisi) ol**madığı**m halde, onların kabirlerine ulu bir kişi olarak geldim ve bu kabirlere seslendim de onlar da (hiçbir) cevap vermediler.*

قَارَبَتِ البَاخِرَةُ المِينَاءَ و لَمَّا

*Gemi limana yaklaştı. (Ancak) **hâlâ (girmedi.)***

إنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ

"Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir koruyucu bulunmasın." (86/4)

asla/ ... -mez/maz, -meyecek, : **لَنْ**

ومَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الإسْلاَمِ دِينًا فَـــلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ

Kim İslam'dan başka bir din ararsa (bu din) ***asla*** *kabul edil-****mez.***(3/85)

أَ يَحْسَبُ الإنْسَانُ أنْ لَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ

*"İnsan, biz onun kemiklerini toplayıp bir araya getire****me-yeceğ****imizi mi zanneder?"* (75/3)

واللّهِ لَـــنْ يَــصِلوُا إلَيْــكَ بِجَمْــعِــهِمْ
حَــتَّــى أُوَسَّــدَ فِي التُّــرَابِ دَفِــيــنَا

*Allah'a ant olsun ki, ben (başımı) toprağa koyup gömülme-dikçe, onların tamamı (dahi, zarar vermek için) sana ulaşa-****mayacak****lar.*

فَـــلَنْ يُضِيعَ حَقَّكَ

Senin hakkını ***asla*** *zayi et****meyecek.***

لَنْ تَزَالُوا كَذَلِكُمْ ثُمَّ لاَزِلْـــ ـــتُ لَكُمْ خَالِداً خُلُوْدَ الجِبَالِ

Sizler (şan ve şerefli olarak) böyle payidar olunuz! Sonra ben de dağlar durdukça sizin için (hizmette) var olayım.
(Bu beyitte لن dua için gelmiştir)

eğer (şayet) ... –se/-sa, -se/sa, takdirde, –se ... de, (mastar olarak kullanılır); Ayrıca bkz. وَلَوْ : **لَوْ**

ولَوْ أنَّهُمْ آمَنُوا واتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

*"**Eğer** onlar iman edip de sakınmış ol**sa**lardı, Allah katından sevap elbette daha hayırlı olurdu. **Eğer** bunu bil**se**lerdi."* (2/103)

لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذاً أحَداً خَليلاً لاتَّخَذْتُهُ خَليلاً

***Eğer** birisini dost edinmiş ol**sa**ydım, onu (Ebubekir'i) dost edinirdim.* (H)

لَوْ أنَّ في شَرَفِ المَأوَى بُلوُغَ مُنًىً
لَمْ تَبْرَحِ الشَّمْسُ يَوْماً دارَةَ الحَمَلِ

***Eğer** mevki ve makam şerefinde, arzulara ulaşmak bulun**saydı**, güneş hiçbir gün koç burcunu terk etmezdi.*

لَوْ دَرَسْتَ جَيِّداً لَفُزْتَ في الإمْتِحانِ

***Eğer** iyi çalış**sa**ydın, elbette sınavda başarılı olurdun.*

ولَوْ شَاءَ اللّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ

*"Allah dile**se**ydi onların işitmelerini giderirdi."* (2/20)

لَوْ كَانَ لابْنِ آدَمَ وَاديانِ مِنْ مَالٍ لابْتَغَى إلَيْهِمَا ثَالثاً

*İnsan oğlunun iki vadi (dolusu) malı ol**sa** bunlara(ek), bir üçüncüsünü daha ister.* (H)

لَوْ كَثُرَ العتَابُ نَفَرَ مِنْكَ الأصْدقَاءُ

*Azarlama(n) çok olur**sa** arkadaşlar(ın) senden nefret ederler.*

ولْيَخْشَ الّذينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافاً

*"Arkalarında aciz ve küçük evlatlar bıraktıkları **takdirde** onlara karşı endişe edenler saygı ile korksunlar."* (4/9)

لَوْ تَنْزِلُ عِنْدَنَا فَتُصِيبَ خَيْرًا

*Bize geldiğin **takdirde** iyiliğe ulaşırsın.*

لَوْ تَزُورُنَا فَنُكْرِمَكَ

*Bizi ziyaret etseydin **de** sana ikramda bulunsaydık.*

تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا و بَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا

"Onunla kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını arzu edecek." (3/30)

eğer (şayet) ... –meseydi/olmasaydı, ne olur ... -se/sa; -saydı ... ya! , -meli/malı ... değil mi?	**: لَوْلاَ**

وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللهُ

*"**Eğer** Allah bize hidayet **etmeseydi,** kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olamazdık."* (7/43)

فَـــلَوْلاَ أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ

*"**Eğer** çok tesbih edenlerden **olmasaydı...**"* (37/143)

لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ

***Eğer** ümmetime zorluk çıkaracak **olmasaydım** misvak kullanmayı emrederdim.* (H)

اللَّهُمَّ لَوْلاَ أَنْتَ مَا اهْـــتَدَيْنَا
و لاَ تَــصَدَّقْنَا ولاَ صَـــلَّيْنَا

*Allahım! **Eğer** Sen **olmasaydın** hidayete eremez, tasaddukta bulunamaz ve namaz (da) kılamazdık.*

لَوْلاَ العِلْمُ لَسَادَ الجَهْلُ

*İlim **olmasaydı** cahillik hakim olurdu.*

فَلَوْلاَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ و رَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الخَاسِرِينَ

*"Allah'ın fazlu rahmeti ol**masaydı** elbette zarara uğrayanlardan olurdunuz."* (2/64)

أُعَلِّلُ النَّفْسَ بِالآمَالِ أَرْقُبُهَا
مَا أَضْيَقَ الْعَيْشَ لَوْلاَ فُسْحَةُ الأَمَلِ

*Nefsi(mi), umutları bekleyerek oyalarım. Umut enginliği **olmasa**ydı yaşamak ne kadar daralır (ve güçleşir)di.*

و قَالَ الّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ لَولاَ يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ

*"Bilmeyenler şöyle dedi: **Ne olur** Allah bizimle konuş**sa**!"* (2/118)

وَ إِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا

*"Onlara bir ayet gelmediği vakit derler ki: Onları topla**saydın** ya!"* (7/203)

لَوْلاَ احْتَرَمْتَ مُعَلِّمَكَ

*Öğretmenine saygı göster**seydin ya!***

لَوْلاَ تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

*"Allah'tan yarlığanmanızı iste**meli değil mi**siniz? Umulur ki esirgenirsiniz."* (27/46)

-eğer (şayet) ... –meseydi, -meli değil miydi? : لَوْمَا **-sen(iz)e !**

لَوْمَا الإصَاخَةُ لِلْوُشاةِ لَكَانَ لِي
مِنْ بَعْدِ سُخْطِكَ فِي رِضَاكَ رَجَاءُ

***Eğer** koğucuları dinleme(n) ol**masaydı**, öfkelenmenden sonra, hoşnut olmanda benim için bir ümit olurdu.*

لَوْمَا تَأْتِينَا بِالْمَلاَئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

*"Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize melekleri getir**meli değil miydin?**" (Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize melekleri getir**sene!**)* (15/7)

keşke/ ne olurdu... -se/-sa !, eyvah...-se/-sa	**: لَيْتَ**

يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

*"**Keşke** ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir murada erseydim!"* (4/73)

يَا لَيْتَ إِخْوَانَنَا يَعْلَمُونَ بِمَا صَنَعَ اللّهُ لَنَا

***Keşke** kardeşlerimiz, Allah'ın bizim için yarattığı şeyleri bir bilseler!* (H)

يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ

*"**Eyvah bize!** (Keşke) Allah'a itaat et**seydik** ve Peygambere itaat et**seydik**!"* (33/66)

لَيْتَ الْمُذْنِبَ مُعْتَرِفٌ بِذَنْبِهِ

***Keşke** suçlu suçunu itiraf et**se**.*

يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ

*"**Ne olurdu,** Karun'a verilen (servet) gibi bizim de ol**saydı**!"* (28/79)

تُخَبِّــرُنِي الأَحْــلاَمُ أَنِّي أَرَاكُمْ
فَــيَا لَيْتَ أَحْــلاَمَ المَنَامِ يَــقِينُ

*Düşler sizi gördüğümü bana haber veriyorlar. Ah **keşke** rüyaların tatlılıkları gerçek **olsa!***

keşke... –se/seydi	**: مَا + لَيْتَ = لَيْتَمَا**

قَالَــتْ أَلاَ لَيْــتَمَا هَــذَا الحَــمَامُ لَــنَا
إِلَى حَــمَامَــتِــنَا أَوْ نِــصْفَــهُ فَــقَدِ

*"**Keşke** bizim dişi güvercinimizle birlikte, şu güvercinler ve (bir de) bunların yarısı (kadarı) bizim **olsaydı!** Bize yeterdi" dedi.*

لَيْتَمَا الحَقِيقَةُ مَعْرُوفَةٌ لَنَا

***Keşke** hakikat bizce **bilinseydi**.*

değil.	**: لَيْسَ**

أَيْنَ المَــفَــرُّ و الإِلَــهُ الــطَّــالِــبُ
وَالأَشْــرَمُ المَــغْلُوبُ لَيْــسَ الــغَالِبُ

*İsteyen Allah olunca kaçış nereye? Eşrem (Ebrehe) ise galip **değil** mağlup olmuştur.*

قَبَضْتُ خَمْسَةَ جُنَيْهَاتٍ لَيْسَ غَيْرُ

*Beş Cüneyh aldım, başka **değil**.*

Bkz. أَيْمُنُ	**: لَيْمُنُ**

م

-dığı(/-eceği), ...ki (-deki), şey (şeyler), ne?, her/ne ... –se, -en/-an, yok, değil, ne... (olumsuzluk bildirir), **-me/-ma, -dığı sürece, her hangi, ne kadar...! ne...!** (beğeni ifade eder) **adetâ** (belirsizlik ifade eder)	**مَا** :

كُلوُا مِنْ طَيِّبَاتِ **ما** رَزَقْنَاكُمْ

"Size verdiğimiz güzel rızıklardan yiyin." (2/57).

أوَلاَ يَعْلَمُونَ أنَّ اللّهَ يَعْلَمُ **ما** يُسِرّوُنَ و**ما** يُعْلِنوُنَ

"Bilmiyorlar mı ki, Allah onların gizlediklerini ve açığa vurduklarını biliyor?" (2/77).

وَهَبَ أبوُ بَكْرٍ للإسْلاَمِ كُلَّ **مَا** يَمْلِكُ مِنْ مَالٍ

Hz. Ebu Bekir, sahip olduğu bütün malları islama bağışladı.

ولاَ تُسْـــألوُنَ عَـــ**مَّا** كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Siz onların yaptıklarından sorumlu olmazsınız." (2/134)

فَلَمَّا أضَاءَتْ **مَا** حَوْلَهُ

"(O ateş) çevresindekileri aydınlatınca..." (2/17)

إذْ أوْحَيْنَا إلَى أُمِّكَ **ما** يوُحَى

"Bir zaman, vahyedilecek şeyi annene vahyetmiştik." (20/38)

واللّهُ مُخْرِجٌ **مَا** كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ

"Allah, sizin gizlemiş olduğunuz ***şeyleri*** *açığa vurandır."* (2/72)

لِـــمَا نَافِعٍ يَـــسْعَى اللَّبِـــيبُ فَلاَ تَـــكُنْ
لِـــشَيْءٍ بَـــعِيدٍ نَـــفْعُــهُ الدَّهْـــرَ سَاعِـــيَا

Akıllı kişi faydalı ***şey(ler)*** *için gayret eder. Öyleyse, zaman içerisinde faydası uzak olan bir şey için çaba harcayan olma!*

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى؟

"Ey Musa! Şu sağ elindeki ***nedir?****"* (20/17).

أَرَى أَنَّكَ تُحِبُّ أَنْ تَعْلَمَ : مَا الْخَبَرُ؟

"Haber ***nedir?****" öğrenmek istediğini sanıyorum.*

مَا اسْمُكَ؟

Adın ***nedir?***

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا

"Yerde ***ne varsa*** *hepsini sizin için yaratan O'dur."* (2/29)

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ

*"****Her ne*** *hayır* ***işlerseniz****, o size geri verilir."* (2/272).

مَا تَتَعَلَّمْ يُفِدْكَ

Ne *öğren****irsen*** *sana faydası olur.*

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَ مَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ

*"Sizin yanınızda ol****an*** *(şeyler) tükenir, Allah'ın katında ol****an****lar ise bâkidir."* (16/96)

لَـــعَمْرُكَ مَا فِي الأَرْضِ ضِيقٌ عَـــلَى امْرِئٍ
سَـــرَى رَاغِـــبًا أَوْ رَاهِـــبًا وَهْـــوَ يَعْـــقِلُ

*Sana yemin olsun ki, aklı başında olup ta, (ister arzuladıklarını) umarak, ister (istemediklerinden) korkarak gece karanlıklarında yürüyen kişi için yer yüzünde darlık **yoktur**.*

مَا هَذَا بَشَرًا

*"Bu bir beşer **değildir**."* (12/31)

ماَ الطَّقْسُ بِمُمْطِرٍ

*Hava yağışlı **değil**.*

ماَ إنْ خاَلدٌ شُجاَعٌ

*Halit elbette kahraman **değildir**.*

ماَ أنْتَ إلاَّ كَرِيمٌ

*Sen cömert birisinden başkası **değilsin**.*

ماَ كاَنَ إبْراَهيمُ يَهوُدِيًّا ولاَ نَصْراَنِيًّا

*"İbrahim **ne** Yahudi ne de Hıristiyandı."* (3/67)

و مَا تُنْفِقُونَ إلاّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّهِ

*"Siz harca**mazsınız**, Allah'ın rızasını istemeniz hariç .. (Siz ancak Allah'ın rızasını elde etmek için harcarsınız)."* (2/272)

مَا حَضَرَ الطَّبِيبُ

*Doktor gel**me**di.*

ماَ كاَنَ المُهْمِلُ بِناَجِحٍ

*İhmalkâr başarılı ol(a)**maz**.*

فَـــمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ

*"Onlar size karşı doğru ol**dukları sürece** siz de olara karşı doğru olunuz."* (9/7)

مَادُمْتُ حَيًّا

*"Yaşadığım **sürece** ..."* (19/31)

لاَ يَزَالُ الرَّجُلُ عَالِمــاً مَا طَلَبَ العِلْمَ

*Kişi ilim öğren**diği sürece** alimdir.* (H)

ألاَ تَنْسَى كُلَّ يَوْمٍ بَعْضًا مِنْ كُتُبِكَ فِي مَكَانٍ مَا

*Her gün, kitaplarından bir kısmını **her hangi** bir yerde unutmuyor musun?*

اشْتَرَيْتُ كِتَاباً مَا

***Her hangi** bir kitap satın aldım.*

فَـــمَاَ أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ

*"Onlar ateşe **ne kadar** da dayanıklıdırlar!"* (2/175)

أُعَــلِّــلُ النَّــفْــسَ بِـــالآمَـــالِ أَرْقُــبُهَا
مَا أَضْيَقَ الْــعَيْــشَ لَوْلاَ فُــسْحَــةُ الأَمَــلِ

*Nefsi(mi), umutları bekleyerek oyalarım. Umut enginliği olmasaydı yaşamak **ne kadar** daralır (ve güçleşir)di.*

مَا أَجْمَلَ النَّصْرَ

*Zafer **ne** güzel!*

كَانَ التَّقَدُّمُ الصِّنَاعِيُّ فِي العَصْرَيْنِ الْمُنْصَرِمَيْنِ قَدْ خَدَّرَ الدُّنْيَا نَوْعًا مَا

*Geçen iki asırdaki sınai ilerleme dünyayı **âdetâ** uyuşturmuştu.*

سَأُسَافِرُ عَــــمَّاَ قَرِيبٍ

Yakında yolculuğa çıkacağım.

كَثِيراً مَاَ نَبْكِي هذِهِ الأَيَّامَ

Çoğu kere bu günlere ağlarız.

قَلِيلاً مَا نَضْحَكُ

Çok az güleriz.

وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

"Nerede olursanız, yüzlerinizi o tarafa çevirin." (2/144)

-(n)ın dışında, -den hariç,	**: مَاخَلاَ**

أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ مَاخَلاَ اللّهَ بَاطِلُ
وَكُلُّ نَعِيمٍ لاَ مَحَالَةَ زَائِلُ

Bilmiş olun ki, Allah'ın dışında her şey batıldır. Her nimet de şüphesiz yok olucudur.

تَوَجَّهَ الْمُسَافِرُونَ إِلَى الطَّائِرَةِ مَاخَلاَ حَسَنًا

*Hasan'**dan başka** yolcular uçağa yöneldi.*

-dığı sürece (-dığı müddetçe, dıkça)	**: مَادَامَ**

مَادُمْتُ حَيًّا

*"Yaşa**dığım sürece** ..."* (19/31)

لاَ يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلاَةٍ مَادَامَ يَنْتَظِرُ الصَّلاَةَ

*Bir kul, namazı bekle**diği sürece** namazdadır.* (H)

لاَ أَسْتَطِيعُ للاسْتِمْرَارِ فِي السَّيْرِ مَادَامَ الْمَطَرُ غَزِيرًا

*Yağmur sağanak **olduğu sürece** yürümeye devam edemiyorum.*

ne? : **مَاذَا**

مَاذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِهَذَا مَثَلاً

*"Allah bu misal ile **ne** murat etti?"* (2/26)

أيُّ الأعْمَال أفْضَلُ ؟ قَالَ : إيمَانٌ بِاللّٰه و رَسُوله، قَال : قِيلَ ثُمَّ مَاذَا ؟

*Hangi ameller daha faziletlidir? O da dedi ki, Allah'a ve peygamberine inanmaktır. Dedi ki, sonra **nedir?** denildi.* (H).

مَاذَا عَلَى مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ أحْمَدَ
أنْ لاَ يَشُمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا

*(Peygamberimiz) Ahmed'in toprağını koklayan kişiye, hayat boyu en güzel kokuları koklamasa **ne** olur?*

مَاذَا تُشَاهِدُ فِي الحَدِيقَة

*Bahçede **ne** görüyorsun?*

hâlâ (henüz, daha), devam etti : **مَازَالَ**

و مَازِلْتُ أبْغِي المَالَ مُذْ أنَا يَافِعُ

*Ben geçliğimden beri **hâlâ** mal istiyorum.*

مَازَالَ الجَوُّ غَائماً

*Hava **hâlâ** bulutlu.*

مَازَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ

*Cebrail bana komşu hakkında tavsiyeye **devam etti**. Hatta onu bana varis kılacağını sandım.* (H)

-den başka, hariç	**: مَاعَدَا**

مَا عَدَا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ

*Meryem oğlu İsa'**dan başka**.* (H)

السِّــرُّ يَكْتُمُــهُ الاثْنَانِ بَيْــنَهُمَا
وَ كُــلُّ سِرٍّ عَدَا الاثْنَيْنِ مُنْــتَشِرُ

*Sırrı iki (kişi) aralarında saklarlar. İki (kişi)**den başka** ki her sır yayılır.*

حَضَرَ الطّلاّبُ مَاعَدَا خَالِداً

*Halit **hariç** öğrenciler geldiler.*

hiç bir ... yok	**: مَا مِنْ**

و مَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إلاّ عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا

*"Yer yüzünde **hiç bir** canlı **yok** ki, rızkı Allah'ın üzerine olmasın."* (11/6)

مَا مِنْ بَيْتٍ يُقْرَأُ فِيهِ سُورَةُ البَقَرَةِ إلاّ خَرَجَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ

*Bakara sûresi okunan **hiç bir** ev **yok**tur ki, şeytan ondan çıkmış olmasın.* (H)

مَا مِنْ عَــظِيمٍ قَدِ انْقَادَ المُــلُوكُ لَهُ
إلاّ يَــرَى لَــكَ إجْلاَلاً وَ إعْــظَامَا

*Sultanların boyun eğdiği **hiç bir** ulu kişi **yok** ki, senin için saygı ve tazim göstermesin.*

مَا مِنْ طَرِيقَةٍ لِلْوُصُولِ إلَى قِمَّةِ الجَبَلِ لأنَّ الثُّلُوجَ تَغَطَّى الطُّرُقَ جَمِيعَهَا

*Dağın tepesine ulaşmak için **hiç bir** yol **yok**. Çünkü, kar bütün yolları kapamış.*

ne zaman?, ne zaman ... -se, -den	**مَتَى :**

وَيَقُولُونَ مَتَى هذَا الوَعْدُ

*"Bu va'd (tehdit) **ne zaman?**" derler ?* (67/25)

مَتَى السَّاعَةُ

*Kıyamet **ne zaman?*** (H).

مَتَى رَحَلْتَ إلَى المَدِينَة؟

*Şehire **ne zaman** göç ettin?*

ولاَ يَدْرِي مَتَى كَانَ

***Ne zaman** olduğunu bilmiyor.* (H).

أنـا ابْـنُ جَـلاَ و طَـلاَّعُ الثَّـنَايَـا
مَـتَى أضَـعِ العِـمَامَـةَ تَـعْرِفُونِـي

*Ben her şeyi açık, zorluklar ve güçlüklerin üstesinden gelen biriyim. **Ne zaman** sarığı(mı bir yere) **koysam** beni tanırsınız.*

مَتَى تُتْقِنْ عَمَلَكَ تَبْلُغْ أمَلَكَ

***Ne zaman** işini sağlam **yaparsan**, arzularına kavuşursun.*

شَـرِبْنَ بِـمَاءِ البَـحْرِ ثُمَّ تَرَفَّـعَتْ
مَـتَى لُـجَجٍ خُـضْرٍ لَـهُنَّ نَئِـيجُ

*Bulutlar denizin gürültülü yeşil bulutları**ndan** suya doyup sonra göğe doğru yükseldiler.*

-dığı gibi (-dığı şekilde) : مِثْلَمَا

إذَا الْمَرْءُ لَمْ يَبْــذُلْ مِنَ الوُدِّ مِثْلَمَا
بَــذَلْتُ لَهُ فَاعْــلَمْ بِأنِّي مُفَارِقُه

*Kişi, benim kendisine sarf **ettiğim gibi** sevgi sarf etmediğinde bil ki, ben ondan ayrılırım.*

غَنَّيْتَ مِثْلَمَا غَنَّى الْبُلْبُلُ

*Bülbülün şarkı söyle**diği gibi** şarkı söyledin..*

-den beri, den itibaren : مُذْ

لَمْ يَلْقَ ابْنُ آدَمَ شَيْئًا قَطُّ مُذْ خَلَقَهُ اللّهُ أشَدَّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ

*Allah yarattığın**dan beri**, insan oğlu ölümden daha acı bir şeyle kesinlikle karşılaşmamıştır.* (H)

و مــازِلْــتُ أبْــغِي الْمــالَ مُــذْ أنــا يافِــعُ

*Ben gençliğim**den beri** hâlâ mal istiyorum.*

مَا رَأَيْتُكَ مُذْ يَوْمَان

*İki gün**dür** (iki gün**den beri**) seni görmedim.*

لَمْ أرَهُ مُذْ يَوْمَيْنِ

*İki gün**den beri** onu görmedim.*

سَافَرَ أخِي مُذْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ

*Güneş doğduğu an**dan itibaren** kardeşim yola çıktı.*

beraber, ile	**مَعَ :**

إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

*"Allah sabredenlerle **beraber**dir."* (2/153)

أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

*Sen sevdiğin**le** **beraber**sin.* (H)

فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا كَأَنِّي وَمَالِكًا
لِطُولِ اجْتِمَاعٍ لَمْ نَبِتْ لَيْلَةً مَعَا

*Ben ve Malik, uzun bir süre birliktelikle beraber, bir birimizden ayrılınca sanki (bana) bir gece bile **beraber** gecelememişiz (gibi) geldi.*

خَالِدٌ يَتَحَدَّثُ مَعَ الْمُدِيرِ الآنَ

*Halit şu anda müdür**le** konuşuyor.*

neden (neye)	**مِمَّ = مِنْ + مَا :**

مِمَّ تَضْحَكُ ؟

***Neden** gülüyorsun?* (H)

مِمَّ وَفِيمَ قَتْلِي
أَمَا لَكُمْ مَعَادُ

*Öldürülmem **neden** ve ne sebeple? Sizin için dönüş yok mu?*

-dığı şey(ler)den, -dığından ötürü, -den/-dan, neye?	**مِمَّا = مِنْ + مَا :**

و مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

"*...ve kendilerine rızk olarak ver**diğimiz şeylerden** infâk ederler.*"(2/3)

و مِمَّا لاَ يَعْلَمُونَ

"*...ve bilme**dikleri şeylerden**...*" (36/36)

وَ وَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

"*... Ve kazan**dıklarından ötürü** vay haline onların!*"(2/79)

كُلوُا مِمَّا فِي الأَرْضِ حلاَلاً طَيِّباً

"*Yer yüzünde bulunanların helal ve temiz olanların**dan** yiyin.*"(2/168)

لَيْتَ الكِلاَبَ لَنا كَانَتْ مُــجاوِرَةً

وَ لَيْــتَــنا لاَ نَرَى مِمَّا نَرَى أحَداً

*Keşke bize, köpekler komşu olsalardı ve keşke birin**den** gördüğümüzü görmemiş olsaydık.*

ألاَ تَسْألوُنِي مِمَّا أضْحَكُ

***Neye** güldüğümü bana sorsanız ya!* (H)

kim?, kimse(ler), kişi(ler), kimi, (her) kim ... –se, -en/-an,	**: مَنْ**

ومَنْ أحْسَنُ مِنَ اللّٰه صِبْغَةً

"*Allah'tan daha güzel boyası olan **kim?***" (2/138)

اُنْظُرْ مَنْ يَطْرُقُ البَابَ ؟

*Bak, kapıyı **kim** çalıyor?*

إنَّ اللّهَ لا يُحِبُّ **مَنْ** كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

*"Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenen **kimse**yi sevmez."* (4/36)

و مِنَ النَّاسِ **مَنْ** يَقُولُ آمَنَّا بِاللَه

*"İnsanlardan öyle **kimseler** vardır ki, "Allah'a inandık" derler."* (2/8)

فَكَفَى بِنَا عَلَى **مَنْ** غَيْرِنَا
حُبُّ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ إيَّانَا

*Hz. Peygamber Muham-med'in bizi sevmesi, bizim dışımızdaki **kimseler**e karşı, bize (üstünlük olarak) yeter.*

فإنْ عَلاَنِي **مَنْ** دوُنِي فلاَ عَجَبٌ
لِي أسْوَةٌ بِانْحِطَاطِ الشّمْسِ عَنْ زُحَلِ

*Benden aşağı olan **kişiler**, beni geçerse (bunda) şaşılacak bir şey yok. (Zira) Güneşin, Utarit (yıldızın)dan aşağı olması benim için bir örnektir.*

واللّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ **مَنْ** يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ و مِنْهُمْ **مَنْ** يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ و مِنْهُمْ **مَنْ** يَمْشِي عَلَى أرْبَعٍ

*"Allah her hayvanı sudan yarattı, işte bunlardan **kimi** karnı üstünde yürüyor, **kimi** iki ayağı üstünde yürüyor, **kimi** de dört (ayağı) üstünde yürüyor."* (24/45)

و**مَنْ** يَفْعَلْ ذَلكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

*"**Kim** böyle yapar**sa** muhakkak kendisine yazık etmiş olur."* (2/231)

إنَّ مَــنْ يَدْخُــلِ الْكَنِيسَةَ يَــوْماً
يَلْــقَ فِيــهَا جَــآذِراً و ظِــبــاءَ

*Şüphesiz kiliseye **her kim** girerse,, orada yaban öküzünün yavruları(na benzeyen Hıristiyan çocukları) ve geyikler(e benzeyen Hıristiyan kadınları) ile karşılaşır.*

مَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّداً فإنَّ مُحَمَّداً قَدْ مَاتَ، و مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللّهَ فإنَّ اللّهَ حَيٌّ لاَ يَموُتُ

***Kim** Muhammed'e tapıyordu**ysa**, işte Muhammed öldü. **Kim** de Allah'a tapıyordu**ysa**, muhakkak ki Allah, Hay'dır, ölmez.*(H)

مَنْ يَسْتَجِبْ لِنُصْحِ وَالِدَيْهِ يَسْعَدْ فِي حَيَاتِهِ

***Kim** anne-babasının öğütlerine olumlu cevap verir**se** hayatında mutlu olur.*

والآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى

*"Ahiret sakın**anlar** için elbette daha hayırlıdır."* (4/77)

-den/-dan, -de/-da, -den biri/bir kısmı, yüzünden, –den dolayı, -le (ile), karşı (karşılık), yanında, zaid	: مِنْ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى

*"Kulunu, geceleyin Mescid-i Haram'**dan** Mescid-i Aksa'ya kadar yürüten (Allah), eksikliklerden uzaktır."* (17/1)

إنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

*Sıcaklığın şiddeti cehennemin sıcaklığın**dan**dır.*(H)

خَرَجَ العُمَّالُ مِنَ المَصْنَعِ بَعْدَ انْــتِهاَءِ العَمَلِ

*İşçiler, iş bittikten sonra fabrika**dan** çıktılar.*

لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ

*"Ta ilk günün**de** temeli takva üzerine atılmış olan mescit ..."* (9/108)

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّهُ

*"O peygamberler, biz onların kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlar**dan biri** ile söylemiş ..."* (2/253)

فَاجْعَلْ أفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ

*İnsanlar**dan bir kısmının** gönüllerini onlara meyledici kıl."* (14/37)

مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا

*"Onlar günahları **yüzünden** suda boğuldular."* (71/25)

ولاَ عَيْــبَ فِيــهِمْ غَيْــرَ أنَّ سُــيُوفَــهُمْ
بِــهِــنَّ فُــلُــوُلٌ مِنْ قِــرَاعِ الكَــتَائِبِ

*Onlarda hiçbir ayıp (ve kusur) yoktur, ancak kılıçlarında ordularla savaşmak**tan dolayı** çentikler vardır.*

واللّهُ يَعْلَمُ المُفْسِدَ مِنَ المُصْلِحِ

*"Allah iyiliğe çalışanlar**la** fesat yapanları bilir."* (2/220)

يَحْفَظُونَهُ مِنْ أمْرِ اللّهِ

*"Allah'ın emri**yle** onu korurlar."* (13/11)

ونَصَرْنَاهُ مِنَ القَوْمِ الّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

*"Ayetlerimizi yalanlayan kavme **karşı** ona yardım ettik."* (21/77)

أَرَضِيتُمْ بِالحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ

*"Ahirete **karşılık** dünya hayatına mı razı oldunuz?"* (9/38)

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أمْوالُهُمْ ولا أوْلادُهُمْ مِنَ اللّه شَيْئًا

*"Ne malları, ne evlatları Allah **yanında** onları hiç bir şeyden asla kurtaramaz."* (58/17)

مَا يَفْتَحِ اللّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا

"Allah insanlara bir rahmet (kapısı) açtı mı, onu tutacak kimse yoktur." (35/2)

مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمنِ مِنْ تَفَاوُتٍ

"O çok esirgeyen Allah'ın yaratışında hiç bir düzensizlik görmezsin." (67/3)

مَا جَاءَنِي مِنْ أحَدٍ

Bana hiç kimse gelmedi.

-den dolayı, için	**مِنْ أجْلِ :**

مِنْ أجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إسْرَائِيلَ

***"Bundan dolay**ıdır ki, İsrail oğullarına şu hakikati hükmettik."* (5/32)

ولَكِنِّي أكْرَهُهُ مِنْ أجْلِ رِيحِهِ

*Ancak ben onu kokusun**dan dolayı** hoş görmüyorum.* (H)

تَتَبَارَى مَعَ زُمَلاَئِكَ مِنْ أجْلِ زِيَادَةِ الإنْتَاجِ

*Üretimi artırmak **için** arkadaşlarınla yarışıyorsun.*

bundan dolayı	**مِنْ ثَمَّ :**

فَمِنْ ثَمَّ سُمِّيَتْ عَرَفَة

***Bundan dolayı** Arafat diye adlandırıldı.* (H)

tarafından	**مِنْ عَنْ :**

فَلَقَدْ أرَانِي لِلرِّمَاحِ دَرِيئَةً
مِنْ عَنْ يَمِينِي مَرَّةً و أمَامِي

*Ant olsun ki, bazen sağ **tarafımdan**, bazen de önümden kendimi mızraklara hedef olarak görüyorum.*

kim ... –mezse, -meyen	**مَنْ لَمْ :**

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّه ورَسُولِه فَإنَّا اعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

*"**Kim** Allah'a ve Resulüne iman et**mezse** bilsin ki, kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır."* (48/13)

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالقُرْآن

*Kur'an'la yetin**meyen** (veya Kur'an'ı güzel oku**mayan**) bizden değildir.* (H)

den itibaren, -den beri	**مُنْذُ :**

مَا بَالَ رَسُولُ اللّه (صلعم) قَائِمًا مُنْذُ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الفُرْقَانُ

*Hz. Peygamber, kendisine Kur'an indirildik**ten** **itibaren** ayakta bevl etmedi.* (H)

فَيَقُولَ : مَتَى كُنْتَ ههُنَا يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللّه ؟ وأقُولُ مُنْذُ زَمَنٍ طَوِيلٍ

*O, ne zamandan beri buradaydın, ey peygamberin amcası oğlu, dedi. Ben de, uzun zaman**dan** **beridir**, dedim.* (H)

مَا اسْتَوَى النَّاسُ مُنْذُ كَانُوا أُنَاسًا
خَلَقَ اللّهُ خَلْقَهُ أطْوَارًا

*İnsanlar, insan olalı**beri** eşit değillerdir. Allah yaratıklarını tabaka tabaka yaratmıştır.*

her ne ... -se	**: مَهْمَا**

قَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

*"Bizi büyülemek için **her ne** mucize getir**sen** biz sana iman ediciler değiliz" dediler."* (7/132)

وإنَّكَ مَهْمَا أنْفَقْتَ مِنْ نَفَقَةٍ فإنَّها صَدَقَةٌ

*Sen nafaka olarak **her ne** harcar**san** , şüphesiz o sadakadır.* (H)

ومَهْمَا تَكُنْ عِنْدَ امْرِئٍ مِنْ خَلِيقَةٍ
وَلَوْ خَالَهَا تَخْفَى عَلَى النَّاسِ تُعْلَمِ

*Bir kişide **her ne** huy bulunur**sa** bulunsun, insanlardan gizli kaldığını zannetse de o (huy) bilinir.*

مَهْمَا تَبْذُلُوا مِنْ جُهْدٍ لإسْعَادِ الغَيْرِ يُقَدِّرْهُ النَّاسُ

Başkalarını mutlu etmek için ***her ne*** *gayret sarf ederseniz, insanlar onu takdir eder.*

مَهْمَا أمْكَنَ

Mümkün mertebe..., oldukça...,

ن

نَ :

1- Bu nûn, sonu sakin ve mütekellim yası bitişmesi gereken kelimelerin sonuna gelir, kelimenin sonundaki harekeyi koruduğu için buna **nun-ı vikaye** (harekeyi koruma) denir.

أَكْرَمَنِي

Bana ikramda bulundu.

لَكِنِّي ، لَكِنَّنِي

Ancak ben...

قَدْنِي

Bana yeter

لَدُنِّي

Benim tarafımdan

لَعَلِّنِي

Belki ben...

يُكْرِمُونَنِي

Bana iyilikte bulunuyorlar.

2- İsimlerin tesniye (ikil)lerinde bulunur.

جَاءَ الْمُعَلِّمَانِ

İki öğretmen geldi.

الْوَلَدَانِ يَلْعَبَانِ

İki çocuk oynuyorlar.

رَأَيْتُ الوَلَدَيْـــنِ فِي الْحَدِيقَةِ

İki çocuğu bahçede gördüm.

3-Fiilerin tesniye (ikil) kiplerinde ref alameti olur:

يَلْعَبَانِ

O ikisi oynuyorlar.

تَلْعَبَانِ

O iki kadın oynuyorlar;(veya) siz ikiniz oynuyorsunuz.

نَ :

1-Cemi müzekker (eril-çoğul) kelimelerde bulunur.

أَيَّتُهَا العِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

"Ey kervan, siz hırsızlarsınız!" (12/70)

رَأَيْتُ الْمُهَنْدِسِيـــنَ

Mühendisleri gördüm.

2-Müfred müennes (Dişil – tekil) fiili muzarilerde ref alameti olur:

يَا فَاطِمَةُ أَنْتِ تَهْتَمِّيـــنَ بِأُمُورٍ كَثِيرَةٍ

Fatma! sen pek çok şeye özen gösteriyorsun.

3-Cemi müennes (Dişil – çoğul) fiili muzarilerin sonunda bulunur:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْـــنَ أَوْلاَدَهُنَّ

"Anneler çocuklarını emzirirler." (2/233)

الْمُجْتَهِدَاتُ نَجَحْـــنَ

Çalşkan kızlar başardılar.

4-Cemi müzekker (Eril – çoğul) fiili muzarilerde ref alameti olur :

الأَوْلاَدُ يَدْرُسُونَ

Çocuklar ders çalışıyorlar.

5-Fiili muzari nefs-i mütekellim maal-gayr (birinci çoğul şahıs = "Biz") kipinin başında bulunur.

إِنَّا نَـــعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ

"Biz onların gizlediklerini biliyoruz." (36/76)

nun-ı te'kîd (pekiştirme nunu)	نّ :

Muzari ve emir fiillerin sonuna gelip manada kesinlik anlamı kazandırır.

وَ تَاللّٰهِ لأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ

"Allah'a yemin ederim ki, ben putlarınıza ***elbette*** *bir tuzak kuracağım."* (21/57)

وَ إِماَّ تَخَافَـــنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ

"Eğer bir kavmin hıyânetinden ***kesin*** *endişeye düşersen, hak ve adalet üzere (bu durumu) kendilerine at."* (8/58)

اسْتَـــقْـــدِرِ اللّٰهَ خَيْراً وارْضَيَـــنَّ بِـــهِ

فَبَـــيْـــنَمَا العُسْرُ إِذْ جَاءَتْ مَـــيَاسِـــيرُ

*Allah'tan hayır iste ve buna **kesin** razı ol! Çünkü, zorluklar içerisinde kolaylıklar hemen ortaya çıkar.*

وَلاَ تَحْسَبَـــنَّ اللّهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ

"O zalimlerin yapacaklarından Allah'ı sakın gafil sanma!" (14/42)

لَتَجْتَهِدَنَّ فِي كُلِّ عَمَلٍ تَقُومُ بِهِ

*Yapacağın her işte **mutlaka** (çok) çalışacaksın.*

	نْ :

Muzari ve emir fiillerin sonuna gelerek manada kesinlik anlamını kazandı-rır.

فَأَنْزِلَـــنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا

Bizim üzerimize sükûnet (huzur) indir.

biz	نَحْنُ :

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

"Biz onların dediklerini çok iyi biliriz." (50/45)

فَقُلْنَا جَـــمِيعاً نَحْنُ أَصْـــبَرُ مِـــنْكُمْ

وَ أَكْـــرَمُ فِي يَوْمِ الْوَغَى وَ التَّمَارُسِ

*Hepimiz dedik ki, **biz** sizden daha sabırlı, savaş ve dövüşme günüde sizde daha onurluyuz.*

-e doğru, -e karşı, benzer, gibi	نَحوُ :

كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ **نَحْوَ** الْمَشْرِق

*Bineğinin üstünde doğuya **doğru** namaz kılıyordu.* (H)

فَإِنْ كُنْتَ مُشْتَاقاً فَسِرْ **نَحْوَ** بَابِـــنَا

فَنَحْنُ إِلَى مَا كَانَ مِنْ ذَاكَ أَشْوَقُ

*Eğer özlemişsen kapımıza **doğru** yürü! Biz olan şeye bundan daha özlemliyiz.*

زُرْتُهُ **نَحْوَ** السَّاعَةِ الثَّامِنَةِ

*Onu saat sekize **doğru** ziyaret ettim.*

أَنَا أَقُومُ بِوَاجِبِي **نَحْوَ** الْوَطَنِ

*Ben vatanıma **karşı** görevimi yerine getiririm.*

ثُمَّ قَالَ **نَحْوَ** ذَلِكَ

*Sonra da bunu **benzerini** söyledi.* (H)

نَحْوُ : حَسَنٌ قَائِمٌ

*Hasan ayaktadır, **gibi.***

evet (elbette, tabii, peki)	**: نَعَمْ**

فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقّـــاً قَالُوا **نَعَمْ**

*"Rabbinizin size vad ettiğini gerçek buldunuz mu? **"Evet"** (bulduk) dediler."* (7/44)

أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ جَبَانًا، قَالَ : **نَعَمْ** ؛ فَقِيلَ أ يَكُونُ الْمُؤْمِنُ بَخِيلاً، فَقَالَ : **نَعَمْ** ؛ فَقِيلَ أ يَكُونُ الْمُؤْمِنُ كَذَّابًا ، فَقَالَ : لاَ .

*Mümin korkak olur mu? Dedi ki, **Evet** (olabilir); Denildi ki, mümin cimri olur mu? Dedi ki, **Evet** (olabilir); (Yine) denildi ki, mümin yalancı olur mu? Dedi ki, hayır (olamaz).* (H)

أمِنْ أجْلِ هَذَا الحُبِّ صِرْتَ كَمَا أرَى
فَقُلْتُ نَعَمْ وَالحُبُّ مُرُّ المَذَائِقِ

*Şu sevgiden dolayı mı gördüğüm gibi oldun (bu hale geldin)? (dediler). Ben de dedim ki, "**Evet,** sevgi tatların en acısıdır."*

ne güzel ... ! (ne iyi ... !), ne mükemmel ... !	: **نِعْمَ**

نِعْمَ أجْرُ العَامِلِينَ

*"Böyle yapanların mükafatı **ne güzeldir!**"* (3/136)

نِعْمَ الإدَامُ الخَلُّ

*Sirke **ne güzel** katıktır!* (H)

نِعْمَ الفَتَى عُمَرُ فِي كُلِّ نائِبَةٍ
نَابَتْ و قَلَّتْ لَهُ نِعْمَ الفَتَى عُمَرُ

*Başa gelen her musibette Ömer **ne güzel** gençtir! (Hatta) "Ömer **ne güzel** genç" (sözü) onun için azdır.*

نِعْمَ قَوْلاً الصِّدْقُ

*"Doğru" **ne güzel** söz!*

إنَّ اللّهَ **نِعِمَّا** يَعِظُكُمْ بِهِ

*"Allah bununla size, gerçekten **ne güzel** öğüt veriyor!"* (4/58)

نِعِمَّا بِالمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ

İyi mal, iyi kişi için ***ne güzeldir!*** (H)

نِعْمَتِ الطَّبِيبَةُ فَاطِمَةُ

Fatma ***ne mükemmel*** *doktor!*

نِعِمَّا :	bkz. نِعْمَ

نِعْمَتْ :	bkz. نِعْمَ

هـ

bkz. أ	: هَـ = أ

onu, onun (iyelik eki), (eril-tekil zamir)	: هُ

رَأَيْتُــهُ

***Onu** gördüm.*

هَذَا بَيْتُــهُ

*Bu **onun** evidir.*

الْمُجْتَهِدُ كَافَأَهُ مُعَلِّمُــهُ

*Çalışkan olanı, öğretmeni (**onu**) mükâfatlandırdı.*

	: هْ

1- Kafiye tamamlama için kullanılır (ıtlak).

أُقْسِمُ بِاللّٰهِ لَتَفْعَلَنَّهْ
أُكْسُ بُنَيَّاتِي وَ أُمَّهُنَّهْ

Allah'a yemin ederim ki, bunu yapacaksın. Kız çocuklarımı ve annelerini giyindir.

2- Sonunda illetli harf bulunan kelimelerde harekenin açığa çıkmasını sağlar. Buna *hâu's-sekt* de denir.

مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ

"Malım bana fayda vermedi, saltanatım benden ayrılıp gitti." (69/28-29)

إذَا مَا تَرَعْرَعَ فِينَا الغُلامُ
فَمَا إنْ يُقَالُ لَهُ مَنْ هُوَهْ

Bizde çocuk (biraz) gelişmeye başlayınca hemen onun için "o kimdir?" denir.

3- Nidalarda (nüdbe) elifin açığa çıkmasını sağlar:

وَا زَيْدَاهْ

Vah Zeyd!

onu/ona, onun/-sı/-ı (dişil – tekil zamir), **işte, al, tut** (söze başlama ve dikkat çekme -tenbih- edatı)	: **هَا**

أرسَلَـــهَا وَالِدُهَا إلَى مَدْرَسَتِـــهَا

*Babası **onu** (kızı) okuluna gönderdi.*

ضَرَبَـــهَا أبُوهَا

*Babası **onu** (kızı) dövdü.*

كِتَابُـــهَا

***Onun** kitabı.*

هَا أنْتُمْ هَؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ

*"**İşte** sizler onlarsınız ki, hakkında bilginiz olan şeyde çekiştiniz."* (3/66)

هَا أنَا أفْعَلُ كَذَا

***İşte** ben böyle yapıyorum.*

وَ هَا أنْتَ نِلْتَ نَصِيبَكَ

***İşte** şansına ulaştın!*

şu iki (dişil-ikil işaret ismi)	: **هَاتَانِ**

هَاتَانِ البِنْتَانِ مُتَرَبِّيَتَانِ

***Şu iki** kız eğitilmişlerdir.*

şu iki, (dişil-ikil işaret ismi, nasb-cer hali)	: **هَاتَيْنِ**

قَالَ إنِّي أرِيدُ أنْ اُنْكِحَكَ إحْدَى ابنَتَيَّ **هاتَيْنِ**

*"Dedi ki: **Şu iki** kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum."* (28/27)

نَذِيراً لَكُمْ مِنْهُ وَ بَشِيراً لَكُمْ بِهِ
وَ مَا لِي فِي **هاتَيْنِ** قَوْلَةُ كَاذِبٍ

*Ondan size bir ihtar ve onunla size bir müjde (olsun)! Benim **şu iki**(şey)de yalan sözüm yoktur.*

إنَّ **هَاتَيْنِ** الفَتَاتَيْنِ مِنْ تُرْكِياَ

***Şu iki** genç kız Türkiyelidirler.*

كَانَ يَخْرُجُ يَوْمَ الفِطْرِ يُصَلِّ **تَيْنِكَ** الرَّكْعَتَيْنِ

*O, Ramazan bayramında (evinden) çıkar **şu iki** rekat (namaz)ı kıldırırdı.* (H)

فلاَ يَنْبَغِي لأحَدٍ أنْ يَقْرَأَ سَجْدَةً فِي **تَيْنِكَ** السّاَعَتَيْنِ

***Şu iki** saatte hiçbir kimse için secde (ayetini) okuması uygun değildir.* (H)

bu/şu, işte, (eril-tekil işaret ismi)	: **هَذَا**

هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

*"**Bu** doğru bir yoldur."* (3/51)

فَلاَ يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا

*"Artık **bu** yıllarından sora Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."* (9/28)

هَذَا الفَنَّانُ مَشْهُورٌ

***Bu** sanatçı ünlüdür.*

قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلاَمٌ

*"A! Müjde! **İşte** bir erkek çocuk! dedi."* (12/19)

şu/bu/o iki (eril-ikil işaret ismi)	: **هَذَانِ**

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا

*"**Şu ikisi** tartışmaya girişmiş iki hasımdır."* (22/19)

شَمْسٌ وَ بَدْرٌ أَنَارَا فِي ضُحًى وَ دُجًى
لآدَمَ وَهُمَا لاَ رَيْبَ هَذَانِ

*Güneş ve ay kuşlukta ve karanlıkta insanoğlunu aydınlatırlar. Şüphesiz o ikisi **şunlardır (şu ikisidir).***

هَذَانِ كِتَابَانِ مُمْتِعَانِ

***Şu ikisi** faydalı kitaplardır*

فَقَالاَ نَحْنُ ذَانِ

*Dediler ki, biz **o ikisi**yiz.*

bu/şu (dişil-tekil işaret ismi)	: **هَذه**

وما هذه الحَيَاةُ الدُّنْيا إلاَّ لَهْوٌ و لَعبٌ

*"**Bu** dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir."* (29/64)

وإذْ قُلْنَا ادْخُلوُا هَذه القَرْيَةَ

*"...ve bir vakit, **şu** şehre girin, dedik."* (2/58)

هَذه السَّاعَةُ صُنعَتْ في اليَابَان

***Bu** saat Japonya'da imal edilmiştir, (Japon malıdır).*

bu/şu iki (eril-ikil işaret ismi, nasb-cer hali)	: **هَذَيْن**

فَقَدْتُ حَبيباً وابْتُليتُ بغُرْبَة

وَ حَسْبُكَ منْ هَذَيْن أمْرَان مُرَّان

*Dostumu kaybettim, yalnızlıkla imtihan edildim. **Bu iki** durum sana acı olarak yeter.*

إنَّ هَذَيْن الكتَابَيْن مُفيدَان

***Şu iki** kitap şüphesiz faydalıdır.*

النَّاسُ اثْنَان في زَمَانكَ ذَا

لَوْ تَبْتَغي غَيْرَ ذَيْن لَمْ تَجد

*Senin şu zamanında insanlar iki (çeşit)dir. **Bu iki** (çeşit)den başkasını istersen bulamazsın.*

böyle	: **هَكَذَا**

أ هكَذا عَرْشُكَ

*"Senin tahtın **böyle** mi?"* (27/42)

ثُمَّ قالَ: هكَذا كانَ وُضُوءُ رَسُولِ اللّه (صلعم)

*Sonra dedi ki, Resulullah (s.a.v.)'ın abdesti **böyle** idi.* (H)

إذَا كانَ رَأسُ المَرْءِ أشْيَبَ هَكَذا
وَ لَمْ يَنْهَ عَنْ جَهْلٍ فَلَيْسَ لَهُ عُذْرُ

*Kişinin başı **böyle** ağarır ve (ağarma onu) cehaletten de alıkoymazsa onun için mazeret yoktur.*

... mi?	هَلْ :

فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا

*"Rabbinizin (tehdit olarak) bildirdiğini gerçek buldunuz **mu?**"* (7/44)

اللّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ ؟

*Allahım! Tebliğ ettim **mi**?*(H)

يَا عَامِرًا لِخَرَابِ الدَّارِ مُجْتَهِدًا
بِاللّه هَلْ لِخَرَابِ العُمْرِ عُمْرَانُ

*Ey harap yurdu imar etmeye çalışan! Allah aşkına (söyle) harap olan ömrün imarı mümkün **mü?***

هَلْ فَهِمْتَ الدَّرْسَ ؟

*Dersi anladın **mı?***

... değil mi? –saydı ya!	هَلاّ = هَلْ + لا:

هَــلاَّ قُــلْتَ الــلَّهُمَّ رَبَّنَا آتِــنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ

*Allah'ım, bizlere dünyada ve ahirette iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru, demeli **değil miydin**, (desene).* (H)

هَلاَّ كَتَبْتَ فَرْضَكَ ؟

*Ödevini yazmalı **değil miydin**?*

وَ نُــبِّــئْتُ لَيْــلَى أَرْسَــلَتْ بِشَــفَــاعَــةٍ
إِلَــيَّ فَــهَلاَّ نَــفْــسُ لَيْــلَى شَــفِيعُــهَا

*Haber aldım ki Leyla bana aracı göndermiş; Leyla'nın bizzat kendisi aracı **olsaydı ya!***

onlar (eril-çoğul)	: **هُمْ**

هُمُ الأهْلُ لاَ مُسْتَوْدَعُ السِّرِّ ذَائِعٌ
لَدَيْهِمْ وَلاَ الجَانِي بِمَا جَرَّ يُخْذَلُ

*Aile (dediğin) **onlardır**. Ne kendilerine emanet edilen sır aralarında yayılır, ne de bir cinayet işleyen işlediği cinayet sebebiyle yardımsız bırakılır.*

هُمْ يُدَافِعُونَ عَنْ وَطَنِــهِمْ

***Onlar** ülkelerini koruyorlar,* (erkekler için).

إنَّــهُمْ غَيْرُ أَوْفِيَاءَ لِوَطَنِــهِمْ

***Onlar** vatanlarına vefakar değillerdir.*

o ikisi (ikil-eril-dişil)	: **هُمَا**

هُمَا سَوَاءٌ وَ فَرْقٌ بَيْنَــــهُمَا
أَنَّــــهُمَا جَامِدٌ وَ مُنْسَكِبٌ

İkisi *de birdir. Aralarındaki fark ise,* ***onlar****(dan biri) katı, (biri) akıcıdır.*

هُمَا فَازَا فِي مُسَابَقَةِ القُرآنِ الكَرِيمِ

Onlar *(iki erkek) Kur'an-ı Kerim yarışmasında başarılı oldular.*

onlar (dişil-çoğul)	: هُنَّ

ثَلاَثٌ هُـــنَّ مُهْلِكَــةُ الأَنَامِ
وَ دَاعِيَةُ الصَّحِيحِ إِلَى السَّقَامِ

Üç (şey vardır ki), ***onlar*** *insanları mahvedici ve sağlığı hastalığa sevk edicidir.*

الأُمَّهَاتُ يُنْشِئْنَ أَبْنَائَـــهُنَّ عَلَى الفَضِيلَةِ

*Anneler, çocuk****larını*** *erdemlikle büyütürler.*

bura, şura, (ora)	: هُنَا

لَقَدْ سَارَتِ الوُفُودُ إِلَى هُنَا

Delegeler ***bura****ya kadar yürüdü.*

قَالاَ وَ مِنْ أَيْنَ رَمَا كَ الشَّوْقُ قُلْتُ مِنْ هُنَا

O ikisi dediler ki, özlem seni nereden attı. Ben de dedim ki, ***şura****dan.*

şurada, burada, oraya	: هُنَاكَ

فإنّ هُنَاكَ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ السِّلَّرُ

Şurada, kendisine Siler denen bir vadi vardır. (H)

فَانْظُرْ إلَى عُشْبٍ هُنَاكَ مُجَمَّعِ
وَانْظُرْ إلَى زَهْرٍ هُنَاكَ مُفَرَّقِ

Şurada *bir araya getirilmiş ota bak! ve* ***şurada*** *dağıtılmış çiçeğe bak!*

المَنْزِلُ هُنَاكَ

Ev ***şurada.***

سَافَرُوا هُنَا وهُنَاكَ للتَّشَاوُرِ بِتَوْحِيدِ الكَلِمَةِ

Söz birliğini istişare etmek için ***oraya*** *buraya yola çıktılar.*

orada, işte burada, şurada	:هُنَالِكَ

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ

"***Orada*** *Zekeriyya Rabbi'ne dua etti."* (3/38)

و خَسِرَ هُنَالِكَ المُبْطِلُونَ

"Beyhude laf söyleyenler ***işte burada*** *hüsrana düşmüştür."* (40/78)

فإنّ هُنَالِكَ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ السِّلَّرُ

Şurada, *kendisine Siler denen bir vadi vardır.* (H)

فَهُمْ هُنَالِكَ خَيْرُ النَّاسِ كُلِّهِمِ
عِنْدَ البَلَاءِ وَ أَحْمَاهُمْ عَنِ الكَرَمِ

Onlar ***şurada,*** *musibet anında insanların en iyileri ve şerefi daha iyi koruyanlardır.*

burada, bura (şura), orada	هَهُنَا:

أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَهُنَا آمِنِينَ

*"Siz **burada** emin bırakılacak mısınız?"* (26/146)

لاَ تَجْسُرُ الفُصَحَاءُ تُنْشِدُ هَهُنَا

بَيْـتاً وَ لَـكِنِّي الهِزَبْرُ البَاسِلُ

*Fasih kişiler, **burada** bir beyit söylemeye cesaret edemezler. Ancak ben (o konuda) güçlü bir aslan (gibiy)im.*

خُذْ هَهُنَا

***Bura**yı tut!* (H)

أَلاَ إِنَّ الإِيمَانَ هَهُنَا

*Dikkat! İman **orada**dır.* (H)

onlar, şunlar (eril-dişil-çoğul işaret ismi)	هَؤُلاَءِ :

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلاَءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ

*"Sonra sizler, yine **onlar**sınız ki, kendilerinizi öldürüyorsunuz."* (2/85)

فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلاَءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

*(Bunun üzerine), "Eğer doğru iseniz **şunların** isimlerini bana söyleyiniz" dedi.* (2/31)

فَأَمَّا هَـؤُلاَءِ فَأَهْـلُ مَكْرٍ

فَأَمَّـا الأَوَّلُـونَ فَأَغْبِـيَاءُ

Şunlar *hile sahipleridirler. Öncekiler ise geri zekâlıdırlar.*

فَلاَ يَنْبَغِي أنْ نَطْمَئِنَّ إلَى هَؤُلاَءِ

Şunlara *güvenmemiz doğru olmaz.*

o (eril-tekil)	**هُوَ**

اللّهُ لاَ الَهَ إلاّ هُوَ

*"Allah ki, **O'**ndan başka tanrı yoktur."* (3/2)

هُوَ لَهاَ صَدَقَةٌ وَ لَناَ هَدِيَّةٌ

O, *onun için sadaka, bizim için de hediyedir.* (H)

هُوَ خُلقٌ كَماَ أرَدْتَ و حَظٌّ

مِنْ عَطاَياَ المُهَيْمِنِ الوَهَّاب

O, *istediğin gibi bir huy; gözeten ve bağışlayan (Allah)'ın ihsanından bir paydır.*

هُوَ أخْبَرَنِي بِهذاَ النَّبَاَ أمْسِ

*Dün bana bu haberi **o** verdi.*

o (tekil-dişil)	**هِيَ :**

قالَ هِيَ عَصاَيَ

*"**O** asamdır, dedi."*(20/18)

قاَلوُا : حَدِّثْناَ ماَ هِيَ ياَ رَسوُلَ اللّهِ، قاَلَ هِيَ النَّخْلَةُ

*Onlar "ey Allah'ın resulü, **onun** ne olduğunu bize söyle" dediler. O da "**O** hurmadır" dedi.* (H)

فَقَالُوا أَيْنَ مَسْكَنُـــهاَ و مَنْ هِيَ
فَقُلْتُ الشَّمْسُ مَسْكَنُهاَ السَّمَاءُ

*Dediler ki, onun meskeni nere? Ve **o** kimdir? Ben de dedim ki: "(o) güneştir, meskeni (ise) göktür."*

هِيَ تَدْرُسُ العُلُومَ الطِّبِّيَّةَ

***O** kız, tıp ilimlerini öğreniyor.*

ne kadar uzak!, nerede! heyhat!	هَيْهاَتَ

هَيْهاَتَ هَيْهاَتَ لِماَ تُوعَدُونَ

*"Tehdit olunduğunuz şey **ne kadar uzak!** ne kadar uzak!"* (23/36)

هَيْهاَتَ العَوْدَةُ

*Dönüş **nerede!***

أ تَحْـــسَبِينَ الـــدَّهْرَ ذاَ غَفْـــلَةٍ
هَيْهاَتَ ماَ الأَمْرُ كَـــماَ تَحْسَبِينَ

*Zamanın gafil olduğunu mu sanıyorsun. **Heyhat!**, iş sandığın gibi değil.*

و

و

1- Fiili mazilerde cemi (çoğul) alameti olur :

الرِّجَالُ قَامُــــوا

Erkekler kalktılar.

هُمْ يَعْلَمُــــونَ

Onlar biliyorlar.

2- Cemi müzekker isimlerde, esma-i hamsede (beş isimde) ve onlu (20-90) sayılarda ref alameti olur.

جَاءَ الْمُعَلِّمُــــونَ

Öğretmenler geldiler.

الطُّلاَّبُ مُجْتَهِدُونَ فِي دُرُوسِهِمْ

Öğrenciler derslerinde çalışkandırlar.

جَاءَ أخُــــوكَ و أبُــــوكَ

Kardeşinle baban geldi.

أخُــــوكَ مُجْتَهِدٌ

Kardeşin çalışkandır.

هذَا أبُــــوهُ

Bu onun babasıdır.

جَاءَ عِشْرُونَ طَالِباً

Yirmi öğrenci geldi.

ve, ile (beraber), hem ... hem; halbuki, ki, boyunca, birlikte, ant olsun(yemin olsun), nice	**: وَ**

فَأَنْجَيْنَاهُ وَ أَصْحَابَ السَّفِينَةِ

*"Biz onu **ve** gemi halkını kurtardık."* (29/15)

رَأَيْتُ عَلِيّاً وَ حَسَناً

*Ali'yi **ve** Hasan'ı gördüm.*

كَيْفَ أَنْتَ وَ الدَّرْسَ

Derslerle aran nasıl?

أَيَجْمَعُ الْمَرْءُ فِي جِسْمٍ وَاحِدٍ الْمَوْتَ وَ الحَيَاةَ

*Kişi, bir bedende **hem** ölümü **hem** de hayatı birlikte bulundurabilir mi?*

يَا قَوْمِي لِمَ تُؤْذُونَنِي وَ قَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيْكُمْ

*"Ey kavmim niçin bana eziyet ediyorsunuz, **halbuki** siz benim Allah'ın size gönderilmiş elçisi olduğumu biliyorsunuz."* (61/5)

دَخَلَ الْمُعَلِّمُ وَ قَدْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ

*Güneş daha yeni doğmuştu **ki** öğretmen içeri girdi.*

سِرْتُ وَ النَّهْرَ

*Nehir **boyunca** yürüdüm.*

أَبْحَرْتُ وَالأَمْوَاجَ الْمُتَلاَطِمَةَ

*Çarpışan dalgalarla **birlikte** yüzdüm.*

لاَ يُعْجِبُنِي الأَكْلُ وَالشَّبْعَ

*Tok olmamla **birlikte** yemek hoşuma gitmiyor.*

وَ الشَّمْسِ وَ ضُحاَهاَ

*"Güneşe ve onun kuşluğuna **yemin olsun** ..."* (91/1)

وَ لَيْلٍ كَمَوْجِ البَحْرِ أرْخَى سُدُوْلَهُ
عَلَيَّ بِأنْوَاعِ الْهُمُومِ لِيَبْتَلِيَ

*Deniz dalgaları gibi **nice** geceler vardır ki, beni denemek için türlü türlü üzüntü (ve sıkıntılar) halinde karanlığını üzerime sarkıttı.*

vay/vah ...!, ...!	وَا

وَا رَأْسَاَهْ

***Vay** başım!* (H)

وَا نَبِيَّاَهْ وَا خَلِيلاَهْ

***Vah** peygamber! **Vah** dost!* (H)

وَا أسَفِي اليَوْمَ عَلَى صُحْبَةٍ
يَتْعَبُ فِيهاَ القَلْبُ و الخَاطِرُ

***Vah!** Bugün kalp ve gönlün yorulduğu sohbete!*

وَا عَجَباً لَكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ !

İbn Abbas! Hayret sana! (H)

her ne kadar ... -se de, (-se bile, mekle beraber)	وَ إنْ :

سَأُكْرِمُكَ وَإِنْ لَمْ تُكْرِمْنِي

***Her ne kadar** sen bana iyilikte bulunmadıysan **da** ben sana iyilikte bulunacağım.*

yazık ! vah!	**وَاهاً**

وَاهاً لِسَلْمَا ثُمَّ وَاهاً وَاهاً !

Yazık** Selmâ'ya, **yazık, yazık!

وَاهاً لِـدُنْيَانَا الذَّمِيـمَةِ مَنْـزِلاً
لَوْ أَنَّ هَـذَا الشَّخْصَ فِيهَا يُتْرَكُ

***Vah!** Kötü bir yer olan dünyamıza! Keşke bu şahıs orada bırakılsaydı!*

وَاهاً مِنْ تَبْذِيرِكَ !

***Vah!** Nedir bu savurganlığın, (şaşıyorum)!*

arkasında, -in ötesi	**وَرَاءَ**

صَلَّيْتُ وَرَاءَ رَسُولِ اللّٰهِ (صلعم)

*Resulullah (s.a.v.)'in **arkasında** namaz kıldım.* (H)

نَـظَرْتُ كَـأَنِّي مِنْ وَرَاءِ زُجَاجَـةٍ
إِلَى الـدَّارِ مِن مَاءِ الصَّبَابَـةِ أَنْـظُرُ

*Aşk suyundan olan bir eve adeta kadeh **arkasından** bakar gibi baktım.*

فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ

"Ama kim bunun ***ötesini*** *ararsa, onlar (sınırı) aşanlardır."* (70/31)

... de/dahi olsa, ... -se de, -se bile	**وَلَوْ**

كُونُوا قَوَّامِينَ بِالقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّهِ **وَلَوْ** عَلَى أَنْفُسِكُمْ

"Aleyhinize ***dahi olsa,*** *Allah için adaleti ayakta tutun..."* (4/135)

تَصَدَّقُوا **وَلَوْ** بِشِقِّ تَمْرَةٍ

Yarım hurma ile ***de olsa*** *sadaka veriniz.* (H)

وَ **لَوْ** أَنَّ لَيْلَى فِي الـعِرَاقِ لَـزُرْتُهَا

وَ **لَوْ** كَانَ خَلْفَ الشَّمْسِ حِينَ تَغِيبُ

Şayet Leyla Irak'ta ***da olsa****ydı onu ziyaret ederdim. (Hatta) batarken güneşin arkasında* ***dahi olsa!***

وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ **وَلَوْ** أَعْجَبَكُمْ

*"Mümin bir kul, hoşunuza git****se de*** *bir müşrikten elbette hayırlıdır."* (2/221)

وَمَهْمَا تَكُنْ عِنْدَ امْرِئٍ مِنْ خَلِيقَةٍ

وَلَوْ خَالَهَا تَخْفَى عَلَى النَّاسِ تُعْلَمِ

*Bir kişide her ne huy bulunursa bulunsun, insanlardan gizli kaldığını zannet****se de*** *o (huy) bilinir.*

سَأَبْقَى وَفِيًّا عَلَى العَهْدِ **وَلَوْ** هَجَرْتَنِي

*Beni terk et****sen bile*** *söz(ümün) üzerinde vefalı kalacağım.*

ah! vah! vay! yazık! ne hoş ! yaşasın! dikkat et!	: **وَيْ**

وَيْ لخالد !

Ah/ vah/ vay** Halit !; Halit'e **yazık!** ; Halit **ne hoş!** ; **Yaşasın** Halit! ; Halit **dikkat et!

yazık !	**وَيْحَ — وَيْحِ :**

وَيْحَكِ ما صَنَعْتِ ؟

***Yazık,** ne yaptın?* (H)

وَيْحَكِ ارْجِعِي فَاسْتَغْفِرِي اللّهَ

***Yazık,** geri dön, Allah'tan af dile.* (H)

وَيْحِ عَمّارٍ تَقْتُلُهُ الفِئَةُ البَاغِيَةُ ، عَمّارٌ يَدْعُوهُمْ إلَى اللّه

*Ammar'a **yazık,** eşkıya topluluğu onu öldürüyor, o ise onları Allah'a çağırıyor.* (H)

دَعُونِي أمُتْ غَمًّا و هَمًّا و كُرْبَةً

أيا وَيْحَ قَلْبِي مَنْ مِثْلُ ما بِيا

*Bırakın, gam, keder ve üzüntüden öleyim! **Yazık** kalbime! Bende olanın benzeri kim (de var)?*

فَقَالَ لَهُما وَيْحَكُما

*Onlara (o ikisine) "size **yazık**lar olsun" dedi:*

yazıklar olsun sana!	**وَيْكَ :**

وَ لَقَدْ شَفَى نَفْسِي وأبْرَأَ سُقْمَها

قِيلُ الفَوارِسِ : وَيْكَ عَنْتَرَ أقْدِمِ

*Süvarilerin (bana): "Antara! **Yazıklar olsun sana,** atıl!" demeleri ruhuma şifa verdi ve onun hastalığını giderdi.*

قُلْ لِلَّيَالِي وَيْكَ مَا شِئْتِ اصْنَعِي
بَعْدِي وَ لِلأَيَّامِ مَا شِئْتِ افْــعَلِي

*Gecelere de ki, **yazıklar olsun sana!** Benden sonra dilediğini yap! Günlere de, dilediğini yap (de)!*

vay demek ki	وَيْكَأَنَّ

وَيْكَأَنَّ اللّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ يَقْدِرُ

*"**Vay demek ki,** Allah kullarından kimi dilerse onun rızkını yayıyor ve(ya) daraltıyor."* (28/82)

وَيْكَأَنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الكَافِرُونَ

*"**Vay demek ki** hakikat şudur: Kafirler felah bulmaz."* (28/82)

yazık...!, yazıklar olsun!, eyvah! , vay haline!	وَيْلـــ

قَالَ يَا وَيْلَــــتَى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ

*"**Yazık** bana! Şu karga kadar olmaktan aciz miyim? dedi"* (5/31)

فَقَالَ وَيْلَــــكَ وَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ أَعْدِلْ

*Dedi ki: **Yazık** sana! Ben adaletli olmadığımda kim adaletli olur?* (H)

يَا مَعْشَرَ اليَهُودِ وَيْلَــــكُمْ اتَّقُوا اللّهَ

*Ey Yahudi topluluğu! Size **yazıklar olsun**, Allah'tan korkun!* (H)

يَا وَيْلَــــهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا

*(Der ki) ona **yazıklar olsun!** Onu nereye götürüyorsunuz?* (H)

يَا وَيلاَهُ أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِي

*(Der ki) **eyvah!** beni nereye götürüyorsunuz?* (H)

يَقُولُ يَا وَيْلَــــهُ أُمِرَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَعَصَيْتُ فَلِيَ النَّارُ

*(Şeytan) der ki, **Eyvah!** O (insanğlu) secde etmekle emrolundu, o da secde etti. Öyleyse onun için cennet vardır. Ben (de) secde etmekle emr olundum, ama ben isyan ettim, benim için de cehennem vardır.* (H)

قَالُوا يَا وَيْلَــــنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

*"**Eyvah** bize! Gerçekten biz (nefislerimize) zulmedenlermişiz, dediler."* (21/14)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

*"O gün yalanlayanların **vay haline!**"* (83/10)

وَيْمُ :	bkz. أَيْمُنُ

ي

-li/lı, lu/lü	**ـيّ :**

رَجُلٌ كُوفِـــيٌّ

*Kufe**li** adam.*

مَدَنِـــيٌّ

*Medine**li***

عُمَرُ مُهَنْدِسٌ سُودَانِـــيٌّ

*Ömer Sudan**lı** bir mühendistir.*

-(i)m, (ı)m	**ـي**

أَبِـــي

*Baba**m***

أَخِـــي

*Kardeş**im***

صَدِيقِـــي

*Dost**um**, arkadaş**ım**.*

	ـيْـ

1- İkil (tesniye) kelimelerde nasp için irap alameti olur.

رَأَيْتُ الرَّجُلَـــيْـــنِ

Adamları (iki adam) gördüm.

2- Küçültme (tasğîr) yapılmış isimlerde bulunur.

هُرَيْـــرَةٌ

Kedicik, küçük kedi

رُجَـــيْـــلٌ

Adamcık.

ـيـ / يـ

1- Fiili muzari, gaip (üçüncü şahıs) kiplerinin başında muzarat harfi olarak bulunur.

O (eril) *biliyor* : يَـــعْلَمُ

O ikisi (eril) *biliyorlar* : يَـــعْلَمَان

Onlar (eril) *biliyorlar* : يَـــعْلَمُونَ

Onlar (dişil) *biliyorlar* : يَـــعْلَمْنَ

2- Cemi - müzekker (eril-çoğul) isimlerde nasb/cer alameti olur.

مَرَرْتُ بِالمُعَلِّمِـــيـــنَ

Öğretmenlere uğradım.

3- Fiili muzari, cemi - müennes (dişil-tekil) kipinde bulunur.

أنْتِ تَخْدُمِـــيـــنَ وَطَنَكِ

Sen vatanına hizmet ediyorsun. (Bayan için)

4- Beş isimde cer alameti olur.

اجْتَمَعْتُ بأخيك

Kardeşinle bir araya geldim.

5- Soru ile birlikte inkâr için kullanılır.

نَجَحَ حَسَنٌ

Hasan başarılı oldu. (Sözüne karşılık)

أحَسَنيهْ ؟

Hasan ***mı?*** (Yani, Hasan'ın kazanması mümkün değil),

جِئْتُ أمْسِ

Dün (sana) geldim, (Sözüne karşılık)

أ أمْسِيهْ

Dün ***mü?*** (Yani, hayır dün gelmedin).

ey! ....!	**يَا**

يا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إنَّ أرْضِي وَاسِعَةٌ

*"**Ey** inanan kullarım! Şüphesiz benim arzım geniştir"* (29/56)

يا بِلاَلُ قُمْ فَنَادِ بالصَّلاَة

Ey Bilal ! kalk ! Namaza çağır! (H)

ويا خَبِيراً عَلَى الأسْرَارِ مُطَّلعاً
اُصْمُتْ فَفِي الصَّمْتِ مَنْجَاةٌ مِنَ الزَّلَلِ

***Ey** deneyimli ve sırlara vakıf olan (kişi)! Sükût et! Çünkü susmakta dil sürçmesinden sakınmak vardır.*

وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ

*"**Ey** Yusuf üzerindeki tasam! dedi"* (12/84)

يَا ابْنَ أُمِّي

***Ey** (anamın oğlu) kardeşim!*

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ

"Yazık şu kullara !" (36/30)

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْداً و سَلاَماً عَلَى إِبْرَاهِيمَ

"Ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol dedik" (21/69)

قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا

"Keşke! Bundan önce ölseydim, dedi" (19/23)

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ

"Babacığım! Sana emredileni yap! dedi." (37/102)

قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ

"Ne olurdu! Kavmim bilseydi, dedi." (36/26)

يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ

"Keşke! (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı!" (69/27)

قَالَ يَا وَيْلَتَى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ

"Yazık bana! Şu karga kadar olmaktan aciz miyim?" (5/31)

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

"Eyvah bize! Gerçekten biz (nefislerimize) zulmedenlermişiz, dediler." (21/14)

يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَّطْتُ

Yaptığım kusurlardan dolayı ***Vay*** *hasretime!* (39/56)

قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ

"A! Müjde! İşte bir erkek çocuk! dedi." (12/19)

يَا لَيْتَ أَيَّامَ الصِّبَا رَوَاجِعَا

Keşke! gençlik yıllarım geri dönse!

ذ

ر

س

ط

ع

الألف

معجم
الأدوات العربية

الدكتور سلامي باقرجي
الدكتور محمد سعدي جوكنلي